

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Závěť a jiné formy pořízení pro případ smrti
dle stávající a navrhované právní úpravy**

**The Last Will And Other Forms of Procurement in Case of
Death According to the present And Suggested Legal Regulativ**

Zpracoval: Daniel Pražák

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Senta Radvanová CSc.

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

.....

Daniel Pražák

Obsah

1. Úvod.....	4
1.1. Cíle práce	4
1.2. Pojem dědických titulů.....	6
1.3. Prameny dědického práva	6
2. Exkurz do historie dědických titulů – právo římské	9
2.1. Posloupnost zákonná neboli intestátní	10
2.2. Vývoj římského testamentárního práva	13
2.3. Testament soukromý	13
2.3.1. Obsah testamentu	14
2.3.2. Dědická substituce	16
2.3.3. Testamentární způsobilost.....	16
2.3.4. Zrušení a neplatnost testamentu	17
2.3.5. Posloupnost proti testamentu	19
2.4. Postavení dědice.....	20
2.5. Převod delace a ležící pozůstalost.....	22
2.6. Nabytí dědictví	22
2.7. Vydržení pozůstalosti.....	23
2.8. Postavení spoludědiců	23
2.9. Právní ochrana dědice	24
3. Dědění ze závěti dle současně platné právní úpravy.....	25
3.1. Platnost závěti	26
3.2. Obecné náležitosti závěti.....	27
3.3. Náležitosti speciální	27
3.3.1. Právní způsobilost pořizovatele	27
3.3.2. Formální náležitosti.....	28
3.3.3. Obsahové náležitosti	31
3.4. Výklad závěti	33
3.5. Formy závěti.....	34
3.5.1. Vlastnoruční závěť	34
3.5.2. Závěť se svědky	36
3.5.3. Závěť s předčítatelem.....	38
3.5.4. Závěť formou notářského zápisu	39
3.6. Svědci.....	42
3.7. Úřední osoby, pisatelé, předčítatelé a tlumočníci	43
3.8. Podmínky v závěti.....	44
3.9. Zrušení a odvolání závěti	45
3.10. Ochrana práv potomka	48
3.11. Vydědění	50
3.12. Centrální evidence závětí	55
3.13. Souběh dědických titulů.....	57
4. Závěť a jiné formy pořizení pro případ smrti v úpravě nového občanského zákoníku	58
4.1. Úvod.....	58
4.2. Závěť dle nového občanského zákoníku	63
4.2.1. Formy závěti.....	66

4.2.2. Závěť pořízená soukromou listinou	67
4.2.3. Závěť pořízená veřejnou listinou	68
4.2.4. Svědci závěti	68
4.2.5. Náležitosti závěti	69
4.2.6. Úlevy při pořizování závěti	69
4.2.6.1. Závěť s úlevami v případech nenadálých a mimořádných událostí	70
4.2.6.2. Závěť s úlevami pořízená před starostou obce	71
4.2.6.3. Závěť s úlevami pořízená před velitelem námořního plavidla nebo letadla	71
4.2.6.4. Závěť s úlevami pořízená před velitelem vojenské jednotky	71
4.2.6.5. Náležitosti závětí s úlevami	72
4.2.7. Vedlejší doložky v závěti	73
4.2.8. Zrušení, odvolání a pořízení nové závěti	74
4.3. Dědická smlouva	74
4.4. Odkaz	76
4.5. Neopominutelní dědicové	78
4.6. Vydědění	79
4.7. Závěr	80
5. Závěr	82
6. Shrnutí v anglickém jazyce	84
7. Seznam použité literatury	86
7.1. knihy, učebnice, komentovaná znění zákonů a práce studentů	86
7.2. zákony, vyhlášky a jiné podzákoné předpisy	86
7.3. články a judikáty	87

1. Úvod

1.1. Cíle práce

V mé diplomové práci bych se rád zabýval částí dědického práva, týkající se jednoho z právních podkladů, na základě kterého je možno nabýt dědictví, tedy závěti či jiným pořízením pro případ smrti. Téma mé práce jsem si zvolil z toho důvodu, že je pro mne velmi zajímavé, neboť ať již chceme nebo nechceme, dotýká či se jednou v budoucnu dotkne každého z nás. Bohužel s životem každého člověka je spjat i jeho konec, tedy úmrtí a nikdo z nás neví, kdy tato skutečnost může nastat. Týká se nejen zániku osoby jako fyzické bytosti, ale je také významnou právní skutečností. Smrtí zaniká právní subjektivita fyzické osoby, tedy její způsobilost mít práva a povinnosti. Naopak tato vznikají a přecházejí na právní nástupce podle stanovených pravidel. Dědické právo je úzce spojeno s právem vlastnickým. Je obsaženo v článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, která je součástí českého právního řádu. Kdyby dědické právo neexistovalo, bylo by tím oslabeno právo vlastnické. A právě právní otázky spjaté s úmrtím člověka jsou problematikou, jíž se zabývá dědické právo. Závět' jakožto jeden z dědických titulů, proto slouží k tomu, aby se vlastník věci mohl rozhodnout pro případ své smrti, na koho převede vlastnické a dispoziční právo ke svému majetku.

Naše dědické právo rozeznává v současné době dvě formy přechodu majetku na dědice. Jde o tzv. dědický titul, upravený v hmotněprávní úpravě v občanském zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb.) Jedná se o dědění ze zákona a ze závěti. A právě závěti či jiným pořízením pro případ smrti bych rád věnoval tuto svou diplomovou práci.

V úvodu své práce bych se rád zaměřil na obecný pojem dědického práva a dědických titulů. Jelikož náš právní řád je součástí právního systému kontinentálního, řada jeho právních institutů vychází z práva římského a nejinak je tomu i v právu dědickém. Rád bych se ve své práci proto vrátil do minulosti a nastínil rovněž právní úpravu závěti a dalších forem pořízení pro případ smrti v nejstarší dochované době, tj. době období římského.

Stěžejní část mé práce bych rád věnoval úpravě dědického práva platného v současné době, především pak dědění ze závěti, a to především z důvodů její

přednosti před děděním ze zákona. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. byl několikrát novelizován a jeho nejzásadnější novely přišly po roce 1989, kdy česká společnost našla svou cestu k demokratickému zřízení. V roce 1993 se změnilo také postavení notářského úřadu, kdy z jejich postavení zaměstnaneckého vztahu ke státnímu notářství, respektive soudu, vzniklo postavení soukromého subjektu, který má v rámci dědické agendy postavení soudního komisaře.

V soudním řízení o vypořádání dědictví se nejprve soudní komisař zabývá existencí a platností závěti nebo nenabude-li povolaný dědic z jiného důvodu dědictví či z nějakého důvodu nedojde k vypořádání veškerého majetku náležejícího za pomoci závěti, tak až poté se soudní komisař obrací na dědění ze zákona. Toto uspořádání dědění je dáno především tím, že naše země má demokratické zřízení, a proto by měla mít vůle samotného člověka přednost před zákonnými předpisy. Následujícím prvkem, nebyla-li využita vůle závěti, nastupuje dědění ze zákona, který upravuje čtyři zákonné dědické skupiny a až poté, nenabude-li dědictví nikdo z těchto čtyř skupin dědiců ze zákona, připadá dědictví státu jakožto tzv. odúmrt'. V této části mé práce se budu zabývat jednak náležitostmi závěti, její platností, výkladem, formami závěti, jakož i dalšími zákonnými ustanoveními týkajícími se sepisu takového pořízení, zrušením a odvoláním závěti a v neposlední řadě též ochranou práv potomků a vyděděním. Závěrem této kapitoly bych rád zmínil Centrální evidenci závětí a její význam a možnost souběhu obou uvedených dědických titulů.

V závěrečné části bych se chtěl věnovat nové právní úpravě této problematiky, jež je obsažena v novém občanském zákoníku, na kterém již několik let pracovala skupina expertů a který byl zveřejněn ve Sbírce zákonů pod č.89/2012 Sb. a jež by měl nabýt účinnosti dnem 1.ledna 2014. Tento kodex má být postaven již na demokratických principech a být komplexní právní normou této oblasti na rozdíl od dnešní velmi nepřehledné a neucelené právní úpravy. Vždyť jen dědické právo je zde upraveno v téměř dvěstěpadesáti paragrafech, a to od § 1475 po § 1720 a celá tato norma obsahuje 3.080 paragrafů.

Pokusím se a budu věřit, že má práce bude splňovat všechny shora uvedené cíle, bude zodpovídat veškeré otázky daného tématu a bude přínosem nejen pro mne, ale také pro další budoucí studenty či osoby zabývající se tímto odvětvím práva.

1.2. Pojem dědických titulů

Smrt člověka je právní událostí, se kterou jsou spojeny rozsáhlé právní důsledky. Zemřelý člověk smrtí ztratil právní subjektivitu, kterou měl od svého narození a podle práva ji ztratil okamžikem své smrti. S jeho osobou se tedy pojí určitá práva a povinnosti, která jsou závislá na jeho osobě, avšak existují též určitá práva a povinnosti, která nejsou závislá na osobě zemřelého. V takovémto případě jde o práva majetkové povahy. Zemřelí ani po smrti nepřichází o svá práva majetková, tj. o práva k majetku, který byl v jejich vlastnictví za jejich života. V takovéto situaci je z důvodu zachování právní jistoty potřeba určit, jak bude s tímto majetkem naloženo, resp. kdo by jej měl po smrti tohoto vlastníka nabýt. Touto problematikou se zabývá oblast dědického práva, dosud platná upravená v Občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů, v její části sedmé, v celkem 41 ustanoveních, a to v § 460 až § 487 o.z..

Dědické právo lze označit jako soubor právních norem zabývajících se otázkou právního nástupnictví po zemřelém člověku.

Smrt fyzické osoby je dle zákona pouze jeden z předpokladů k dědění. Vedle této skutečnosti musí být splněny i některé další předpoklady jako jsou existence dědictví, způsobilý dědic a právní důvod dědění. Tento důvod se nazývá dědický titul. K tomu, aby se někdo mohl stát dědicem, musí být povolán k dědictví některým ze způsobů, upraveným v právní normě jakožto dědickým titulem. Dle současné platné právní úpravy obsažené v ustanovení § 461 odst.1 občanského zákoníku je dědickým titulem dědění ze zákona, ze závěti či z obou těchto důvodů. Do roku 1951 bylo možné nabýt dědictví nabýt také na základě dědické smlouvy, která však v současné platné právní úpravě není jakožto dědický titul upravena, avšak s novým občanským zákoníkem by se opět měla dědickým titulem stát.

1.3. Prameny dědického práva

Mezi prameny dědického práva je možno zařadit značné množství jak hmotněprávních, tak i procesních předpisů různé právní síly. Základním předpisem je rovněž v této oblasti ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a též usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky. Z Listiny základních práv a svobod má pro dědické právo velký význam zejména článek 11 odst. 1, který uvádí, že

„dědění se zaručuje“¹. V oblasti hmotněprávní je nejvýznamnějším právním předpisem dědického práva již v předchozím odstavci mé práce citovaný Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., a to jeho sedmá část, která upravuje základní podmínky nabytí dědictví, zákonnou i závětní dědickou posloupnost, jakož i řadu dalších ustanovení týkajících se dědického práva včetně zákonných důvodů možnosti vydržení. Citovaný občanský zákoník byl ode dne nabytí účinnosti mnohokrát novelizován. Mezi nejvýznamnější novelizace, která se dotýká dědického práva, patří v poslední době zejména novela provedená zákonem č. 554/2004 Sb., s účinností od 1.1.2005 Sb., která nově začlenila do sedmé části občanského zákoníku ustanovení § 480a, 480b, 480d a 480e o správcích dědictví a přispěla tak s ohledem na stále problematičtější dědická řízení související zejména s podnikáním či účastenstvím zůstavitele na různých obchodních společnostech k možnosti vyjádření vůle zůstavitele ohledně jím zanechaného majetku v rámci tohoto řízení a rovněž tak k předcházení ztrát v důsledku přerušení činnosti z důvodu úmrtí zůstavitele.

Za další změnu hmotněprávní úpravy dědického práva je možno považovat Zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, kterým se rozšířil okruh zákonných dědiců o registrovaného partnera, jímž je osoba, která uzavřela partnerství, když registrované partnerství definuje zákon jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, vzniklé způsobem stanoveným zákonem.²

Nejvýznamnějším právním předpisem z hlediska procesního práva, týkající se dědického řízení, je především zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, který upravuje v části třetí, hlavě páté nesporná řízení, přičemž ustanovení § 175a až § 175z se věnují řízení o dědictví a ustanovení § 175za až § 175zd upravuje činnost notářů v řízení o dědictví. Mezi další významné předpisy této oblasti patří zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, upravující mimo jiné dědění obchodních podílů, vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví ve znění vyhl. č. 403/2005 Sb. a vyhl. č. 399/2006, zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí ve znění zákona č. 342/2005 Sb. a zákona č. 245/2006 Sb., zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání a řada dalších zákonů i podzákoných předpisů, které se týkají této specifické problematiky, s níž je možno se v dědickém právu setkat.

¹ Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR pod č. 2/1993 Sb.

² Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství

„Dědické právo je povoláno k tomu, aby zajišťovalo změnu subjektu práv a povinností po zemřelé fyzické osobě a této osobě ještě za jejího života umožňuje, aby osobním zásahem do uspořádání intestátní dědické posloupnosti sama určila, na které osoby má v případě její smrti majetek přejít, při respektování kogentních ustanovení zákona týkajících se neopomenutelných dědiců.“³

³ Občanské právo hmotné, Svazek III., kolektiv autorů, Aspi, Praha, 2002, str.288

2. Exkurz do historie dědických titulů – právo římské

Závěť – testament – její základ jako celá řada jiných právních institutů má své kořeny již v právu římském. Byla rozvinuta nedlouho poté, co byla zavedena intestátní (zákonná) posloupnost, a to již v době před vydáním Zákona 12 desek⁴. Už v právu římském měla přednost zůstavitelova vůle před děděním ze zákona. Základem pro dědění ze zákona byl předpoklad, že zůstavitel, který zemřel intestatus, tj. bez zanechání platného testamentu.

Základním rysem pro závěť - testament, je projev zůstavitelovy vůle. Je to jednostranný projev vůle, kde zůstavitel pro případ své smrti jmenuje dědice, jako univerzálního sukcesora.

Římský testament si pořizoval ten, kdo neměl vlastní intestátní dědice. Na rozdíl od dnešní doby je důležité připomenout to, že původně neměl římský testament písemnou formu, neboť pořizovatel projevoval svoji vůli v lidovém shromáždění. K nejstarším římským testamentům patří i tzv. testament odkazový, který byl souborem odkazů, zakládajících singulární sukcesi. Tím byla vyjádřena svoboda pořizovat majetkem na případ smrti i u osob, které zákonné dědice sice měly, avšak k nabytí určitého majetku na případ své smrti povolaly osoby od zákonných dědiců odlišné.

V pozdější době se přistoupilo i k testamentu písemnému. Tyto typy závětí měly pouze funkci důkazní. Důležitým a rozhodujícím bodem bylo dodržení všech předepsaných ceremonií. Skutečný písemný testament se vyvinul až v právu praetorském⁵. Písemný testament byla opatřen sedmi pečeti osob, které se účastnily tzv. mancipačního obřadu (5 svědků, kupec a vážný). Prétor hrál v římském dědickém právu důležitou roli. Praetorem udělená držba pozůstalosti na základě předložené testamentární listiny poskytovala účinnou procesní ochranu proti žalobě intestátního dědice, vyvinul se i samostatný praetorský testament, existující vedle testamentu civilního. Testament představoval osobitý druh právního úkonu, který dále charakterizovaly:

⁴ Zákon 12 desek (Lex duodecim tabularum) byla nejstarší římská kodifikace obyčejového práva z období poloviny 5. století př. n. l. Jednalo se o dvanáct bronzových desek, které byly vystaveny na Foru Romanu.

⁵ Prétorské právo 4. století př. n. l. Prétoři nebyli soudci, zaručovali dodržování Zákona 12 desek

jednostrannost projevu vůle,
přísně osobní povaha (zůstavitel nemohl použít zástupce),
velmi přísná formálnost (její nedodržení znamenalo neplatnost závěti podle
civilního práva),

jednalo se o úkon mortis causa, tzn., že byl účinný až v momentě smrti, do té doby
ho mohl zůstavitel kdykoliv odvolat či změnit,

nebyl výslovně úkonem „štědrosti“, neboť ze závěti mohlo pro dědice vyplývat
pouze břemeno.

„Dědická instituce a forma testamentu jsou dva znaky, které jsou rozhodující i pro
posouzení složitého historického vývoje římského testamentu.“⁶

2.1. Posloupnost zákonná neboli intestátní

Základem této posloupnosti ze zákona, je smrt zůstavitele, který zemřel intestatus, což je smrt bez zanechání testamentu či testament byl neplatný. K vyřízení dědictví je při intestátní posloupnosti dědic povolán již smrtí zůstavitelovou. Avšak může se stát, že je povolán až dodatečně, a to v případě, že byl testament prohlášen za neplatný. Dědicem mohl být samozřejmě jen dědic způsobilý. Musel být římským občanem a nebo v době smrti zůstavitelovy musel být alespoň jako nasciturus.

Nejstarší římská intestátní dědická posloupnost byla posloupností po otci rodiny, tj. zůstaviteli, kterým byl pater familias. Osoby, které byly do té doby bezprostředně podřízeny, se smrtí zůstavitele stávají osobami sui iuris, svého práva. Byly to děti zůstavitele, ať již přirozené či adoptivní. Dále manželka, která byla podřízena manželské moci (uxor in manu). Ale mohli to být i další potomci v přímé linii, například vnuci.

Tito dědici byli však také označováni za dědice nutnými (heredes necessarii). Nezáleželo totiž na jejich vůli, zda dědictví přijmou či nikoliv. Dědictví nebylo možné odmítnout, což mohlo být i značně nevýhodné v případě, že bylo zadlužené. „Proto také u nich nelze v pravém smyslu hovořit o tom, že byli k dědictví povoláni; ani pojem delace nelze pro jejich postavení použít. Nejstarší podoba římské intestátní

⁶ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 276

dědické posloupnosti byla nepochybně přímým výrazem patriarchálních vztahů, které byly příznačné pro římskou agnátskou rodinu.“⁷

Z toho jasně a zřetelně vyplývá, jak dalece byli všichni členové rodiny podrobeni otcovské moci. Nešlo však jen o rodinu jako společenskou jednotku, nýbrž i ekonomickou a hospodářskou, jelikož se na rodinném majetku podíleli všichni členové rodiny za otcova života a po jeho smrti byl majetek mezi tyto členy dělen. Majetek se dělil podle hlav (**in capita**), to v případě, šlo-li o nejbližší nutné dědice. Těmi byla manželka a děti zůstavitele. Jednalo-li se o vzdálenější potomstvo, dělil se majetek podle kmenů (**in stirpes**). Dalšími dědici mohli být například vnuci, ti se dělili o díl, který připadal na jejich předka.

Mohlo však také dojít k situaci, že zůstavitel neměl žádného z nejbližších dědiců a zemřel tak říkajíc intestatus (bez pořízení testamentu-závěti), byl jeho majetek považován za věc ničí a byl předmětem volné okupace. To se však změnilo Zákonem 12 desek. Tento zákon upravoval, že pokud nastala situace, kdy zůstavitel neměl žádného dědice, bylo dědické právo vyhrazeno nejbližšímu agnátovi. Agnátem je ten, který stál při smrti zůstaviteli nejbližší dle stupně příbuznosti, mohli to být sourozenci či matka.

Ovšem i agnát mohl být dle praetorského práva z dědictví vyloučen, a to jen proto, že byl například jejich vztah přerušen z jakéhokoliv důvodu. Prétorské právo se snažilo vycházet z představ o jakési slušnosti (ekvitě) a spravedlnosti. Počala tím reforma praetorského civilního dědického práva. Začalo prosazovat na úkor práva agnátského právo kognátské. Toto právo rozšířilo okruh osob, kterých se dědictví týkalo a současně je rozdělilo do několika skupin. O těchto skupinách se lze také hovořit jako o dědických třídách. To však nebyla jediná změna. Takto rozdělené dědické třídy se mohly dědictví vzdát, což do té doby nebylo možné. Uvnitř z jedné těchto tříd bylo možné se dědictví vzdát ve prospěch dědice následujícího, jelikož jim bylo dědictví nabízeno postupně.

Dědické třídy byly dle prétorského práva čtyři:

1. Unde liberi (děti) – jednalo se o ty, jež byli vůči zůstaviteli **vlastními dědici**, o všechny zůstavitelovi potomky, kteří vystoupili z agnátské rodiny, tj. emancipovaní synové zůstavitelovi, dále děti těchto synů a také o ty, kteří adopcí přešli do jiné rodiny a byli později adoptivním otcem emancipování. Prétorské právo se snažilo prosadit princip pokrevního kognátského příbuzenství. V této třídě byli dědicové povolání

⁷ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. vydání. Praha: C. H. Beck, 1990, s. 336

všichni. Nezáleželo na stupni blízkosti příbuzenství k zůstavitelovi. Ta se projevila až rozdělením pozůstalosti dle kmenů.

2. Unde legitimi (legitimní dědici) – v této třídě byli povoláni všichni, tj. i **vlastní dědicové**, kteří byli i v třídě první, dle civilního práva. Největším rozdílem této skupiny bylo to, že byli povoláni i osoby, které byli za dědice považovány až v pozdější době císařské.

3. Unde proximi cognati (pokrevní příbuzní) – tato třída činí největší rozdíl mezi právem preatorským od původní agnátské posloupnosti civilního práva. K dědickému řízení byli povoláni všichni pokrevní příbuzní až do 6.stupně a pak ze 7.stupně i ti, kteří se považovali za bratrance či sestřenice. „jinak vyjádřeno, to znamenalo, že v této třídě byly poprvé povolány manželské a nemanželské děti po matce, která nebyla jejich agnátkou a naopak, dále všechny osoby příbuzné se zůstavitelem pobočné linii, kde příbuzenství poskytovala žena.“⁸

V kognátské třídě platila zásada posloupnosti ve stupni příbuzenství. Ta ovšem neplatila v případě, kdy se bližší dědic v posloupnosti o dědictví nepřihlásil. V tom případě dědil dědic následující.

4. Unde vir et uxor – V této skupině byl jako dědic povolán pozůstalý manžel, ale to pouze v případě, že spolu oba manželé žili v řádném manželství do smrti jednoho z nich.

Konečnou úpravu přinesla až justiniánská novela č.118 z roku 543 a poté její novela č.127. Bylo ponecháno rozdělení do 4 tříd, kde za dědice byli považováni jen dědicové kognátští, bez ohledu na pohlaví a bez ohledu na to, jestli příbuzenský vztah plyne od muže či ženy.

První třídu tvořili potomci zůstavitelovi (descenti), kdy bližší byli povoláni před vzdálenějšími a pozůstalost se dělila podle hlav nebo případně dle kmenů. Druhou třídou byli ascendenti zůstavitelovi a jeho sourozenci se svými dětmi. Avšak na rozdíl od skupiny třetí, museli být tito sourozenci plnorodí, což ve třetí třídě se jednalo o sourozence polorodé. Ve čtvrté třídě byli povoláni všichni kognátští příbuzní bez rozdílu stupně a pozůstalost se dělila podle hlav.

Justiniánské právo mělo svůj velký základ v předchozím právu prétorském. Kdy docházelo k postupnému povolávání dědiců, a to jak mezi, tak i uvnitř tříd. Justiniánské

⁸ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. vydání. Praha: C. H. Beck, 1990, s. 340

právo ovšem nezapomnělo ani na vdovu, které přiznávalo nárok na určitou část pozůstalosti bez ohledu na další dědice.

2.2. Vývoj římského testamentárního práva

Nejstarší římský testamentem byl takový, který zůstavitel projevil svou vůli v lidovém shromáždění (*calatis comitiis*). Tomuto shromáždění, označováno jako *kuriatni* byli účastni i pontifikové.

Testamentum in procintu (v šiku) znamenalo to, že zůstavitel mohl v mimořádných podmínkách projevit svou vůli bez formálních požadavků. Nejtypičtějším byl vojenský testament, při kterém zůstavitel prohlásil před bitvou nastoupenému vojsku svou poslední vůli a spoléhal na ty, kteří bitvu přežijí, že tuto vůli vyplní.

Testamentum per aes at libram, neboli „testament kovem a vahami“ byl testamentem, při kterém zůstavitel převedl svůj majetek osobě, které důvěřoval. Tato osoba nazývaná také jako „kupec“ měl za úkol, aby po smrti zůstavitele, odevzdal majetek dle zůstavitelova přání. Byl vlastně jakýmsi vykonavatelem poslední vůle.

Vývoj římského testamentárního práva byl ustálen za dob vlády císaře Justiniána. Rozlišovalo se několik druhů testamentů. Nejzákladnější bylo rozdělení na testament soukromý a veřejný. Soukromý testament se dále dělil na testament řádný a mimořádný.

2.3. Testament soukromý

Řádný soukromý testament se dělil na ústní nebo písemný, vždy byla však vyžadována přítomnost zůstavitele a sedmi svědků.

Při ústním testamentu prohlašoval zůstavitel svou vůli před svědky ústně. Ale i po ústním testamentu bylo možné dodatečně doplnit či případně pozměnit testament písemně.

V písemné formě testamentu byla svědkům předložena listina, kdy zůstavitel prohlásil, že tato listina obsahuje jeho poslední vůli. Tato listina byla všemi svědky podepsána a opatřena i jejich pečeti. Zůstavitel musel listinu podepsat taktéž, ale jen v případě, šlo-li o listinu, kterou on sám nepsal vlastní rukou. Neuměl-li psát, musela listinu podepsat další osoba, v pořadí již osmá.

Mimořádný soukromý testament byl testamentem takovým, kde byly jeho náležitosti zjednodušeny či naopak zpřísněny. Ke zjednodušenému, tj. privilegovaného testamentu, docházelo zejména v mimořádných obtížných situacích, kdy nebylo možné vzhledem k okolnostem splnit všechny náležitosti, jako např. počet svědků. Těmito situacemi mohlo být vypuknutí epidemie či hladomor. Zpřísněný testament spočíval v tom, že bylo např. u testamentu slepce, vyžadováno svědků osm, místo obvyklých svědků sedmi.

Privilegovaných forem testamentu bylo několik. Jejich hlavním cílem bylo, aby mohl být testament pořizen v mimořádných situacích, při nichž by písemná forma nebylo možná. Byl to především testament pořizovaný na venkově (*testamentum ruri conditum*), při kterém stačilo pouze pět svědků. Jelikož na venkově, kde vzdělání nebylo nikterak veliké, se mohlo stát, že svědek, který neuměl psát, mohl podepsat spolusvědek.

Existoval však také testament, který žádné svědky nepotřeboval. Byl jím testament ve prospěch dětí či dalších přímých potomků. Stačilo, když byla listina sepsána rukou pořizovatele a musela obsahovat jména potomků.

Veřejný testament byl pořizován zápisem do úředního protokolu či mohl být zaslán císařské kanceláři k uložení.

2.3.1. Obsah testamentu

Jak již bylo uvedeno výše, základní obsahovou náležitostí římského testamentu bylo určení dědice jako univerzálního sukcesora zůstavitele, tzv. dědická instituce. Tato obsahová náležitost musela být uvedena v čele testamentu, všechna ustanovení dědickou institucí předcházející byla neplatná. Dědicem mohla být jedna nebo více osob, rozhodující bylo, aby dědic byl v testamentu určen jednoznačně a určitě. Bylo-li povoláno více osob za dědice, pak nemohli být ustanoveni jako dědici určitých věcí z pozůstalosti (to odporovalo principu univerzální sukcese), nýbrž byli povoláni k určitému podílu z dědictví. Zůstavitel mohl v testamentu určit i dědice náhradního (tzv. substituta) pro případ, že by testamentární listinou původně povolaný dědic dědictví nenabyl.

K tomu, aby zůstavitel mohl poříditi testamentem, se u něj vyžadovala tzv. testamentární způsobilost, a sice testamentární způsobilost aktivní (postrádaly ji některé

skupiny osob, např. otroci, nedospělci, osoby cizího práva, duševně choří, marnotratníci atd., zpočátku i ženy). Tuto způsobilost musel zůstavitel vykazovat v době pořízení testamentu, a pak nepřetržitě až do své smrti. Naproti tomu testamentární způsobilost pasivní byla způsobilost být dědicem nebo odkazovníkem z testamentu. Tuto způsobilost postrádali zejména ti, kteří nemohli pořídit testamentem, dědicem se nemohly stát ani osoby právnické, neboť byly považovány za osoby neurčité. Jedinou výjimkou byl římský stát, který pasivní dědickou způsobilost měl. Jméno dědice nemuselo být v dané závěti obsaženo, stačilo-li, bylo toto jméno obsaženo v jiné listině a v testamentu byl odkaz na tuto listinu. Tento typ se nazývá **tajemný testament** (testamentum mysticum). Sepisoval-li testament někdo jiný, než samotný zůstavitel, nesměla tato listina obsahovat žádný prospěch vůči sepisovateli. Toto pravidlo vešlo v platnost již v počátku principátu.

Zůstavitel mohl určit za dědice buď pouze jednu osobu, **heres ex asse**, nebo osob více, **heredes ex parte**. Zatímco v případě pouze jednoho dědice bylo jasné, komu majetek připadne, v druhém případě už o tak jasný počín nešlo. Římská dědická posloupnost byla univerzální sukcesí, což znamenalo, že dědicův podíl byl vždy na každé věci jen z části. Bylo tím také vyloučeno to, aby jeden či více testamentárních dědiců dědilo část pozůstalosti a zbytek přešel na dědice ze zákona.

Existovala možnost, kdy dědictví mohlo být vázáno na **odkládací podmínku**, přičemž k delaci docházelo až jejím splněním. Povolany dědic měl však možnost, zažádat prétora o udělení držby k pozůstalosti dříve. Musel se ale zaručit osobám, které by připadaly v úvahu, že pokud bude podmínka zmařena nebo zemře před jejím splněním, že bude pozůstalost vydána do správných rukou. Jinak byl určen opatrovník pozůstalosti (curator bonorum). Určit dědice, který se stane dědicem až po splnění určité podmínky. Aby dědic mohl dědictví přijmout, musel splnit tzv. Stipulační slib. Až po tomto splnění mu byla pozůstalost vydána. Existoval i zvláštní případ negativní potestativní podmínky (např. „mým dědicem se staneš pouze v případě, že nikdy neopustíš Řím“). Jelikož tato podmínka nikdy nemohla být za života dědice jistá, mohl by dědictví přijmout až po své smrti. Tuto skutečnost řešila tzv. Muciova kauce, kdy dědic prohlásil tzv. Stipulačním slibem, co po něm zůstavitel požadoval.

Odlišný přístup panoval u **rozvazovací podmínky**, která svou povahou odporovala jednomu ze základních principů římského dědického práva, který tvrdil, že ten, kdo se již jednou stal dědicem, je dědicem navždy.

„Proto rozvazovací podmínky se považovaly v testamentu za nedoložené; připouštěly se jen tam, kde na nich byla závislá delace ještě před nabytím dědictví, tedy znělo-li ustanovení za dědice v konkrétním případě např. takto: budeš mým dědicem, jsi však vyděděn, nepřijmeš-li dědictví slavnostním způsobem, tzv. krecí (cretio).“⁹

Rozvazovací podmínka byla připuštěna pouze ve vojenském testamentu, pro který platily zcela jiné zásady než pro běžný římský testament.

2.3.2. Dědická substitute

Dědická substitute je zvláštní druh ustanovení dědicem v testamentu. Rozeznává se trojí druh tahové substitute.

Substitute obecná neboli vulgární (substitut vulgarit) ustanovení náhradního dědice pro případ, že by se osoba ustanovená v prvním pořadí dědicem nestala. Případy, proč se dědic povoláný na prvním místě dědicem nestal, mohly být různé. Například zemřel dříve, než dědictví mohl nabýt, nebo nebyl způsobilý či dědictví odmítl. Určení náhradního dědice bylo možné provést různými způsoby. Bylo možné rozšiřovat okruh těchto dědiců. Velikost podílu byla určena velikostí podíl původního dědice.

Pupillární substitute, je takové ustanovení, kterým otec rodiny určuje dědice svému nedospělému dítěti pro případ, že by zemřelo po něm, aniž by dosáhlo plnoletosti. Byl to spíše projev moci otcovské nad rodinou, než že by se jednalo o substituci. Bylo možné pupillární substituci ustanovit buď v testamentu otce rodiny, nebo v dodatečné závěti. Název pupillární substitute byl odvozen od nedospělé osoby.

Substitute kvasipupillární byla zavedena až justiniánskou konstitucí z roku 528. Bylo to poručení, kterým ascendent bez rozdílu pohlaví ustanovil dědice svému choromyslnému potomkovi. Existovala však podmínka, aby předek zanechal svému choromyslnému potomkovi povinný díl. Náhradníkem byl ustanoven potomek mentálně nezpůsobilého. Až v případě, že nebyl tento potomek, byl ustanoven někdo jiný.

2.3.3. Testamentární způsobilost

Testamentární způsobilost, neboli **testamenti factionem**, musel mít každý člověk, který chtěl zanechat svou poslední vůli. Totéž platilo i u ostatních osob, ať již to byl

⁹ Kincel, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. vydání. Praha: C. H. Beck, 1990, s. 351

svědek, dědic, poručník či kupec rodinného jmění. Tato způsobilost patřila jen občanům římským, Latinům a částečně i cizincům, kteří měli *ius commercii*¹⁰.

Aktivní testamentární způsobilost neměli osoby cizího práva (*alieni iuris*)¹¹, otroci, nedospělci, duševně choří (s výjimkou jasných období), kleštěnci (jen po určitou dobu ve vývoji římského práva), marnotratníci a dále ti, kdo podle zákona byli za trest *intestabiles*¹², rovněž juniánští Latinové a podle zákonů křesťanských císařů odpadlíci od víry a někteří *haeretici*¹³. Ženy mohly činit poslední pořízení až teprve mancipačním testamentem. Způsobilost zůstavitele se vyžadovala v době, kdy byl testament pořízen a nepřetržitě až do jeho smrti s výjimkou případů, kdy testátora po jeho sepsání postihla duševní choroba, byl prohlášen za marnotratníka či nemohl-li mluvit. V opačném případě se testament stával neplatným.

Pasivní testamentární způsobilost znamená, být v závěti ustanovený za dědice, příp. za odkazovníka, byla přiznána všem osobám, které byly způsobilé mít majetek.¹⁴ Osoby, které nemohly mít majetek (např. osoby *alieni iuris*, otroci), nabyly ze závěti pro svého *pater familias* nebo pána. Podle klasického práva si musel dědic tuto způsobilost zachovat v době zřízení závěti, stejně jako v době povolání k dědictví. Dědicem se mohli stát i otroci, ale pouze za předpokladu, že byli zároveň propuštěni na svobodu.

Dědicem se mohl stát také pohrobek (*postum*), narodil se sice až po zřízení závěti, avšak v době zůstavitelovy smrti byl aspoň *nasciturem*. Tito dědicové se nazývají osoby blíže neurčené (*personae incertae*). Do skupiny neurčených osob byly považovány také osoby právnické s výjimkou římského státu. Římský stát byl způsobilý být dědicem již od nejstarších dob. V době křesťanství však došlo ke změně a skupina dědiců byla rozšířena také na kostely a dobročinné nadace.

2.3.4. Zrušení a neplatnost testamentu

Tak jak mohl zůstavitel pořídit testamentem, mohl jej za svého života i zrušit. Zrušený testament se stal neplatným, posuzoval se tak, jako by k jeho zřízení vůbec

¹⁰ Právo uzavírat legální smlouvy

¹¹ *Alieni iuris* – (osoba) „cizího práva“, o nesvéprávných osobách (žena, děti), jejichž právní postavení se odvozuje od statutu otce

¹² Sankce postihující toho, kdo odmítl svědčit o formálním právním úkonu, jehož se jako svědek účastnil.

¹³ Ještě v klasickém právu neměli také němí a hluchí způsobilost. Přiznal jim ji až Justinián, přičemž vyňal ty, kteří byli hluchoněmi od narození. Ostatní hluchoněmi mohli zřídit pouze vlastnoruční písemný testament. Slepí mohli zřídit testament vždy.

¹⁴ Z tohoto okruhu byly většinou vyloučeny osoby, které postrádaly aktivní testamentární způsobilost.

nedošlo, byl nulitní (*testamentum nullum*). Bylo však nutné rozlišit, zda ke zrušení dochází podle zůstavitelovy vůle nebo na základě jiných objektivně působících skutečností. Může se však jednat o neplatnost od okamžiku, kdy byl zřízen nebo až později. Jedná se o neplatnost počáteční (např. proto, že nebyly dodrženy formální náležitosti testamentu, případně šlo-li o tzv. nespravedlivý testament). Nespravedlivý testament je takový, pokud došlo k tomu, nedbal-li zůstavitel nepominutelných dědických práv svého syna, kterého měl v rodinné moci. U neplatnosti následné, je třeba rozlišovat, zda ke zrušení testamentu dochází s vůlí či bez vůle zůstavitele (např. porízení nového testamentu, porušení testamentární listiny v praetorském právu, přímé odvolání testamentu) nebo nezávisle na ní (např. ztráta testamentární způsobilosti, opuštění testamentu – žádný z dědiců ustanovených v testamentu se dědicem nestal).

Zůstavitel mohl svůj testament kdykoliv odvolat či zrušit. Jednalo se o zrušení testamentu tzv. **testamentum ruptum**. Mohl to učinit i v takovém případě, že prohlásil, že pozdější testament nemá mít vliv na předešlý. Jedná se o tzv. derogační klauzuli. Římské právo totiž dodržovalo zásadu, že zůstavitel může kdykoliv svou poslední vůlí zrušit či změnit v průběhu života. Byl to také jeden z důvodů, proč římské právo neuznávalo dědické smlouvy.

U mancipačního testamentu zůstával testament v platnosti, podařilo-li se prokázat průběh mancipačního obřadu a s ním spojená ústní prohlášení poslední vůle zůstavitelovy. Mohlo však dojít ke zničení testamentární listiny, kde byla tato poslední vůle zachycena, ke zrušení však dle civilního práva nedošlo. To ovšem neplatilo v právu prétorském, které vyžadovalo písemnou formu testamentu a s ním i spojené další podmínky platnosti, jako byla například pečeť. Mohlo tedy snadno dojít ke zrušení poslední vůle zůstavitelovy. Ať již se jednalo o účelné zničení či pouhou náhodu. Jakmile byla jednou pečeť porušena, musel zůstavitel novou listinu opět formálně zapečetit před svědky, čímž vznikl nový testament.

V roce 6 př.n.l. byla zavedena instituce **otevření testamentu**, které se změnilo z povahy soukromé na úřední. Důvodem tohoto vzniku byla zavedená císařem Augustem dědická 5 % daň. Držitel testamentární listiny byl povinen tuto listinu předat prétorovi, v pozdějších dobách bernímu orgánu, ke zjištění obsahu a byla otevírána za přítomnosti svědků.

V roce 531 byla Justiniánem vydána konstituce, že jakákoliv změna testamentu nepůsobí zrušení.

„Justinián zavedl i zvláštní formu *přímého odvolání testamentu*, která záležela v prohlášení před třemi svědky za předpokladu, že od zřízení testamentu uplynulo již 10 let; byla to vlastně změna předpisu císaře Honoria, podle kterého pozbyval testament platnosti za určitých okolností již pouhým uplynutím této lhůty.“¹⁵

Ke zrušení mohlo také ovšem dojít nezávisle na vůli zůstavitele, a to v případě, kdy neplatnost nastává tzv. **agnatione postumi**.¹⁶

Dalším důvodem pro neplatnost závěti mohla být skutečnost, kdy zůstavitel ztratil po zřízení testamentu testamentární způsobilost, **testamentum irritum**. Tento princip platil i v souvislosti s tím, došlo-li k válečnému zajetí zůstavitele.

Testament mohl být zrušen i „opuštěním“. Opuštěný testament nastal ve skutečnosti, kdy žádný z dědiců v něm ustanovený se dědicem nestal.

2.3.5. Posloupnost proti testamentu

Posloupnost proti testamentu je posloupnost některých intestátních dědiců, která nastává, přestože zůstavitel projevil poslední vůli testamentem.

Zůstavitel mohl do testamentu uvést jako svého dědice kohokoliv, ať již s danou osobou příbuzenský vztah měl, či nikoliv. Výsledkem této skutečnosti vyšla najevo podmínka nepominutelných dědiců. Jednalo se o zásadu, aby zůstavitel takového dědice v testamentu uvedl, ať již mu připadl velký či malý díl majetku nebo byl dokonce vyděděn.

A co když byl testament sepsán dříve, než se narodilo dítě neuvedené v testamentu? V brzké době platila zásada, bylo-li dítě narozené po sepsání testamentu, stával se tento testament neplatný. V klasickém období se však dospělo k názoru, že musí být tento pohrobek vyděděn, aby sepsaný testament mohl být nadále platný.

Posloupnost proti testamentu realizoval praetor stejným způsobem, jako když realizoval běžnou dědickou posloupnost udělením držby pozůstalosti těm, které za nepominutelné dědice považoval. Držbu mohl udělit praetor jak liberi, kteří byli v testamentu pominuti, tak i adoptovaný, který přešel do cizí rodiny, pokud byl v testamentu za dědice ustanoven. Praetorská posloupnost směřovala proti tomu, jak byli v testamentu za dědice ustanoveni, nikoli proti vydědění, která testament obsahoval. Ta zůstala v platnosti a vydědění nemohli žádat o udělení držby pozůstalosti.

¹⁵ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. vydání. Praha: C. H. Beck, 1990, s. 357

¹⁶ Zůstaviteli přibyl nový „suus“ osoba podléhající bezprostředně rodinné moci.

Formální práva nepominutelných dědiců vycházela ze staré římské agnátské rodiny. Zatímco materiální práva nepominutelných dědiců, která byla vývojově mladší, vycházela z kognátských příbuzenských vztahů. Byl to spíše morální závazek a byl chápán tak, aby zůstavitel zanechal pozůstalým jistý podíl ze svého majetku. Tento „morální“ závazek se stal pravidlem až v průběhu 2. století n.l. Nebyl dán přesný okruh osob, kterých se to týká a ani velikost podílu. Výše podílu byla ustanovena Falcidianovým zákonem, a to na velikost $\frac{1}{4}$ dílu, který by oprávněný získal jako zákonný dědic. Za Justiniána byl povinný díl stanoven na $\frac{1}{3}$ nebo $\frac{1}{2}$ zákonného dílu podle toho, zda zákonný díl obnášel $\frac{1}{4}$ nebo méně z celé pozůstalosti.

Nárok na povinný díl mohl být uplatňován žalobou, **querella inofficiosi testamenti** (stížnost, obracející se proti testamentu). Žalobou se žalobce dožadoval svého nároku a stěžoval si na příkoří tím, že byly porušeny citové vazby mezi příbuznými. Byl-li prokázán zákonný nárok stěžovatele, byl označován jako kverelant. Kverelant obdržel celý svůj intestátní díl, ne tedy jen díl povinný.

Justiniánská novela č 115. z roku 542 sloučila formální a materiální práva nepominutelných dědiců. Ustanovení této novely se týkala jen ascendentů a descendentů, nikoli sourozenců, pro které platilo dosavadní právo. Zůstavitel musel ascendentům a descendentům¹⁷ zanechat povinný díl, nebo je musel naopak vydědit a důvody pro vydědění musel uvést. Těchto důvodů bylo 14 pro descendenty a 8 pro ascendenty. Takovým důvodem mohl být např. nemravný život či nevděk vůči zůstaviteli.

2.4. Postavení dědice

„Postavení dědice bylo určeno jeho vztahem k dědické posloupnosti. Ten mohl být *závislý na jeho vůli*, mohl však také probíhat mimo ni, takže *dědic nemohl dědictví ani výslovně přijmout ani odmítnout* a dědicem se mohl stát *i proti své vůli*.“¹⁸

Záleželo ale především na tom, zda dědic projeví vůli dědictví přijmout a dědicem se stane, či nikoliv a na dědické posloupnosti se dále podílet nebude. To bylo hlavním důvodem k rozlišení skupin dědiců na dvě v římském civilním právu.

¹⁷ Ascendent-předek, descendent-potomek

¹⁸ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. vydání. Praha: C. H. Beck, 1990, s. 362

1. Skupina dědiců domácích (heredes domestici) jednalo se o příslušníky zůstavitelovy rodiny. Tato skupina ještě oddělovala dědice **vlastní** (heredes sui) a **nutné** (heredes necesarii). Jednalo se o všechny ty, kteří podléhali v době zůstavitelově smrti do jeho rodinné moci. Aby se dědici stali, nebylo zapotřebí žádného projevu vůle z jejich strany. Do okruhu dědiců nutných spadali dědicové na základě zůstavitelově testamentu. Mohli to být otroci, kteří byli současně propuštěni na svobodu a nebo ti, kteří byli rodinné moci podřízeni jen nepřímě.

2. Skupina dědiců vnějších (extraneové-heredes extranei) byli to všichni ostatní dědicové, kteří museli projevit zájem, aby se dědici stát mohli. Přijetí dědictví bylo označováno termínem **adice-aditio**. Dle civilního práva bylo přijetí děleno na formální a neformální. Neformální adice se realizovala tak, že se povoláný dědic začal chovat jako dědic. Např. staral se o nemovitost či platil pozůstalostní dluhy. Zatímco formální přijetí se uskutečňovalo slavnostními slovy. Aby se mohl dobrovolný dědic stát dědicem, musela nastat delace¹⁹ a musel být všeobecně způsobilý k právním úkonům.

Odmítnutí dědictví nevyžadovalo zvláštní formy. Stačilo pouze nechovat se jako dědic. Mohla existovat krece²⁰, aby se dědic dědicem stal. Tento dědic mohl výslovně dědictví odmítnout a své rozhodnutí poté změnit a dědictví krecí přijmout, neuplynula-li stodenní lhůta. Byl to jediný případ, kdy civilní právo předepisovalo lhůtu k přijetí dědictví. Jinak bylo možné přijetí dědictví oddalovat, nýbrž žádné jiné lhůty neexistovaly.

Oproti tomu v právu prétorském existovala možnost, aby se věřitelé dotázali pověřeného, zda je dědicem. Povoláný si mohl vyžádat tzv. delibereční lhůtu na rozmyšlenou. Pokud lhůta uplynula, znamenalo to, jako by dědictví odmítl. Jinak odpověď znamenala buď přijetí či odmítnutí dědictví. Zvláštní ráz mělo přijetí dědictví u pretorské intestátní posloupnosti. Pretor nabízel dle svého ediktu postupně dědictví jednotlivým třídám pretorských intestátních dědiců. Sukcesivnost delací umožňovaly právě propadné, prekluzivní lhůty, kterými bylo v každé třídě udělení držby vázáno. Jakmile tedy uplynula lhůta pro danou třídu, bylo možné držbu pozůstalosti udělit třídě následující.

„Nelze ovšem přitom zapomínat, že *poměr civilní a pretorské posloupnosti nebyl jen poměrem vedle sebe existujících a na sobě nezávislých soustav*. Pretor svojí

¹⁹ Delace označuje napadení dědictví na dědice

²⁰ Krece-podmínka přijetí

praxí zároveň *korigoval civilní dědické právo*, neboť zásady civilního práva bylo možno plně aplikovat jen za součinnosti pretora.²¹

2.5. Převod delace a ležící pozůstalost

Oprávněný dědic získal delací právo dědictví přijmout nebo odmítnout. Nebylo však možné, aby oprávněná osoba - delát, převáděl tato oprávnění mezi živými nebo na případ smrti.

Ovšem i toto pravidlo mělo své výjimky a v době klasické bylo možné, aby dědic druhé třídy, než dědictví nabyt, mohl svá práva z delace postoupit na jinou osobu. Tento převod se uskutečňoval *injurecessi*.²²

Existovala však varianta, komu připadne dědictví v případě, že oprávněný dědic před nabytím dědictví zemře. V právu klasickém byla jen jediná možnost, jak dědictví nabyt. Jen výjimečně mohli delátovi dědicové požádat pretora o udělení držby pozůstalosti na základě tzv. uvedení v předešlý stav (*restitutio in integrum*).

K řešení dospěla až doba císařů Teodora II. a Valentiniana III. a poté zákonodárství v době Justiniána, které počítalo s tím, že každý delátův dědic může získat pozůstalost, dojde-li ke smrti deláta v době probíhající delibereční lhůtě.

Ležící pozůstalost (*hereditas iacens*), je pozůstalost v mezidobí mezi smrtí zůstavitele a okamžikem, kdy povoláný dědic nabývá dědictví.

2.6. Nabytí dědictví

Nabytím dědictví se dědic stával univerzálním sukcesorem zůstavitelovým. Byl tedy subjektem všech práv a závazků, jejichž byl zůstavitel s výjimkou osobní povahy, jež byla např. rodinná moc.

Tak, jak dědic zdědil všechna zůstavitelova aktiva, existovala možnost, že majetek mohl mít i pasiva a s ním spojené závazky a odpovědnost vůči věřitelům. Pasiva pak musel vynaložit i ze svého majetku. K tomu byla určena tzv. **dobrodiní separece** (*beneficium separationis*). To zajišťovalo separovat majetek dlužníkův, který se stal dědicem, od pozůstalosti, aby byly chráněny zájmy věřitelů. O separaci musel být

²¹ Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. vydání. Praha: C. H. Beck, 1990, s. 366

²² *Injurecessi* se nabyvatel stával přímo civilním dědicem

požádán preator, který o ní rozhodoval. Dle justiniánského práva bylo možné o separaci žádat ve lhůtě 5ti let a byla připuštěna možnost návratu v předešlý stav. Justiniánskou konstitucí z roku 531 byl zaveden dobrodiní inventář. Základem bylo pořízení pozůstalostního inventáře, do kterého byl sepsán všechn majetek, co náležel do pozůstalosti. S inventizací byl dědic povinen začít do 30 dnů, od té doby, co se dověděl o delaci a do 90 dnů ji skončit. Dle tohoto soupisu pak ručil dědic jen tím, co bylo v inventáři zaznamenáno.

Dědic, který nabyt dědictví a stal se dědicem, mohl o dědictví přijít a být o něj zbaven. Odnětí dědictví (ereptorium) spadalo do doby vlády císaře Augusta a důvodem mohl být čin, který vyšel dodatečně najevo a nebyl v souladu s poslední vůlí zůstavitele. Takto odňaté dědictví připadlo do státní pokladny.

2.7. Vydržení pozůstalosti

Vydržení pozůstalosti (usucapio pro herede) je zvláštní případ nabytí dědictví podle civilního práva a současně i zvláštní případ nabytí vydržením. Z historických kořenů lze předpokládat, zemřel-li zůstavitel bez přirozených dědiců a nezanechal ani testament, stávala se pozůstalost věcí ničí a bylo možné ji volně okupovat. Zákon 12 desek omezil toto okupování tím, že zavedl intestátní dědickou posloupnost ve prospěch nejbližšího zůstavitelova agnáta. Na držitele pozůstalosti se po roční držbě hledělo jako na dědice.

V době klasické již nešlo o vydržení pozůstalosti jako celku a získání postavení dědice, ale jednalo se o vydržení, kde se posuzovalo vydržení jednotlivých věcí zvlášť. Držba měla trvat jeden rok a k jejímu získání mělo dojít dříve, než dědic dědictví nabyt. Držitel měl mít povahu a způsobilost testamentárního dědice. Neměl však v povinnosti dokazovat důvod nabytí ani dobrou víru. Mohlo tedy dojít i k neoprávněnému držení na základě dědické posloupnosti. V období principátu je pak tento čin označován jako jistý druh krádeže.

2.8. Postavení spoludědiců

Za spoludědice je považován každý dědic, který je povolán k pozůstalosti. Každý dědic byl v římském právu univerzálním zůstavitelovým sukcesorem. Postavení

každého z nich bylo určitým způsobem omezeno, a to podle velikosti podílu. Dle dědického podílu se dělilo vše, co bylo možné reálně dělit. To, co reálně dělit nešlo, k tomu spoludědicové získali společenství, tzv. **consorcium**. Takto vzniklé consorcium dalo základ jak spoluvlastnictví, tak i společenské smlouvě.

Majetkové společenství nemuselo být trvalé povahy. Chtěl-li někdo z tohoto společenství vystoupit, každý měl právo domáhat se zrušení zvláštní žalobou. Poté všichni spoludědicové rozhodovali o setrvání či vystoupení daného dědice a případné rozdělení jeho pozůstalosti.

2.9. Právní ochrana dědice

Základním prostředkem právní ochrany dědice byla dědická žaloba (hereditatis petitio). Byla namířena proti každému, kdo dědici zadržoval pozůstalost nebo pozůstalostní věci. Dědické žaloby projednával **centumvirální soud**.

Žalobcem byl civilní dědic, který podáním žaloby žaloval všechny ty, kteří dědici zadržovali pozůstalost nebo pozůstalostní věci.

Dědická žaloba nesměřovala bezprostředně proti osobě žalovaného. Žalovaný nemusel u soudu odpovídat a nemusel se řízení ani účastnit, pokud žalobci vydal pozůstalost, k níž svoje dědické právo uplatňoval. Pokud však žalovaný odmítal pozůstalost vydat, mohla mu být držba pozůstalosti odejmuta.

Cílem žaloby bylo dosáhnout vydání pozůstalosti a uznání, že žalobce je dědicem. Užil-li žalobce místo dědické žaloby běžné vindikace, mohl žalovaný odporovat jejímu uplatnění s tím, aby bylo nejprve rozhodnuto, zda má žalobce dědické právo.

3. Dědění ze závěti dle současné platné právní úpravy

Závěť je jedním ze dvou v současné právní úpravě obsažených a povolených dědických titulů. Závěť a s ním spojené dědění má přednost před děděním ze zákona. Podmínkou, aby dědění ze zákona nedostalo přednost před děděním ze závěti, je sepsání a zanechání platné závěti zůstavitelem. Závěť, nebo také jinak označována jako poslední vůle či poslední pořízení nebo testament, je jednostranný projev vůle pořizovatele pro případ smrti, na základě kterého má být jasně dáno, komu má připadnout majetek po zesnulém. Závěť je možné kdykoliv v průběhu života odvolat. Podmínkou pro vznik a platnost závěti je, aby byla sepsána zůstavitelem. Nikdo jiný nemá právo, aby pořizovatele jakýmkoliv způsobem zastoupil, a to ani v případě, byl-li k tomu vyzván na základě plné moci.²³

„Právní úkon pořízení nebo zrušení závěti musí být učiněn osobně pořizovatelem závěti (zůstavitelem); není možné, aby tyto úkony za zůstavitele učinil jeho zástupce (zákonný nebo na základě plné moci).“²⁴

Z právního hlediska nemohou být právní účinky takového právního úkonu vázány na přivolení, povolení či souhlas jakéhokoliv orgánu nebo třetí osoby. Vyjma některých zákonem dovolených podmínek, ke kterým se dostaneme níže, jsou veškeré podmínky uvedené v závěti zcela nepřipustné a právní předpis jim nepřiznává žádné právní následky. Jediným, kdo má právo se svým majetkem nakládat, jak sám uzná za vhodné, je sám pořizovatel a pouze on sám může rozhodnout o tom, komu připadne jeho majetek po jeho smrti. Do své smrti může se svým majetkem nakládat bez jakéhokoliv omezení, a to i přesto, že ohledně tohoto majetku již pořídil závěť. Dědicům v takovém případě připadne pouze ta část majetku, kterou bude zůstavitel vlastnit v době svého úmrtí. Dědicům ze závěti připadá do vlastnictví pouze majetek uvedený v závěti.

²³ Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1143

²⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

„Zatímco dědici ze závěti jsou povoláni dědit jen majetek, o kterém je pořízeno v závěti, dědici ze zákona jsou povoláni dědit vše, o čem závěti nebylo platně pořízeno.“²⁵

3.1. Platnost závěti

Pro pořízení závěti platí přesná pravidla, která určují, jak má taková závěť vypadat a jaké náležitosti musí obsahovat. Tyto náležitosti jsou ještě děleny na náležitosti obecné a náležitosti zvláštní. Aby byla závěť považována za platnou, musí být splněny veškeré náležitosti s takovým právním úkonem spojené. Občanský zákoník v § 476 odst. 3 stanovuje, že „společná závěť více zůstavitelů je neplatná.“²⁶ Takto sepsaná závěť je neplatná i v tom případě, jedná-li se o manžele a pořizují závěť společně. Stejně tak se jedná o neplatnou závěť, jde-li o závěti vzájemné neboli o tzv. dědickou smlouvu, neboť tuto dle stávající právní úpravy, a to ustanovení § 461 o.z. nepřipouští jako dědický titul. Zákon rozlišuje neplatnost závěti tzv. absolutní a relativní. Relativní neplatnost může namítnout potomek dědice, jakožto tzv. neopominutelný dědic, a to z důvodu, nebyl-li tento potomek zůstavitelem v závěti zmíněn, přestože nebyl zůstavitelem vyděděn. Absolutní neplatnost závěti může nastat, jestliže pořizovatel nepamatuje ve své závěti na své nezletilé potomky zůstavitele, kteří by byli současně jedinými dědici dle zákona.

„Závěť jako jednostranný právní úkon zůstavitele může být neplatná absolutně pro nedostatek náležitostí právního úkonu (§ 37 odst. 1 ObčZ), pro nedostatek způsobilosti zůstavitele k právním úkonům (§ 38 odst. 1 ObčZ), pro nezpůsobilost zůstavitele k tomuto právnímu úkonu z důvodu duševní poruchy (§ 38 odst. 2 ObčZ), pro rozpor se zákonem nebo dobrými mravy (§ 39 ObčZ) nebo pro nedostatek náležitostí závěti uvedených v ust. § 476 a násl. ObčZ; kromě toho může být závěť (relativně) neplatná v příslušné části pro nerespektování ust. § 479 ObčZ, jestliže se dotčený neopominutelný dědic této neplatnosti dovolá (§ 40a ObčZ). Závisí-li posouzení neplatnosti závěti na skutečnostech mezi účastníky řízení o dědictví sporných, je odůvodněn postup soudu podle ust. § 175k odst. 2 OSŘ; to neplatí v případě zjištění relativní neplatnosti závěti, k

²⁵ Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1143

²⁶ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

*níž soud v řízení o dědictví bez dalšího přihlédne při vydání usnesení o dědictví podle ust. § 175g odst. 1 OSŘ.*²⁷

3.2. Obecné náležitosti závěti

Za obecné náležitosti jsou považovány takové náležitosti, které jsou požadovány pro jakýkoliv právní úkon, tudíž též pro pořízení závěti. Dle zákona musí být závěť sepsána se všemi náležitostmi platného právního úkonu, což znamená, že musí být učiněna svobodně, vážně a srozumitelně,²⁸ musí být svým obsahem a účelem v souladu se zákonem, to znamená, že nesmí svým obsahem nebo účelem odporovat zákonu, obcházet jej anebo se přičít dobrým mravům²⁹ a pořizovatel musí být k takovému právnímu úkonu způsobilý a nesmí jej činit v duševní poruše.³⁰ Rovněž tak musí být dle ustanovení § 40 odst.1 o.z. pořízena formou, vyžadovanou pro takovýto právní úkon zákonem.

3.3. Náležitosti speciální

Speciální náležitosti se týkají právního úkonu pořízení závěti a vztahují se ke způsobilosti pořizovatele učinit závěť, k formě a k obsahu této závěti.

3.3.1. Právní způsobilost pořizovatele

Podle § 8 o.z. je způsobilost osoby k právním úkonům dána její zletilostí, tj. dosažením 18. roku věku. Platnost je posuzována a spojována s momentem, kdy byla závěť podepsána a datována. Pro platnost závěti je důležitý okamžik, kdy byla závěť podepsána a zda v té době byl zůstavitel způsobilý k jejímu pořízení. Není proto důležité, jestli se po podepsání závěti stal pořizovatel nezpůsobilý.

²⁷ rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12.2. 2001 sp. zn. 12 Co 248/2000

²⁸ § 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

²⁹ § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

³⁰ § 38 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Existuje však výjimka od 1. 1. 1992, kdy nabyl účinnosti zákon č. 509/1991 Sb., kdy i osoba, která nedovršila zletilosti, ale dosáhla již věku 15 let, může učinit svou poslední vůli, avšak dle § 476d odst. 2 o.z. pouze formou notářského zápisu.

Další výjimkou, je způsobilost osob neslyšících a nevidomých sepsat platný testament. Osoby nevidomé mají právo upraveno v § 476d odst.3 o.z. a osoby neslyšící v § 476d odst.4 o.z. Takto postižené osoby mohou svou závěť pořídit též formou notářského zápisu a nebo formou zpřísněné alografní závěti.

3.3.2. Formální náležitosti

Náležitosti závěti upravené v §476 o.z. se vztahují obecně ke všem formám pořizovaných závětí. K jednotlivým formám pořízení závěti musíme dále pak rozlišovat náležitosti vztahující se k těmto formám. Nedodržení těchto předepsaných formálních náležitostí vede k neplatnosti závěti.

Občanský zákoník od 1. 1. 1992, kdy byl novelizován³¹, připouští více druhů forem závěti. Mimo holografní (vlastnoruční) závěti a závěti pořízené ve formě notářského zápisu dále také formu závěti alografní (sepsanou jiným způsobem než vlastní rukou pořizovatele). Všechny tyto formy závěti musí obsahovat datum a podpis pořizovatele. Datum musí obsahovat den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána, jinak by není platná.³² Zákon přesně nedefinuje způsob uvedení data, a to jestli má mít formu psanou nebo číselnou, je však nutné uvést vždy konkrétní den, měsíc a rok. Ze zákona vyplývá, že žádná životní událost v životě pořizovatele nebo někoho jiného např. narozeniny atd. by se neměla vázat na datum pořízení závěti. Den měsíc a rok, který je třeba v závěti uvést, musí souhlasit s datem, kdy byla tato závěť pořizovatelem podepsána, nikoli s datem, kdy byla sepsána.

Datum je důležitý také z hlediska vztahu závětí, bylo-li závěti sepsáno více, neboť závěť pozdější nahrazuje závěť předchozí, pokud tato vedle ní nemůže obstát, tj. pokud se závěť pozdější vztahuje ke stejnému předmětu dědictví. Datum závěti má rovněž nemalý význam ve vztahu k věku neopomenutelných dědiců v době smrti zůstavitele z hlediska jejich nároku na povinný zákonný dědický podíl.

„Uvedením data se nedovrší obsahové náležitosti závěti, datum připojené k závěti má pouze vypovídat o tom, kdy byla závěť zůstavitelem podepsána, tedy

³¹ zákon č. 509/1991 Sb., novelizace zákona č. 40/1964 Sb

³² § 476 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

*z hlediska vymezení svého obsahu dovršena, a umožnit tak rozlišení dřívější zůstavitelovy závěti od závěti pozdější, kterou by mohla být původní závěť zrušena.*³³

Nový občanský zákoník by měl toto pojetí vyžadované pro náležitost data v závěti změnit a podle tohoto nového občanského kodexu by tak postačovalo, pokud bude nepochybné, kterého dne měsíce a roku byla závěť pořízena.

Druhou významnou a nedílnou součástí závěti je požadavek podpisu. Pro posouzení platnosti závěti je rozhodující den podepsání, nikoli sepsání.

Dle judikatury bylo stanoveno, že „pro splnění náležitosti podpisu uvedené v § 476 odst. 2 o.z. postačí, pokud se pořizovatel podepíše alespoň svým příjmením, pokud o totožnosti podpisu zůstavitele nejsou žádné pochybnosti.“³⁴

Závěť by měla být vykládána ve prospěch její platnosti za samozřejmě současného splnění podmínek a náležitostí předepsaných pro její pořízení zákonem. Soud tedy zastával názor uznávající platnost závěti, pokud tato závěť obsahovala zákonem vyžadované náležitosti, o jejichž určitosti nebylo pochyb. Tuto praxi však prolomilo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009, sp. Zn. 21 Cdo 51/2008, které se zabývalo náležitostmi podpisu závěti.

Jednalo se o závěť učiněnou ve formě dopisu zůstavitelky pro svou dceru. Dopis byl v obálce a obálka nadepsána slovy „mé poslední přání a závěť“. Dopis byl datován a podepsán slovy „tvá matka“. Obě dcery zůstavitelky prohlásily při jednání o dědictví, že dopis je psán rukou jejich matky. Jedna z dcer však podala podnět k soudu, aby tento rozhodl, jestli tento způsob podpisu postačí k platnosti závěti. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí vyslovil tento právní názor: „Za „podpis“ zůstavitele ve smyslu ustanovení § 476a ObčZ nelze považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením.“³⁵

Můj osobní názor by se v tomto případě neshodoval s názorem Nejvyššího soudu, neboť shodné prohlášení obou dcer o tom, že pořizovatelem závěti byla jejich matka, bych považoval za vyhovující zákonným ustanovením o jednoznačném určení pisatele.

Existuje značné množství dalších soudních rozhodnutí, která se zabývají otázkou data a podpisu na závěti. Proto bych rád uvedl alespoň některá z nich.

³³ Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008, str.1288

³⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 27. 1. 1983, 4 Cz 82/82 publikovaného pod č. 51/1984 Sb. rozh

³⁵ usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. Zn. 21 Cdo 51/2008 ze dne 31. 3. 2009

„1. Datum podpisu závěti může být uvedeno na kterémkoli místě závěti, aniž by to mělo vliv na její platnost. Ze skutečnosti, že jediné datum uvedené v závěti je označeno jako datum sepsání závěti, nelze ještě dovozovat, že závěť neobsahuje datum, kdy byla podepsána; datum sepsání závěti a datum jejího podpisu se budou zpravidla shodovat.

2. Nejsou-li závětní dědici označeni v závěti obvyklými údaji totožnosti, jako je datum narození, adresa bydliště apod., není to důvodem neplatnosti závěti pro neurčitost, jestliže označení dědice v závěti umožňuje jeho identifikaci.

3. Neobsahuje-li text závěti pořízené podle § 476b ObčZ prohlášení, že pořizovatel před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, není to důvodem její neplatnosti. Rozhodující je, zda pořizovatel takové prohlášení fakticky učinil, a nikoli, zda to bylo v závěti uvedeno.“³⁶

„1. Datum, které je v závěti uvedeno, se musí shodovat s datem, kdy byla listina podepsána. Údaj o datu podpisu závěti uvedený v listině o ověření pravosti podpisu závěti však nemůže nahradit chybějící datum v samotném textu závěti, ani nemůže opravit datum uvedené v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána. Podpis musí být umístěn na úplném konci závěti; to neplatí pro umístění data. U allografní závěti musí být den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána, uveden v textu závěti napsaném zůstavitelem, popř. pisatelem, lhostejno, kde v textu závěti, ale takovým způsobem, aby celý text závěti tvořil logický celek.

2. Pravost podpisu na předložené listině lze ověřit dvěma způsoby. Je-li již podpis na listině připojen, notář osvědčí prohlášení osoby, kterým uznává podpis na listině za vlastní. Podepsala-li osoba listinu před ověřujícím v jeho přítomnosti, osvědčuje notář tuto skutečnost. Zákonem stanovenou formou pro ověření pravosti podpisu je legalizační doložka, která je veřejnou listinou. Legalizační doložka může být vyznačena na listině, na níž jsou podpisy, jejichž pravost má být ověřena, nebo může být vyhotovena samostatně a poté pevně spojena s předloženou listinou. Za samostatnou listinu o ověření je třeba pokládat jak ověřovací doložku pevně spojenou s předloženou listinou, tak ověřovací doložku vyznačenou přímo na předložené listině.“³⁷

³⁶ usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 297/2002-127 ze dne 30. 12. 2002

³⁷ rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

3.3.3. Obsahové náležitosti

Obsahové náležitosti jsou upraveny v § 477 o.z. V závěti může zůstavitel nakládat se svým majetkem pro případ smrti a ustanovit okruh dědiců, jejich dědické podíly a práva, která jim mají z dědictví připadnout.

„Z hlediska obsahu je prvořadým předpokladem platnosti závěti ustanovení dědice k dědictví jako celku nebo k jeho poměrné části, popřípadě i jen k jednotlivé věci nebo jiné hodnotě z dědictví, anebo zařízení jiného způsobu naložení se zanechaným majetkem, např. zřízení nadace.“³⁸

Dědicem se může stát jak osoba fyzická, tak i osoba právnická. Ovšem aby mohla právnická osoba dědit, musela by být uvedena v závěti, neboť dědění ze zákona neupravuje dědění pro osoby právnické. Dědicem se může stát i stát. Ovšem stát ač je také považován za osobu právnickou, má odlišné postavení. Stát může získat pozůstalost po zemřelém i bez uvedení v závěti. Může dědictví nabýt z titulu § 462 o.z. v důsledku toho, že se dědicem nestal nikdo na základě závěti ani nikdo ze čtyř skupin stanovených ze zákona. Státu poté připadá dědictví jako tzv. odúmrtí. Dědicem se může stát i nadace či nadační fond podle § 477 odst. 2 o.z., který se v závěti současně zřídí. Takto pořízená závěť musí mít formu notářského zápisu. Zřízení nadace nebo nadačního fondu v závěti je upraveno speciálně.³⁹

V zákoně je přesně upraveno, co musí být uvedeno v závěti, kterou se taková nadace zřizuje. Má zde být uveden název nadace, za jakým účelem je nadace zřizována a také předmět a hodnotu majetkového vkladu, stanovení pravidla pro omezení nákladů, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, určení osoby, která jmenuje první členy orgánů nadace. Pokud by závěť předepsané náležitosti náležitosti, stala by se závěť v části obsahující zřízení nadace neplatná. Právní úprava vzniku nadace nebo nadačního fondu obsažená v zákoně č. 227/1997 Sb. je speciální k úpravě uvedené v § 460 o.z. Nadace smrtí zůstavitele ještě nevzniká, nýbrž jsou prozatím vytvořeny podmínky pro její vznik. Aby mohla být zapsána do nadačního rejstříku, musí být projednáno a skončeno dědictví, čímž pak nastává možnost zapsat nadaci do nadačního rejstříku a vzniká dnem zápisu.

³⁸ Švestka, J., Spáčil, J. Škárková, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008, str. 1286

³⁹ § 3 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb, o nadacích a nadačních fondech

V závěti může být také ustanoven náhradní dědic, který může nabýt dědictví nebo určitý podíl či právo. Náhradní dědic se ustanovuje pro případ, nenabyli-li dědictví v závěti ustanovený dědic.

Aby byla závěť platná, musí být ustanoveni dědicové, to ovšem neplatí pro určení velikosti jejich podílů. Pokud tak pořizovatel ve své závěti neučinil, neznamená to neplatnost závěti, nýbrž se má jen za to, že každý z dědiců uvedený v závěti má nárok na stejný díl. Tento podíl je určen zlomkem či procentem a nemusí vyjadřovat podíl na celém majetku, ale může určovat podíl na každé věci či právu zvlášť.

Zůstavitel má také právo odkázat veškerý svůj majetek nebo jeho části či jen určit dědice k některým věcem či právům. Je-li v závěti určena jen část majetku pro dědice, ten pak za tuto věc nese i břímě případného dluhu na dané věci a také se podílí přiměřeným způsobem k hodnotě věci na náklady spojené s pohřbem. V případě více dědiců odpovídá za náklady spojené s pohřbem každý z dědiců dle poměru hodnoty věci či práva, který každý z nich nabývá, k celkovému dědictví. Může nastat skutečnost, že je v dědictví určen dědic k věci, kterou už zůstavitel v domě své smrti nevlastní. Jako příklad bych rád uvedl následující judikaturu.

*„Uvedla-li zůstavitelka v závěti výslovně jen konkrétní nemovitost, jež má připadnout závětní dědičce, ale později tuto nemovitost prodala, takže v době smrti již nebyla její vlastníci, nestává se takto určená osoba platně závětní dědičkou jiných věcí z tohoto dědictví. Nedostatek projevu vůle zůstavitelky o ustanovení téže osoby dědičkou ze závěti ohledně jiných věcí zůstavitelky nemůže být zhojen tím, že dědic ze zákona uznal vůli zůstavitelky v tom smyslu, že původně určené dědičce ze závěti připadne např. jiná nemovitost z dědictví“.*⁴⁰

Odlíšný judikát upravil obdobnou situaci.

„Jestliže zůstavitel v závěti určil konkrétní nemovitost ustanovenému závětnímu dědici, ale později tuto nemovitost smluvně převedl na jinou osobu, nelze při posuzování účinnosti závěti nebo její části již zpravidla mít za to, že by zůstavitel přesto chtěl, aby se ustanovený dědic nemovitosti stal dědicem určitého podílu majetku, který by bylo možno vyjádřit v penězích. Pokud zůstavitel v závěti upravuje pouze jednotlivé věci či práva je pravděpodobné, že tak neupraví veškerý svůj majetek. Takto

⁴⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 19. 11. 1982, 4 Cz 64/82 publikovaného pod č. 50/1984 sb. rozh.

neupravený majetek nabývá dědic ze zákona nebo případně státu, pokud by žádný dědic ze zákona nebyl“.⁴¹

Majetek manželů ve společném jmění manželů uveden v závěti, o kterém zůstavitel zanechává svou poslední vůli bez souhlasu druhého manžela, neznámá dle judikátu Městského soudu v Praze⁴² neplatnost závěti v této části. Závěť je závislá na předchozím rozhodnutí soudu dle § 1751 o.s.ř., které určí, co ze společného jmění manželů náleží do dědictví a až poté se o takto určeném majetku jedná v dědictví.

Zůstavitel může dle § 151 odst. 1 o.z. zřídit závěti věcné břemeno. Takto zřízené břemeno se nepovažuje za podmínku v závěti a tím pádem nevyvolává její neplatnost. O tom, zda dané věcné břemeno vznikne, rozhodne až řízení o dědictví. Věcné břemeno může tedy vzniknout na základě dohody mezi dědici o vypořádání dědictví nebo potvrzením soudu o nabytí dědických podílů dědicům.

3.4. Výklad závěti

Výklad závěti bývá někdy velmi komplikovaným úkolem jak pro soudního komisaře v jeho činnosti zejména při zjištění jejího obsahu, tak též pro soudce v případě soudního sporu ohledně takovéto závěti, a to především jedná-li se o závěť sepsanou vlastní rukou pořizovatele, neboť tento nemusí mít vždy právní povědomí o předepsaných náležitostech takovéto závěti. Při výkladu závěti by měl být kladen důraz na snahu o co možná nejširší pochopení a naplnění zůstavitelova přání. Závěť je vykládána dle pravidel v § 35 odst. 2 o.z. Při výkladu poslední vůle se tedy dbá na to, aby byla splněna veškerá zůstavitelova přání uvedená v jeho závěti a na jím pořízený text se proto hledí jak z jazykového hlediska, tak z hlediska pochopení vůle toho, kdo slova psal, není-li to v rozporu s jazykovým projevem.

„Závěť je neplatná pro neurčitost ve vymezení okruhu povolaných dědiců jen tehdy, není-li ani výkladem právního úkonu možné dovodit, kdo se má stát dědicem zůstavitele. Obsah závěti lze za použití zákonem stanovených interpretačních pravidel vykládat, nikoliv však nahrazovat nebo doplňovat vůli, kterou zůstavitel při pořízení závěti neměl, nebo kterou sice měl, ale neprojevil ji.“⁴³

⁴¹ usnesení Krajského soudu v Ústí n. L. z 31. 1. 1974, 5 Co 15/74 publikované pod č. 33/1976 sb. rozh

⁴² usnesení Městského soudu v Praze z 2. 1. 1985, 11 Co 454/84 publikovaného pod č. 43/1986 sb. rozh.

⁴³ SRNS 884/2002

Z judikatury vyplývá, pokud zůstavitel v závěti použije pojem „veškerý majetek“ nebo případně „veškerý svůj majetek“, popřípadě užije-li výrok „všechn hmotný a nehmotný majetek“, je tím myšlen veškerý majetek, který je v bytě zůstavitele, včetně vkladních knížek a obchodních podílů apod.⁴⁴

V některých případech může nastat problém v případě nedostatečné určitosti osoby dědice. Je-li možné dědice dostatečně určit za pomoci údajů obsažených v závěti, nelze jejich označení považovat za neurčité. „Jestliže zůstavitel ustanoví ve své závěti dědici svého majetku "synovce, neteře a sestry", pak je jednoznačně určitelné, kdo jimi byli v době smrti zůstavitele a že závětními dědici zůstavitele jsou všichni, tj. jeho sestry, synovci a neteře ve vlastním příbuzenském vztahu.“⁴⁵

Jiný judikát se zabývá otázkou označení dědice následovně:

„Vzhledem k tomu, že občanský zákoník nestanoví, jak má být v závěti vyjádřeno ustanovení někoho dědicem, je třeba k doložení skutečné vůle pisatele závěti v pochybnostech zjišťovat vedle znění textu listiny i všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětního dědice učiněn, lze-li z nich dovodit určitost projevu vůle zůstavitele“.⁴⁶

3.5. Formy závěti

Stávající platná právní úprava, tj. dosud platný občanský zákoník rozlišuje ve svém ust. § 476 odst. 1 následující formy závěti, a to jednak závěť holografní, tj. závěť sepsanou vlastnoručně zůstavitelem, dále závěť alografní, tj. závěť pořízenou v jiné písemné formě za účasti svědků nebo závěť ve formě notářského zápisu. Všechny tyto formy jsou rovnocenné a platí pro ně již shora zmíněná pravidla.

3.5.1. Vlastnoruční závěť

Vlastnoruční pořízení závěti je upraveno v § 476a o.z., v němž je velmi stručně a srozumitelně definovány náležitosti takovéto závěti, aby takovéto pořízení bylo platné. Jak jsem již zmiňoval shora, kromě uvedených obecných podmínek platných pro

⁴⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 21. 7. 1977, 4 Cz 22/77 publikovaného pod č. 44/1979 sb. rozh. a SRNS 1182/2002

⁴⁵ rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 2. 1990, 4 Cz 8/90 publikovaného pod č. 54/1991 sb. rozh.

⁴⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 30. 3. 1983, 4 Cz 73/82 publikovaného pod č. 49/1984 sb. rozh.

veškeré právní úkony a speciální podmínky datování vztahující se k pořizování závěti jakékoliv formy, je nutno splnit také ony speciální náležitosti. Vlastnoruční závěť neznamená doslova, aby byla sepsána jen vlastní rukou, ale může být sepsána také ústy, nohou či protézou, samozřejmě s připojeným podpisem a datem. Ovšem je možné sepsat vlastnoruční závěť také pomocí podpírání rukou jiné osoby⁴⁷ a také v případě, kdy byla závěť sepsána nedominantní rukou zůstavitele⁴⁸.

Zákon neumožňuje sepsat vlastnoruční závěť osobě, která není schopna psát nebo číst. Pokud osoba neumí psát, tato skutečnost jí znemožňuje cokoli sepsat vlastní rukou, tedy rovněž sepsat poslední vůli. Jedná-li se o osobu, která neumí číst, nevylučovalo by to ještě možnost závěť sepsat, ovšem skutečnost, že si nebude moci přečíst, co ve skutečnosti napsala, má za následek neplatnost této závěti pořizovatele, neboť odporuje § 476c o.z. a § 476d odst. 1 o.z. v souvislosti s ustanovením § 40 odst. 5 o.z., § 476d odst. 3 o.z. či § 476d odst. 4 o.z. Za situace, kdy pořizovatel může sepsat a přečíst si závěť, byť se značnými obtížemi, se nejedná o nemožnost číst či psát a takto pořizovanou závěť lze považovat za závěť platnou.

Vlastnoruční závěť musí být pořizovatelem opatřena datem a v ní uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána.

„Holografní závěť je platným právním úkonem jen tehdy, byl-li v ní uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána a napsána vlastní rukou zůstavitele.“⁴⁹

„Forma vlastnoručně porízené závěti je dodržena jen tehdy, bylo-li také datum závěti jako její nedílná obsahová součást ve smyslu § 476 odst. 2 ObčZ připojeno vlastní rukou pořizovatele. Z ustanovení § 476a ObčZ nelze dovozovat, že k platnosti vlastnoručně psané závěti postačí, je-li vlastnoruční její text a podpis, zatímco datum může být uvedeno i jiným způsobem.“⁵⁰

Aby byla závěť platná, musí obsahovat datum napsané vlastnoručně zůstavitelem, nikoliv například pouze uvedené v ověřovací doložce notáře či matrikáře. Datum v ověřovací doložce musí souhlasit s datem, které je uvedeno v závěti⁵¹. Pokud by tomu tak nebylo, znamenalo by to neplatnost závěti.

⁴⁷ rozhodnutí publikovaného pod č. 202/1949 ve sb. rozh.

⁴⁸ SRNS 927/2002

⁴⁹ § 476c o.z. a § 476d odst. 1 o.z. v souvislosti s ustanovením § 40 odst. 5 o.z., § 476d odst. 3 o.z. či § 476d odst. 4 o.z..

⁵⁰ usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 181/97 – 35 ze dne 30.6. 1997

⁵¹ usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005

Kromě náležitosti datování je dále nezbytné, aby se pořizovatel na závěť vlastnoručně podepsal. Podpis musí být uveden na konci textu závěti, neboť podpisem se má za to, že tím je listina dokončena. Vše, co je uvedeno za podpisem, se již nepovažuje za součást platné závěti.

Závěť může sepsat pořizovatel v jakémkoliv jazyce, kterému sám rozumí.

Může nastat situace, kdy je celá závěť nebo její část nečitelná. Takováto nečitelnost má pak za následek neplatnost celé závěti či její nečitelné části.

Vlastnoručně sepsanou závěť si může pořizovatel nechat u sebe, předat ji důvěryhodné osobě, která ji po jeho smrti předloží pověřenému soudnímu komisaři nebo je možné ji uložit do úschovy notáře, kam se i povinně ukládají závěti sepsané formou notářského zápisu. Pokud si pořizovatel ponechá závěť u sebe, hrozí zde riziko, že se po jeho smrti dostane do rukou nepovolané osobě, která nebude mít zájem o její předložení v rámci dědického řízení a nedojde tedy k naplnění vůle jejího pořizovatele a dědici se mohou stát osoby, které si zůstavitel jakožto své dědice vůbec nepřál mít. Naopak v případě uložení závěti u notáře si může být pořizovatel jist, že jeho závěť nebude odcizena či zničena a její existence bude zkoumána při vypořádání dědictví.

Vlastnoruční sepsání závěti je nejčastěji využíván zejména pro její nenáročnost. Sepsání této formy závěti je nejjednodušší, neboť si ji pořizovatel může sepsat doma bez pomoci jakýchkoliv jiných osob, ať již úředních nebo např. svědků, pisatele atd. Dalším výhodou tohoto způsobu sepsání je její finanční nenáročnost, neboť tento úkon jejího pořizovatele nic nestojí, když se dle zákona nevyžaduje na této listině ani ověření podpisu pořizovatele. Značnou nevýhodou takovéto formy sepsání závěti je kromě již shora zmíněné možnosti ztráty či poškození této listiny nepovolanou osobou, taktéž zejména neznalost předepsaných právních nebo formálních náležitostí takovéto listiny pořizovatelem, případně nepochopení jeho vůle a s tím souvisejících nedostatků, které mohou mít za následek její neplatnost.

3.5.2. Závěť se svědky

Závěť se svědky je upravena v § 476b o.z.. Jedná se o závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou.

Rovněž pro tuto formu pořízení závěti platí kromě obecných náležitostí uvedených shora v mé práci, též speciální náležitosti k jejímu pořízení. Taková závěť může být

vyhotovena kteroukoliv osobou. Sepsat závěť může i osoba, která se později stane dědicem.

„Dědicem ze závěti, pořízené podle ustanovení § 476b obč. zák., může být i osoba, která na žádost zůstavitele tuto závěť sepsala“⁵².

Vyhotovení takové závěti může být vytvořeno vlastní rukou nebo pomocí jiného technického zařízení, ať již na psacím stroji či počítači. Není ani důležité, v jakém jazyce je závěť pořízena, pokud tomuto jazyku rozumí jak pořizovatel, tak oba svědci, kteří potvrzují, že obsah závěti je ve shodě se zůstavitelovou vůlí. Tato závěť musí být však opatřena vlastnoručním podpisem pořizovatele a též oběma podpisy současně přítomných dvou svědků, kteří tímto svým podpisem stvrzují to, že zůstavitel před nimi potvrdil, že tato listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci nemusí být přítomni při sepisování této listiny, ale musí být oba současně přítomni, když se pořizovatel vyjadřuje k tomu, že tato listina je jeho poslední vůlí. Projev vůle lze učinit ústně nebo písemně, vždy však musí jít o jasný a nesporný projev, ze kterého je naprosto zřejmé, že zůstavitel je si vědom, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

„Výslovný projev zůstavitele, učiněný před dvěma svědky současně přítomnými, že listina obsahuje jeho poslední vůli, může být učiněn jak před podepsáním listiny zůstavitelem, tak i po jejím podepsání zůstavitelem, avšak v přímé souvislosti s podepsáním listiny jejími svědky a dříve, než tito svědci listinu podepíší. Zůstavitel může tento projev učinit ústně, písemně, případně i jiným jednoznačným, nesporným a pochyby nevzbuzujícím způsobem, z něhož je zřejmé jeho vědomí skutečnosti, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a že s jejím obsahem souhlasí.“⁵³

Rovněž takto sepsaná závěť musí být datována a z tohoto data, musí být jasné a zřetelné, kdy byla závěť podepsána. Z ustanovení § 476 odst. 2 o.z. je možno dovodit, že na každé závěti musí být uvedeno jediné datum jejího podpisu, ať už se jedná o podpis zůstavitele nebo dalších osob, v tomto případě svědků. K tomuto tématu bych rád uvedl výrok rozsudku Nejvyššího soudu České republiky :

„V alografní závěti musí být datum (tj. den, měsíc a rok), kdy byla závěť podepsána, uvedeno v textu závěti takovým způsobem, aby celý text tvořil logický celek. 2. I v případě, kdy notář osvědčil, že zůstavitel před ním závěť podepsal, údaj o datu podpisu závěti v listině o ověření pravosti podpisu nemůže nahradit chybějící datum v

⁵² rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96 publikované ve Sb. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 28/2000

⁵³ usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. 18 Co 397/1998

*textu závěti nebo opravit datum v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána.*⁵⁴

Tato forma závěti byla do občanského zákoníku opět zavedena jeho novelou č.509/1991 Sb., který nabyt účinnosti dnem 1. 1. 1992, když předtím byla občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. s účinností od 1. 4. 1964 zrušena.

3.5.3. Závěť s předčítatelem

Tato forma závěti s předčítatelem je upravena v § 476c o.z. a vztahuje se na sepsání závěti osob, které nemohou číst, psát nebo nejsou schopni provozovat tyto činnosti současně.

Judikatura Nejvyššího soudu České republiky uvádí:

„Jen takový zůstavitel, jemuž zdravotní nebo jiná překážka objektivně znemožňuje číst nebo psát, může platně pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. (§ 40 odst. 1 obč. zák.).“⁵⁵ Z uvedeného lze tedy dovodit, že touto formou závěti mohou o svém majetku pro případ smrti pořídit pouze tyto uvedené osoby a nikoliv osoby, které žádný takovýto handicap nemají.

Požizovatel, který chce zanechat platnou závěť a nemůže číst nebo psát, projeví svou poslední vůli před třemi svědky. Všichni musí být přítomni a poslední vůle musí být přečtena a také podepsána od každého z nich. Pořizovatel musí projevit (např. pokynutím ruky či hlavou), že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pisatel a předčítatel nemůže být jedna a tatáž osoba, ale pisatel i předčítatel může být též svědkem.

Touto formou je možno u nás opět pořídit závěť od 1. 1. 1992, kdy nabyt účinnosti zákon č. 509/1991 Sb. V období od 1. 4. 1964 do 31.12. 1991 bylo osobám s touto vadou umožněno pořízení závěti pouze formou úředního zápisu, kterým byl notářský zápis a k jeho sepisu byla potřeba příbrání dvou svědků.

Dle stávající právní úpravy dnes tedy postačí, aby byli současně přítomni shora uvedené osoby, přičemž na všechny tyto osoby jsou kladeny stejné požadavky. Svědky, předčítateli ani pisateli nemohou být osoby nezpůsobilé k právním úkonům, osoby nevidomé, neslyšící, němé a ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, rovněž tak nemůže být touto osobou dědic ze závěti či ze zákona a osoby jim blízké.

⁵⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

⁵⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006

Svědék může být také aktivní při psaní závěti a může plnit funkci pisatele nebo předčitatele. Pisatelem je osoba, jež zachycuje písemnou formou v listině poslední vůli pořizovatele a je jedno, jakým způsobem, ať již vlastní rukou nebo pomocí techniky. Předčitatelem je osoba, která v přítomnosti pořizovatele a tří nebo dvou svědků, je-li jedním ze svědků, přečetl v listině zachycenou poslední vůli pořizovatele.

Za situace, kdy pořizovatel může psát nebo číst, stačí přítomnost pisatele nebo předčitatele, podle toho, co pořizovatel není schopen učinit sám.

Listina musí být podepsána přítomnými svědky. Podpisy se nevyžadují od pisatele a předčitatele, jsou-li tytéž osoby na listině podepsáni jako svědci.

V listině musí být uvedeno, že pořizovatel nemůže psát ani číst a uvést osobu, která listinu napsala a přečetla. Listina musí být podepsána všemi zúčastněnými osobami a dále uveden den, měsíc a rok, kdy ji všichni podepsali.

3.5.4. Závěť formou notářského zápisu

Notářský zápis a jeho pravidla sepsání jsou upraveny v Notářském řádu. V ustanoveních § 62 až 71 Notářského řádu⁵⁶ jsou upravena pravidla pro sepsání závěti notářským zápisem. Notářský zápis sepisuje od 1. 1. 1993 notář, kterým se může stát fyzická osoba, která splňuje požadavky kladené na ni Notářským řádem. Před tímto datem sepisovali takovéto listiny státní notáři, a to až do konce roku 1992, kdy došlo ke zrušení státních notářství. Notář může odmítnout sepsat závěť pořizovateli pouze ve dvou případech, a to odporovalo-li by sepsání takové závěti právním předpisům nebo pokud by pořizovatel odmítl složit notáři na tento úkon přiměřenou zálohu. Stejně tak jako notář může sepsání závěti z uvedených důvodů odmítnout, může být notář nebo jeho spolupracovníci ze sepsání této listiny vyloučeni. Takovým nejčastějším důvodem je jejich účastenství na věci ať již přímo či jako osoby blízké dědicům. Všichni, kdo se na sepsování závěti podíleli, tedy notář a rovněž tak pracovníci jeho notářské kanceláře jsou povinni zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech s tímto úkonem souvisejících. Závěť sepsanou formou notářského zápisu (a rovněž tak závěť pořízenou jinou formou a převzatou do notářské úschovy) je povinen notář uložit a vložit záznam o existenci této závěti do Centrální evidence závětí, kterou vede Notářská komora České republiky, aby byla možnost jejího snadného dohledání v případě úmrtí jejího pořizovatele.

⁵⁶ zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

Závěť sepsaná formou notářského zápisu je veřejnou listinou, což znamená, že při případném sporu se vychází z toho, že potvrzuje pravdivost toho, co je v ní uvedeno, není-li dokázán opak. Napadá-li někdo správnost takto sepsané závěti, dokazování leží na této osobě. Notářský zápis je sepsován v českém nebo případně slovenském jazyce. Je-li zápis sepsován s osobou, která ani jednomu z těchto jazyků nerozumí, je nutné, aby byl přítomen příslušný tlumočnick, který obsah listiny účastníku notářského zápisu přetlumočí a toto stvrdí v závěru listiny svým podpisem a úředním razítkem.

Notářský zápis sepsovaný notářem České republiky, musí být sepsán dle platných zákonů České republiky, a to i pro pořizovatele z jiného státu.

V závěti pořízené formou notářského zápisu musí být uvedeny jeho podstatné náležitosti, a to zejména informace o místě, dni, měsíci a roku, kdy je tento zápis sepsán, jméno a příjmení notáře a jeho sídlo, dále jméno, příjmení, bydliště a rodné číslo, případně datum narození pořizovatele závěti, a dále svědků, důvěrníků a tlumočnicků, byla-li jejich přítomnost nutná a také prohlášení pořizovatele závěti, že je způsobilý k právním úkonům. Dále musí obsahovat údaj o ověření totožnosti všech účastníků, a také otisk úředního razítka notáře a jeho podpis.

Na následující judikatuře je možno doložit nutnost dodržení všech náležitostí předepsaných pro notářský zápis Notářským řádem č. 358/1992 Sb. pro uznání takovéto listiny za listinu veřejnou.

„Chybějí-li u písemnosti sepsané státním notářstvím, resp. notářem formou notářského zápisu takové náležitosti, bez nichž by nebylo možno rozeznat formu notářského zápisu, účastníky nebo další osoby zúčastněné na úkonu nebo takové náležitosti, které jsou nezbytnou náležitostí notářského zápisu (např. potvrzení o tom, že zápis byl po přečtení účastníky schválen), nelze tuto písemnost považovat za notářský zápis, a tedy za veřejnou listinu ve smyslu ustanovení § 90 odst. 3 not. ř.“⁵⁷.

Způsob pořízení závěti formou notářského zápisu je v některých případech pro platnost závěti obligatorní, v ostatních případech dává pořizovateli jistotu, že po jeho smrti bude vypořádán majetek, ohledně něhož závěť pořídil podle jeho vůle a přání, pokud tato listina splňuje všechny právní náležitosti a především mu dává jistotu, že bude podle práva bezvadná, neboť je sepsána osobou k takovému úkonu nejkompetentnější.

⁵⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 30. 4. 1976, 4 Cz 34/76 publikovaného ve Sb. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 61/1977

O obligatorním pořízení závěti u notáře formou notářského zápisu se jedná v případě sepsání takovéto listiny osobou nezletilou, ale starší 15 let a plně způsobilou k právním úkonům. Rovněž tak je předepsána forma notářského zápisu u závěti pořízené osobou němou, která nemůže číst a psát dále u závěti, kterou je zřizována nadace.

Zletilosti dosáhne podle § 8 odst. 2 o.z. osoba dovršením osmnácti let věku. V České republice existuje výjimka, kdy se zletilosti dosáhne i jiným způsobem než dovršením osmnácti let, a to uzavřením manželství. Člověk mladší osmnácti, ale starší šestnácti let, může uzavřít manželství. Osoby, které tímto způsobem nabyly zletilost, nemusí pořizovat závěť obligatorně formou notářského zápisu.

Jde-li o osoby hluché či němé, existuje zde jiná úprava sepsání závěti než pro osoby nepostižené. Pořizovatel hluchý nebo němý, avšak který může číst a psát, si notářský zápis přečte a vlastní rukou přepíše, že jej četl, schvaluje a podepíše. Jedná-li se však o pořizovatele hluchého nebo němého, který není schopen psát a číst, musí být u jeho úkonu mimo svědků přítomen i důvěrník, se kterým je schopen se s ním dorozumět. Přítomnost důvěrníka není nutná v případě, že je pořizovatel schopen se s listinou seznámit pomocí speciálních pomůcek a je schopen se vlastnoručně podepsat. Je-li nutná přítomnost svědků, ti musejí prohlásit, že byli po celou dobu při projevu vůle účastníka. Je-li nutná přítomnost důvěrníka, musí tento prohlásit, že sdělil celý obsah notářského zápisu pořizovateli a ten, že jej schválil. O postavení důvěrníka platí stejná pravidla jako pro svědky.

Při sepisování závěti pro osoby nevidomé nebo neslyšící, musí listina obsahovat informace o tom, kdo listinu přečetl a jakým způsobem pořizovatel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Obsah listiny musí být přetlumočen do znakové řeči a listinu musí podepsat všichni svědci, a to dle § 476d odst. 5 o.z.

Originál notářského zápisu o závěti si ponechává notář u sebe a je uložen do úschovy. Z takto sepsaného notářského zápisu nelze vydat stejnopis jak je tomu u jiných notářských zápisů, pouze v případě, že o to požádá pořizovatel, je možno vyhotovit prostý opis. Ten je vydán pouze pořizovateli nebo osobě, která se prokáže plnou mocí od pořizovatele⁵⁸. Tím, že notář sepíše závěť a uloží ji u sebe, je povinen vložit záznam o existenci závěti do Centrální evidence závětí, která byla zřízena 1. 1. 2001 Notářskou komorou České republiky. Do doby, než byla zřízena tato Centrální evidence závětí, byl

⁵⁸ § 71 a násl. a § 90 a násl. zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

povinen notář oznámit existenci závěti sepsanou formou notářského zápisu příslušnému soudu, v jehož obvodu měl pořizovatel trvalé bydliště. Výhodou této úschovy u notáře je, že se závěti není možno nikterak manipulovat a případně ji změnit či dokonce závěť zničit, jako by k tomu mohlo dojít v případě vlastnoručně sepsané a kdekoliv jinde, např. v bytě pořizovatele, uložené závěti, která by se tak mohla dostat do nepovolaných rukou. Za nevýhodu lze považovat pouze skutečnost, že pořizovatel se musí osobně dostavit k notáři či případně notář musí navštívit pořizovatele na místě samém. Druhou nevýhodou je poplatek za sepsání závěti dle sazebníku, který vychází z tarifu a jeho výše je přesně stanovena⁵⁹.

Pořízení závěti a výběr jeho formy je zcela na vůli pořizovatele a jen on sám má právo na to, vybrat si formu jakou svou poslední vůli sepíše a rozhodnout tak, zda se mu vyplatí sepsat si závěť dle svých znalostí vlastnoručně a podstoupit tak riziko případné neplatnosti této závěti či zaplatit poplatek za sepsání u notáře a mít tak jistotu, že se naplní jeho vůle a přání, které sepisováním této listiny zamýšlel.

3.6. Svědci

V ustanovení § 476e o.z. a 476f o.z. jsou stanovena přesná pravidla pro osoby svědků. Osoby, které se nemohou stát svědky, lze rozdělit do dvou skupin. Svědkem se nemůže stát osoba, která není způsobilá k právním úkonům, dále osoba nevidomá, němá, neslyšící a osoba, která nezná jazyk, ve kterém je projev vůle činěn.

Osobou k právním úkonům nezpůsobilou je osoba, která nenabyla zletilosti a dále pak také osoba, která byla této způsobilosti zbavena nebo částečně omezena. Do této první skupiny náleží též sice zletilé i právně způsobilé osoby, které však v rozhodnou dobu trpí duševní poruchou a nejsou tak schopny vydat svědectví pro jejich nemožnost posoudit důsledky jejich jednání. Druhou skupinou osob, jsou lidé, kteří jsou dle závěti nebo podle zákona povoláni k dědictví či osoby jim blízké.

„Závěti povolanými nebo „zákonnými“ dědici je třeba rozumět osoby, které byly ustanoveny za dědice jakoukoli zůstavitelem pořízenou závětí a osoby které přicházejí v úvahu jako dědici zůstavitele ze zákona v kterékoli dědické skupině.“⁶⁰

⁵⁹ vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky o odměnách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb.

⁶⁰ Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008, 1299 s.

Tyto posledně jmenované osoby nemohou vykonávat svědky z důvodu jejich vztahu k dané věci a tudíž možnosti ovlivnění obsahu závěti např. též ve svůj prospěch. U dědice ze závěti není důležité, jestli jde o dědice univerzálního nebo jen dědice nepatrného podílu či určité věci. Svědkem závěti nemůže být rovněž právnická osoba. Za dědice ze zákona se považují osoby dle § 473 o.z. až 475a o.z.

Za osoby blízké považujeme dle § 116 o.z. příbuzné v řadě přímé, sourozence a manžela, manželku a osoby v poměru rodinném. Pokud by v závěti vystupovali jako svědci dědici ze závěti či dědici ze zákona, mělo by to za následek neplatnost této závěti. Judikatura k tomuto uvádí následující:

„V případě, že svědek (pisatel, předčítatel) alografní závěti pořizené ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. nesplňuje podmínky vymezené ustanoveními § 476e a § 476f obč. zák. pouze ve vztahu k některému z více dědiců povolaných k dědění touto závětí, pak je závěť neplatná pouze v části týkající se tohoto dědice (§ 41 obč. zák).“⁶¹

3.7. Úřední osoby, pisatelé, předčítatelé a tlumočníci

Postavení těchto osob při pořizování závěti je upraveno v § 476f o.z. Na pořizování závěti jsou vyloučeny osoby, které mohou mít na účasti při takovémto úkonu osobní zájem, spočívající zejména v tom, aby pořizovaná závěť obsahovala či naopak neobsahovala určitá ustanovení, která by těmto osobám vyhovovala či přinášela určitý prospěch. Může k tomu dojít jakýmkoliv jednáním, směřujícím ke změně poslední vůle pořizovatele. Pro všechny tyto osoby platí, že nesmějí být uvedeni v závěti jako dědicové, dědici ze zákona a nebo jako osoby blízké závětnímu nebo zákonnému dědici. V případě, že by se tyto osoby účastnily sepisu závěti, byla tato závěť neplatná.

Pro osoby uvedené v této části platí stejná pravidla jako pro osoby svědků. Za úřední osobu je považován ten, kdo se podílí na sepisování závěti ve formě notářského zápisu. Může jím být notář sepisující tuto listinu, dále notářský kandidát nebo koncipient jakožto osoba konající přípravné práce, popř. další zúčastněné osoby. Pisatel je ten, koho označuje zákon dle § 476c a 476d odst. 3 a 4 o.z. Tlumočník je osoba, která překládá závěť sepsanou pouze formou notářského zápisu osobě, která tuto závěť

⁶¹ R 88/2005

pořizuje, ať již se jedná o tlumočnicka cizího jazyka či znakové řeči. Předčítatel je ten, kdo je uveden jako předčítatel dle zákonných ustanovení pro formu závěti s předčítatelem.

3.8. Podmínky v závěti

Jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky, jak je uvedeno v § 478 o.z.. Toto ustanovení lze chápat jako zvláštní ustanovení vzhledem k § 36 o.z., kde je obecně připuštěno, aby právní úkon byl vázán podmínkou. Existuje-li závěť, v níž je uvedena jakákoliv podmínka, nezpůsobuje to její neplatnost, avšak k této podmínce se nepřihlíží, ať již se jedná o podmínku zejména odkládací nebo rozvazovací či příkaz. Odkládací podmínkou může být např. podmínka, na jejíž splnění je vázáno nabytí části podílu, práv nebo konkrétní věci. Rozvazovací podmínkou se rozumí taková podmínka, která by měla za následek zánik práva dědit a příkaz lze chápat jako pokyn pořizovatele, co má dědic učinit nebo jak má s nabytými věcmi naložit. Listina, která obsahuje takovéto podmínky, není neplatná a na závěť se pohlíží jako by podmínky neobsahovala, a to z důvodu neomezovat dědice jakýmkoliv způsobem.

Podmínkou závěti ovšem není takové její ustanovení, jímž pořizovatel zřizuje dědici ve formě věcného břemene oprávnění užívání určité nemovitosti či její části dle § 151 písm. o odst.1 o.z. Přestože dědic předmětné nemovitosti je zřízením takového věcného břemene povinen něco trpět, něčeho se zdržet nebo něco konat, nelze v tomto smyslu hovořit o podmínce, jelikož zůstavitel má na zřízení věcného břemene zákonné právo jakožto vlastník této nemovitosti. Jedná se o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemeni, které vázne na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic.

Pokud pořizovatel uvede ve své závěti náhradního dědice pro případ, že by jím ustanovený dědic po něm z jakéhokoliv důvodu nedědil, toto rovněž nelze považovat za podmínku v závěti a takovéto ustanovení náhradního dědice je platné a v souladu se zákonem.

Oproti tomu za podmínku, ke které se nepřihlíží, je nutno považovat stanovení povinnosti dědici, který nabyl majetek, podíl nebo určité právo či věc, aby jiného dědice vyplatil v penězích. Dědicové mohou takovouto zůstavitelovu podmínku vzít na vědomí a řídit se jí dobrovolně při uzavírání dědické dohody. V případě, že se však dědicové nedohodnou a soudem je jim potvrzeno nabytí majetku náležejícího do dědictví podle

jejich zákonných dědických podílů při současném respektování ostatních ustanovení závěti, se k této podmínce v závěti nepřihlíží a takovéto její ustanovení nemá žádné právní následky. Obdobně lze pohlížet na podmínku, kdy zůstavitel ukládá dědicům, aby majetek, který vlastnil v době své smrti, prodali a výtěžek byl rozdělen mezi dědice.

„Pokud byl zůstavitel v době smrti vlastníkem nemovitostí a pokud v závěti uvedl, že se tyto nemovitosti mají po jeho smrti prodat a že získané prostředky za tyto nemovitosti se mají rozdělit mezi ustanovené dědice v podílech, které zůstavitel v závěti určil, nabudou tyto dědici podle této závěti stanovené podíly nemovitosti, na podmínku o uloženém prodeji nemovitosti, obsaženou v závěti, se nepřihlíží (§ 478 o. z.)“⁶².

3.9. Zrušení a odvolání závěti

Závěť musí být sepsána na základě svobodné vůle. Stejně tak, jak byla svobodně sepsána, může dojít k jejímu svobodnému zrušení nebo odvolání. Závěť lze zrušit dle zákona tím, je-li sepsána závěť nová, která zruší závěť předchozí, pokud tato nemůže vedle ní obstát nebo odvoláním dle §480 odst.1 o.z. a nebo tím, že zůstavitel listinu, která obsahuje závěť zničí.

Pravidlo, že nově sepsaná závěť ruší závěť předchozí, platí za předpokladu, že nově sepsaná závěť je závětí platnou a splňuje tedy všechny předepsané náležitosti pro sepsání závěti a obsahově se překrývá s původní závětí, kterou má nahradit. Později sepsaná závěť ruší závěť předchozí i v případě, kdy to v textu není výslovně vyjádřeno a obsaženo. K tomu dochází zejména z důvodu, že se pořizovatel rozhodl změnit uspořádání dědických poměrů.

„Platná závěť pozdější zrušuje závěť předcházející, pokud vedle ní nemůže obstát, již okamžikem, kdy byla zřízena. Na skutečnost, že závěť předcházející byla zrušena závětí pozdější, nemá žádný vliv, zda pozdější závěť existovala ještě v okamžiku smrti zůstavitele, nebo zda ji zůstavitel ještě za svého života odvolal, zrušil další závěti nebo zničil listinu, na níž byla závěť sepsána. Odvoláním, zrušením, či zničením pozdější závěti nedojde k obnovení závěti předcházející.“⁶³

V tomto případě není důležitá forma sepsání závěti, tzn. zda byla původní závěť sepsána např. formou notářského zápisu a pozdější, pouze vlastní rukou, nebo naopak. Je-li v původní závěti obsažena jen část majetku a za dědice určen např. syn

⁶² rozsudek Nejvyššího soudu SSR z 23. 7. 1983, 2 Cz 56/83 publikovaného pod č. 15/1985 sb. rozh.

⁶³ usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98

pořizovatele a v nově zřízené závěti, která se týká jiné části majetku, je za dědice tohoto majetku určena dcera pořizovatele, dochází k tomu, že se použijí obě závěti současně. Ovšem je-li v nově zřízené závěti obsah týkající se celého majetku, nebo majetku, který je obsažen v původní závěti a za dědice tohoto majetku je ustanovena jiná osoba, je touto závěti předchozí závěť zrušena. Podle této nové závěti by se dědilo v případě, opomeneme-li ustanovení týkající se povinného dílu potomka, v našem příkladu syna pořizovatele, nebo také vydědění a některá další ustanovení, která by mohla příkladovou situaci modifikovat.

Stejně tak jako závěť se posuzuje též listina o vydědění. Např., když je v původní závěti ustanoven za dědice majetku nebo jeho části syn pořizovatele a v pozdější listině o vydědění je tento syn vyděděn, zrušuje se původně sepsaná závěť v té části, kde je uveden jako dědic tento syn. Ovšem tento způsob platí i opačně, kdy je v původní listině syn pořizovatele vyděděn a v pozdější závěti je ustanoven za dědice, nastává tedy neplatnost listiny o vydědění a syn je povolán jako dědic dle závěti pozdější. Může nastat situace, kdy zůstavitel potomka vydědí a poté ho v následně sepsané závěti povolá jako dědice k části majetku, která je ovšem menší, než by byl jeho neopominutelný podíl, který by mu náležel podle zákona. V tom případě by tento potomek nemohl namítnout relativní neplatnost závěti podle dle §479 o.z., protože byl původně vyděděn a zůstavitelem následně povolán jako dědic.

Zůstavitel má možnost závěť nebo listinu o vydědění do své smrti kdykoliv platně zrušit nebo odvolat, neboť právní následky tohoto jeho právního úkonu nastávají až po jeho úmrtí. Není tudíž nikterak omezena vůle pořizovatele v tom, kolik závětí za svůj život pořídí a v praxi je známo, že některé osoby mají dokonce velkou zálibu v psaní zejména vlastnoručních závětí a nebo tak činí z důvodu měnících se rodinných poměrů či vztahů. V těchto případech se jedná o zrušení jiným úkonem než fyzickým zničením této listiny.

O odvolání závěti se jedná v případě, kdy pořizovatel odvolá svou původní závěť, což musí být učiněno stejnou formou, jakou byla tato závěť sepsána. Byla-li závěť sepsána formou notářského zápisu, musí být i odvolání sepsáno notářským zápisem a nepostačuje tedy forma vlastnoručního sepsání listiny o odvolání závěti. V tom je rozdíl oproti zrušení závěti, kdy je možnost, aby pořizovatel nově sepsanou závětí zrušil závěť předchozí, a to i v případě, je-li sepsána jinou formou. Pořizovatel musí odvolat závěť se všemi náležitostmi, s jakými byla pořizena a musí být jasné, že je jeho vůlí odvolat původní závěť. Je možné, aby pořizovatel odvolal jen určitou část závěti, není nutné

odvolávat závěť jako celek. Závěť může být odvolána samotným právním úkonem a nebo může být tak učiněno v rámci pořízení listiny o vydědění nebo také při sepsání nové závěti.

„Byla-li závěť zrušena závětí pozdější (§ 480 odst. 1 o. z.), neobnoví se její účinnost tím, že pozdější závěť byla pak odvolána (§ 480 odst. 1 o. z.) anebo že byla zničena listina, na níž byla závěť napsána (§ 480 odst. 2 o. z.)“⁶⁴. K této dřívější závěti nebude v rámci projednání dědictví přihlíženo jako k platné závěti.

Ke zrušení závěti nemusí dojít jen některým z formálních způsobů. Může k němu dojít též jednoduchým zničením listiny, na němž je závěť napsána, jako je např. roztrháním, spálením, přeškrtnutím data a podpisu. K tomuto úkonu s právními následky zrušení je však oprávněna pouze osoba, která tuto závěť sepsala. Zničil-li by jí kdokoliv z dědiců, ať již se jedná o dědice ze zákona nebo dědice ze závěti, znamenalo by to dědickou nezpůsobilost tohoto dědice pro jeho zavrženíhodné chování proti projevu poslední vůle zůstavitele. Dojde-li ke sporu, který z dědiců závěť zničil, šlo by o spornou skutkovou okolnost, která musí být řešena soudem dle § 175k odst. 2 o.s.ř.

Zruší-li závěť nebo listinu o odvolání sám zůstavitel, nenastává tím platnost závěti předchozí, neboť tato byla již jednou zrušena a její platnost se tím neobnoví. Zůstavitel nemůže zničit listinu, kterou nemá u sebe, a to zejména listinu sepsanou formou notářského zápisu, která je uložena u notáře. U závěti sepsané jinou formou, kterou dal pořizovatel pouze do notářské úschovy, může požádat o její vydání a následně s ní naložit podle své vůle. Za platné zrušení nelze považovat úkon, kdy pořizovatel zničí závěť neúmyslně či omylem. Pokud by ovšem o takto vzniklou situaci nenapravit sepsáním nové listiny, dalo by se z tohoto dovodit, že zničení závěti akceptoval jako projev své vůle. Dědění dle závěti může být rovněž zmařeno tím, že pořizovatel věci uvedené v závěti za svého života převede na jinou osobu a tudíž již k datu jeho úmrtí nebudou v jeho vlastnictví a závěť o jiném majetku nepojednává, bude se v tomto případě postupovat dle zákonného nástupnictví. Spory mezi účastníky dědického řízení o platnosti pořízení závěti či jiných souvisejících listin jsou řešeny podle § 175k odst 1 a 2 o.s.ř.

„Jestliže již soud rozhodl na návrh účastníka řízení o dědictví o skutečnosti, která zůstala mezi účastníky řízení o dědictví sporná, potom se musí v dalším průběhu řízení o

⁶⁴ usnesení městského soudu v Praze z 30. 5. 1980, 11 Co 127/80 publikovaného pod č. 30/1982 sb. rozh.

dědictví vycházej z pravomocného rozhodnutí soudu o této skutečnosti a nelze posuzovat odlišně od závěrů uvedeného soudního rozhodnutí.“⁶⁵

3.10. Ochrana práv potomka

Ochrana práv neopomenutelných dědiců je upravena v § 479 Občanského zákoníku. Za neopomenutelného dědice je považován potomek zůstavitelův. Zákon tyto potomky chrání tak, že jim zaručuje a přiznává právo na dědický podíl, a to i za situace, kdy na tyto potomky nepamatoval zůstavitel ve své závěti, tj. když je v závěti opomenul. Výše jejich nároku se odvíjí od výše jejich zákonného dědického podílu a je rozdílná u potomků zletilých a potomků nezletilých. Zletilému potomku se musí dostat alespoň polovina jeho zákonného dědického podílu, tj. podílu z dědictví za situace, kdyby zůstavitel závěť nepořídil a nezletilému potomku se musí dostat plná výše jeho zákonného dědického podílu. Velikost dědického podílu pro zletilého potomka byl upraven novelou občanského zákoníku - zákonem č. 509/1991 Sb. s účinností od 1. 1. 1992.

„Dědickým podílem ze zákona ve smyslu ustanovení § 479 o.z. je podíl vypočtený z celého dědictví a nikoli jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti, tedy z té části dědictví, o které zůstavitel pořídil závěť.“⁶⁶

Pokud by závěť odporovala ustanovení § 479 o.z. je v této části neplatná v případě, dovolá-li se její relativní neplatnosti neopomenutelný potomek. Relativní neplatnosti se však nemůže dovolat potomek, který byl v souladu se zákonem řádně vyděděn.

Praxi si představuji asi tak, že opomenutý potomek, který musí být přítomen při řízení o dědictví, je dotázán, zda souhlasí s takovouto závětí nebo jestli chce namítnout relativní neplatnost závěti. Pokud tuto závěť uzná a za předpokladu, že tato je pořízena o veškerém zůstavitelově majetku, není již dále považován za účastníka řízení o dědictví. Pokud však neplatnost namítne, soudní komisař s ním jedná dál jako s účastníkem řízení o dědictví.

„Prohlášení o tom, že se neuplatňuje právo dovolat se neplatnosti (§ 40a odst. 1 o. z.) závěti pro její rozpor s ustanovením § 479 o. z., učiněné zákonným zástupcem

⁶⁵ rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 3. 1991, 4 Cz 15/91 publikovaný pod č. 27/1992 sb. rozh.

⁶⁶ rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 30. 6. 1988, 4 Cz 43/88, publikovaný pod č. 45/1990 sb. rozh.

*nezletilce nebo jiného opatrovance v řízení před státním notářstvím, musí být schváleno soudem péče o nezletilé děti nebo opatrovnickým soudem (§ 28 o. z. a § 176 odst. 1 a 2 o. s. ř. i § 193 o. s. ř.)*⁶⁷.

Relativní neplatnost závěti je oprávněn namítnout nejblížeší potomek zůstavitele, tedy syn nebo dcera. Děti těchto dětí (vnuci zůstavitele) k tomu nejsou oprávněni, za předpokladu, že k datu úmrtí zůstavitele, žijí a jsou způsobilí dědit děti zůstavitele. Nenamítne-li neplatnost nejblížeší potomek zůstavitelův, nemají nárok namítnout neplatnost ani jeho potomci a dále se již neúčastní řízení o dědictví.

Odmítne-li dědictví zletilý bližeší potomek, nastoupí místo něho jeho potomci a i přesto, že by tito byli nezletilí, mají nárok pouze na tu část dědictví, tedy zákonný dědický podíl, který by náležel jejich předkovi, který dědictví odmítl. Nemají tedy nárok na svůj plný zákonný dědický podíl z důvodu jejich nezletilosti. Toto ovšem neplatí v situaci, kdy je nejblížeší potomek nezpůsobilý dědit nebo v době smrti zůstavitele již nežije. Dědický nárok mají tudíž potomci tohoto potomka, tedy potomci vzdálenějši, což jsou např. vnuci a velikost jejich zákonného dědického podílu již závisí na jejich zletilosti nebo nezletilosti. Zletilost se tedy nabývá dovršením osmnáctého roku a před dosažením tohoto věku pouze skutečností uzavřením manželství. Při výpočtu podílu neopomenutelného dědice je nutno vycházet vždy z celkové hodnoty majetku náležejícího do dědictví, ať již jej neopomenutelný dědic nabývá ze závěti či ze zákona.

Absolutní neplatnost závěti může nastat, pokud zůstavitel v závěti nepamatuje na své nezletilé potomky, kteří by dle zákona byli jeho jedinými dědici. Na potomka, který již namítl neplatnost závěti zůstavitele, se již nadále hledí jako na účastníka řízení o dědictví a tento již nemůže dědictví odmítnout, a to z toho důvodu, že již dal najevo svůj zájem o dědictví. Přestože neopomenutelný dědic namítne relativní neplatnost závěti zůstavitele, dědictví neodmítne a stane se tak dědicem, neznamená tato skutečnost pro ostatní dědice nemožnost uzavřít s tímto potomkem jakoukoliv dědickou dohodu o vypořádání majetku vyhovující všem účastníkům.

„Nedojde-li však k uzavření dohody o vypořádání dědictví a soud potvrzuje dědicům nabytí dědictví podle jejich dědických podílů, musí být podíl

⁶⁷ stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSFR z 27. 6. 1990, Cpfj 90/89 publikovaného pod č. R 31/90 sb.rozh.

neopomenutelného dědice dodržen, a to jako podíl na majetku z dědictví (nikoli jako právo na finanční vyrovnání)“⁶⁸

3.11. Vydědění

Jak již vyplývá z předešlé kapitoly týkající se ochrany neopomenutelných dědiců, jedná se do určité míry o omezení dispozičních práv zůstavitele v nakládání s jeho majetkem pro případ smrti. Naproti tomu možnost vydědění dává zůstaviteli možnost řešení majetkových poměrů po jeho úmrtí podle jeho svobodné vůle, a to v závislosti zejména na vzájemných rodinných vztazích a životních situacích. Zůstavitel má tímto institutem možnost při splnění zákonem stanovených podmínek vyloučit z dědictví po sobě některého či všechny své potomky. Může tak učinit samostatnou listinou o vydědění nebo může být vydědění zahrnuto do pořizované závěti resp. její části týkající se vydědění. Bez takovéto listiny k vydědění ve smyslu zákona nemůže dojít.

K vydědění tedy může dojít jen na základě svobodné vůle zůstavitele a za předpokladu splnění všech zákonem předepsaných náležitostí. Jako u závěti, tak též u úkonu směřujícího k vydědění je nutné dbát na dodržení přísných formálních požadavků. V případě vydědění je zapotřebí navíc dodržet zvláštní náležitost, kterou je přesné určení důvodu vydědění, jež jsou pro platné vydědění taxativně vypočteny v zákoně. Důvody vydědění potomka či potomků jsou čtyři a jsou vymezeny v občanském zákoníku v § 469a.

1. Prvním v zákoně upraveným důvodem vydědění je to, že potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Z chování vyděděného musí být tak jasně zřejmé, že neměl zájem pomoci svému rodiči, resp. prarodiči a že tento se nacházel ve stavu, kdy takovouto pomoc potřeboval, a to zejména s ohledem na jeho nemohoucnost, nemoc či stáří. Záleží rovněž na tom, zda je zůstavitel sám nebo s ním v domácnosti žije nějaká další osoba, která mu potřebnou pomoc může poskytnout. Na rozdíl od zbylých tří důvodů vydědění, je tento obsažen v občanském zákoníku již od schválení v roce 1964.

⁶⁸ Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1293

2. Důvodem pro vydědění je též to, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl. V praxi se jednoznačně jeví tento důvod za nejčastěji uváděný důvod v listinách vydědění.

„Pro posouzení důvodů vydědění podle ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) o. z. je třeba rovněž zjišťovat, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomek měl projevit, tj. zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy.“⁶⁹

Další situací, která může mezi zůstavitelem a potomkem nastat je sice nezájem ze strany potomka, avšak tento nezájem předurčil svým nezájmem k potomkovi již dříve zůstavitel. V praxi je možno se s takovým případem setkat zejména při rozvodech manželství, kdy zůstaviteli je bráněno matkou potomka se s tímto stýkat, takže zůstavitel to tzv.vzdá a zájem už neprojeví ani v dospělosti svého potomka či se následně znovu ožení a založí rodinu, o svého potomka z předchozího manželství nejví žádny zájem a tento potomek poté tento nezájem o zůstavitele opětuje. Výsledkem v takovýchto sporech o platnosti vydědění, bývá většinou určení neplatnosti takového vydědění potomka. Judikatura k tomuto uvádí.

„Jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.“⁷⁰

V rámci této problematiky bych rád ve své práci popsal následující případ, na kterém bych chtěl doložit praktické vyřešení otázky vydědění.

V daném konkrétním případě zemřel zůstavitel Josef.P., a to dne 1.8.2005 se zanecháním dvou zletilých potomků - syna Radka K. a dcery Lenky K. Zůstavitel pořídil závěť s listinou o vydědění sepsanou formou notářského zápisu dne 12.6.2001. V této listině zůstavitel odkázal veškerý svůj majetek své neteři Gabriele A. a současně vydědil ve smyslu ust. § 469a odst. 1 písm. b) o.z. obě své děti a podrobně popsal důvody tohoto svého rozhodnutí.

Po provedení veškerých potřebných úkonů směřujících ke zjištění aktiv a pasiv náležejících do dědictví zůstavitele byli k jednání předvoláni jak závětní dědička Gabriela A., tak též oba zůstavitelovi potomci, kteří byli seznámeni se zjištěnými skutečnostmi a rovněž tak se závětí zůstavitele a listinou o vydědění. Pozůstalá dcera

⁶⁹ rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9. 8. 1996, 6 Co 10/96 publikovaném pod č. 23/1998 sb. rozh.

⁷⁰ SJ 21/1998

Lenka K. po seznámení se závětí zůstavitele a listinou o vydědění a příslušném poučení o důsledcích uznání či neuznání svého vydědění následně uznala důvody svého vydědění uvedené v listině o vydědění, pořízené formou notářského zápisu ze dne 12.6.2001, pozůstalý syn Radek K. prohlásil do protokolu, že neuznává důvody svého vydědění, uvedené v citované listině o vydědění a závětní dědička Gabriela A. uznala závěť zůstavitele za pravou a platnou. Po předchozích příslušných poučeních, zejména o poučení o právu, lhůtě, náležitostech, jakož i následcích odmítnutí či neodmítnutí dědictví a o jeho neodvolatelnosti ve smyslu ust. § 175 i o.s.ř. následně prohlásila, že dědictví neodmítá. Vzhledem ke skutečnosti, že pozůstalý syn Radek K. neuznal důvody svého vydědění, uvedené v listině o vydědění ze dne 12. 6. 2001 a s ohledem na skutečnost, že rozhodnutí o dědickém právu, tzn. o tom, zda tento syn zůstavitele je či není dědicem po zůstaviteli, záviselo na zjištění takovéto sporné skutečnosti, bylo postupováno soudem – pověřeným soudním komisařem v souladu s ustanovením § 175k odst.2 o.s.ř. tak, že dědické řízení bylo přerušeno a tento pozůstalý syn Radek K. byl odkázán na příslušný soud, aby zde podal občanskoprávní žalobu a uplatnil své dědické právo a účastenství v dědickém řízení, neboť jeho právo se jevílo jako méně pravděpodobné. Účastníci byli současně poučeni, že nebude-li žaloba ve stanovené lhůtě podána, bude soud v dědickém řízení pokračovat bez ohledu na pozůstalého syna Radka K. a projedná dědictví ve smyslu § 461 OZ. Účastníky řízení byli již s ohledem na shora učiněné uznání vydědění poz.dcerou Lenkou K. pouze závětní dědička Gabriela A. a syn zůstavitele Radek K.

Soud příslušný k projednání dědického řízení vydal následně dne 30.9.2005, usnesení, jež nabylo právní moci dne 19.9.2005, jímž uložil pozůstalému synovi Radku K. povinnost, aby do jednoho měsíce od právní moci podal u tohoto soudu žalobu proti pozůstalé neteři Gabriele A. jakožto závětní dědičce na určení, že je dědicem a účastníkem dědického řízení po zůstaviteli Josefu P., zemřelém dne 1.8.2005, vedeného u příslušného okresního soudu a aby současně o podání žaloby vyrozuměl soud, který vede řízení o dědictví. Současně pozůstalého syna vyrozuměl, že nebude-li žaloba podána ve lhůtě, bude soud v dědickém řízení pokračovat bez ohledu na tohoto dědice.

Dne 30. 9. 2005 byla u příslušného okresního osudu podána pozůstalým synem Radkem K. žaloba na určení, že tento je dědicem a účastníkem dědického řízení. Rozsudkem příslušného krajského soudu ze dne 21. 9. 2006, jež nabylo právní moci dne 9.10.2006 a kterým byl změněn rozsudek příslušného okresního soudu ze dne 12.6.2006, bylo určeno, že pozůstalý syn Radek K. je dědicem a účastníkem dědického

řízení po zůstaviteli Josefu P. V odůvodnění citovaného rozsudku se mimo jiné uvádí, že nezájem poz. syna o zůstavitele byl způsoben již dřívějším nezájmem zůstavitele o tohoto syna a tímto zůstavitel jejich vzájemný vztah již svým předchozím chováním předurčil. Otázkou zůstává, jak by soud postupoval v případě vyděděné dcery zůstavitele, když okolnosti jejího vztahu se zůstavitelem byly zřejmě obdobné, avšak tato dcera důvody svého vydědění uznala a tudíž se soudní spor neřešil.

Následně poz. syn při dalším jednání před soudním komisařem namítl tzv. relativní neplatnost závěti zůstavitele pořízené dne 12. 6. 2001, dále prohlásil, že není nezpůsobilým dědit a že dědictví neodmítá.

Na základě shora uvedeného přistoupili tedy jako dědicové po shora uvedeném zůstaviteli pozůstalá neteř Gabriela A. jakožto závětní dědička a pozůstalý syn Radek K. jakožto zákonný dědic. V souladu s ustanovením § 479 o.z., podle kterého se zletilým musí dostat aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona, činil v tomto případě dědický podíl pozůstalého syna Radka K. jednu čtvrtinu majetku náležejícího do dědictví, neboť v případě nepořízení závěti zůstavitelem by jako zákonní dědicové přistupovaly jeho dvě děti, tj. každý s dědickým nárokem jedné poloviny. Podíl pozůstalé neteře Gabriely A. jakožto závětní dědičky tedy činil tři čtvrtiny majetku náležejícího do dědictví. Následně tito dědicové před soudním komisařem uzavřeli dohodu o vypořádání dědictví, která byla schválena příslušným okresním soudem, a to usnesením vydaným dne 30. 1. 2007, jež nabylo právní moci dne 25.2.2007.

3. Potomka lze dále vydědit na základě jeho odsouzení pro úmyslný trestný čin, který je uveden v §469a odst.1 písm. c) o.z., kde se uvádí, že potomek byl vyděděn za odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody na dobu nejméně jednoho roku. Tento důvod lze kdykoliv prokázat pravomocným rozsudkem o vině a trestu tohoto potomka.

4. Posledním zákonným důvodem vydědění je skutečnost, že potomek vede trvale nezřízený život a tento důvod je již daleko obtížněji dokazatelný. Je uveden v §469a odst.1.písm. d) o.z..

Důvod vydědění upravený v §469a odst.1 písm.a o.z., §469a odst.1 písm.b o.z., §469a odst.1 písm.c o.z. byly do občanského zákoníku přidány novelou z roku 1982.

Potomek, který byl vyděděn, má právo se proti takovému úkonu bránit pomocí podání soudní žaloby ve sporném řízení, které není součástí řízení dědického. Do vyřešení takového sporu, musí být dědické řízení přerušeno. Vyděděný potomek nese

důkazní břemeno, musí tedy soudu prokázat, že jeho vydědění není opodstatněné, důvody vydědění nejsou tedy dány oproti tvrzení, kterým ho zůstavitel vydědil. Je-li u soudu úspěšný, je s ním v dědickém řízení nadále jednáno jako s jeho účastníkem a postupováno tak, jak je popsáno ve shora uvedeném konkrétním případě.

„Vydědění je projev vůle zůstavitele, který (je-li platný), je třeba respektovat. Tato vůle nemůže být zmařena pouhým souhlasným projevem vůle dědiců, ztotožňujících se s vyděděným, že zákonné podmínky vydědění nejsou dány. Státní notářství může zkoumat neplatnost vydědění. Mělo by v takovém případě alespoň vyslechnout účastníky a do protokolu uvést skutečnosti, které uvádějí k doložení svého tvrzení, že důvod vydědění není dán, a nespokojit se s pouhým tvrzením, že uznávají, že důvod vydědění není dán.“⁷¹

Ohledně výkladu obsahu listiny o vydědění, vysvětluje ji judikatura takto:

„Ustanovení § 469a odst. 2 obč. zák. umožňuje zůstaviteli, aby spolu s vyloučením nejbližšího potomka z dědictví též výslovně vyjádřil vůli, že důsledky vydědění se vztahují i na potomky vyděděného, kteří by jinak nastoupili na jeho místo. Není rozhodné, zda by proti nim samým bylo možno uplatnit některý z důvodů vydědění. Závěr, zda zůstavitel v konkrétním případě vydědil svého potomka i potomky vyděděného každého samostatně (§469a odst.1 obč. zák.), či zda vydědil svého nejbližšího potomka a vyjádřil svou vůli, aby důsledky vydědění byly vztaheny i na potomky vyděděného, kteří by jinak nastoupili na jeho místo (§469a odst.2 obč. zák.), představuje skutkové posouzení věci.“⁷²

Dlouho nebyla vyřešena otázka, může-li zůstavitel vydědit potomky jen z části nebo ohledně části majetku, který náleží do dědictví. Odpověď přinesla judikatura:

„Vyděděním může zůstavitel vyloučit potomka z dědického práva i ohledně části majetku“⁷³

Judikatura tento závěr odůvodňuje tím, že zůstavitel má svobodnou vůli rozhodnout v listině o částečném vydědění, tedy v jakém rozsahu vyděduje potomka a zároveň má být toto částečné vydědění určitou sankcí proti potomkovi, který by mohl být vyděděn zcela, protože jeho chování splňuje zákonné důvody pro jeho úplné vydědění.

⁷¹ R 45/1986

⁷² R 6/2005

⁷³ SJ 67/1997

3.12. Centrální evidence závětí

Centrální evidence závětí je neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede a provozuje Notářská komora České republiky. Je upravena předpisem Notářské komory České republiky⁷⁴ (dále jako CEZ). Centrální seznam je rozdělen na dvě evidence.

Jedna část eviduje údaje o závětech, listinách o vydědění, listinách o odvolání závětí a o listinách o zrušení listin o vydědění.

V druhé části se evidují stanovené údaje o listinách, jako je např. o ustanovení správce dědictví nebo o odvolání souhlasu s ustanovením do funkce správce dědictví. Pro oba evidenční seznamy se vyžadují jiné údaje při zápisu do evidence.

V evidenci o závětech, které přijal notář do úschovy nebo které sám sepsal formou notářského zápisu, je povinnost evidovat: jméno, příjmení, rodné číslo, není-li rodné číslo, pak datum narození a bydliště pořizovatele závěti. Dalším údajem je číslo seznamu závěti notáře nebo číslo seznamu závětí soudu a jméno, příjmení a sídlo notáře, popřípadě název a sídlo soudu, u něhož je závěť uložena. Závěti jsou členěny podle rodného čísla, data narození a také závěti, kde není známo rodné číslo ani datum narození pořizovatele.

V evidenci o listinách o správě dědictví je pojednáno podrobně v § 4 o Centrální evidenci závětí, ale pro účely této mé diplomové práce nejsou podstatné.

Notář je povinen všechny tyto údaje vložit do elektronického seznamu a zároveň provádí veškeré změny, je-li o to požádán pořizovatelem. Tuto změnu provádí notář, je-li u něho závěť uschována. Pokud je o takovýto úkon požádán jiný notář, podá písemnou žádost na Notářskou komoru, která změnu provede. K výmazu veškerých dat o závěti dochází pouze v případě, byla-li závěť nepořízená formou notářského zápisu a uložená u notáře vydána na žádost pořizovateli. V případě úmrtí pořizovatele je závěť přesunuta do tzv. seznamu prohlášených, tj. již „neživých“ závětí.

Ke všem údajům o závětech evidovaných v Centrální evidenci závětí za života jejich pořizovatelů, má přístup pouze notář, u něhož je závěť uschována a dále pak také Notářská Komora.

Dědické řízení zahajuje místně příslušný okresní soud, v jehož obvodu měl zůstavitel poslední trvalé bydliště, a to na základě obdržení úmrtního listu či rozsudku

⁷⁴ předpis Notářské komory České republiky, kde je stanoven postup při vedení, správě a provozu Centrální evidenci závětí (předpis o CEZ) s platností od 3.1.2005

soudu o prohlášení za mrtvého. Okresní soud zahájí řízení usnesením ve věci a ve smyslu ust. § 38 odst. 1. o.s.ř. pověří notáře, který má sídlo v obvodu tohoto soudu, výkonem činnosti funkce soudního komisaře v řízení o dědictví. Notář podá žádost na Notářskou komoru pomocí elektronického přenosu dat ve věci jemu přiděleného dědického řízení, aby mu byly sděleny informace o případné závěti, jedná se o tzv. lustraci v centrální evidenci závětí. Žádost musí obsahovat údaje o zůstaviteli, označení soudu, kterým byl pověřen provedením úkonů a spisovou značku rejstříku D dědického spisu, pod kterou je věc vedena. Notářská komora následně sdělí notáři, zda je či není evidována závěť zůstavitele, o němž vede řízení, a zda je či není u něho evidována listina o správě dědictví.

Pokud není závěť evidována v CEZ, nemusí to znamenat, že zůstavitel žádnou závěť nezanechal. Nemusel ji totiž sepsat či dát do úschovy u notáře, ale mohl ji pořídit jinou formou a ponechat si ji např. u sebe. V takovémto případě se tato závěť v evidenci nenachází a je na dědicích, aby ji v rámci dědického řízení předložili.

Centrální evidence závětí nezajišťuje potřeby jen pro notáře, ale slouží také pro potřeby soudu, jiných státních orgánů a dalších osob, které prokáží svůj právní zájem na poskytnutí sdělení Komorou (podle § 9 odst. 3 a 4 předpisu o CEZ). V žádosti musí tyto osoby uvést požadované údaje, doložit listiny, jsou-li zapotřebí a prokázat právní zájem na sdělení. Přílohou žádosti musí být úmrtní list zůstavitele nebo rozsudek soudu o prohlášení za mrtvého nebo jejich úředně ověřený opis. Je-li žádost opodstatněna, poskytne Komora toto sdělení písemně.

Výsledek vyhledávání v evidenci o uložených závětech je obsažen v kontrolním výtisku, který z Centrální evidence závětí notář vyhotoví a založí do dědického spisu.

Centrální evidence závětí vedená Notářskou komorou, dle mého názoru značně zjednodušila vyhledávání závětí, které mohou být uloženy u kteréhokoliv notáře v rámci České republiky a jsou velmi snadno dohledatelné, oproti dřívější evidenci u okresních soudů, které evidovaly závěti podle trvalého bydliště pořizovatele, takže pokud se tento přestěhoval na jiný okres, byl povinen změnu svého bydliště tomuto soudu či sepisujícímu notáři nahlásit. Velkou výhodou centrální evidence závětí je rovněž skutečnost, že pokud je závěť uložena u notáře a tudíž zapsána v této evidenci závětí, nemůže nastat skutečnost, že by se o této závěti v rámci dědického řízení nevědělo a dědictví tak připadlo neoprávněnému dědici.

3.13. Souběh dědických titulů

Platná právní úprava dle §461 občanského zákoníku umožňuje, nabytí dědictví jak ze závěti, tak i ze zákona. V tomto případě se jedná o tzv. souběh dědických titulů.

Nejčastějším způsobem, kdy k tomuto souběhu může dojít za situace, kdy je pořízena závěť pouze ohledně části zůstavitelova majetku a ostatní majetek, neuvedený v závěti je tedy nabyván dědici ze zákona. Ustanovení § 461 odst. 2 občanského zákoníku pro tento případ určuje, že upravuje-li závěť jen část majetku, řeší se zbytek majetku o nabytí pro dědice podle zákona.

Dalším případem, kdy může nastat souběh dědických titulů je situace, kdy někdo z více závětních dědiců nenabude dědictví, ať již je důvod jakýkoliv, např. odmítnutí dědictví či smrt dědice před smrtí zůstavitelovou. Tento jeho podíl nenabudou ostatní dědici ze závěti, pokud to závěť vysloveně neurčuje, např. ustanovením náhradního dědice, ale případně dědicům dle zákona.

K dědění ze závěti i ze zákona může dojít také v tom případě, namítne-li neopomenutelný dědic relativní neplatnost závěti, ve které byl opomenut a má nárok na svůj povinný zákonný díl z dědictví.

4. Závěť a jiné formy pořízení pro případ smrti v úpravě nového občanského zákoníku

4.1. Úvod

Na začátku roku 2014 by měl vstoupit v účinnost nový občanský zákoník č.89/2012 Sb., který zrušuje ve svém § 3080 velké množství stávajících právních předpisů či jejich částí, zejména pak stávající občanský zákoník č. 40/1964 Sb.

Proč vlastně potřebujeme nový občanský zákoník? Již z věcného záměru k novému občanskému zákoníku z roku 2001 lze dovodit, že do občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. byly promítnuty zásady komunistického režimu 60.let minulého století. „*Tehdy byl občanský zákoník koncipován, jak se uvádí v jeho preambuli, za účelem nové úpravy "vztahů v oblasti osobní spotřeby občanů" a s cílem poskytnout ochranu právům z nich vzniklým "pokud jsou uplatňována v souladu se zájmy společnosti", směřovat "k upevnění socialistických ekonomických a jiných společenských vztahů a k překonávání přežitků ve vědomí lidí", a pomoci tak "vytvořit předpoklady pro přeměnu socialistických vztahů ve vztahy komunistické."*⁷⁵

Zastánci stávajícího občanského zákoníku sice tvrdí, že dosavadní úprava soukromého práva je v podstatě vyhovující, a že tak rozsáhlá změna, která přichází s novým občanským zákoníkem, nebyla zapotřebí. Je však nutné připomenout, že v souvislosti se změnou společenských i hospodářských poměrů po roce 1989 nemůže stávající podoba občanského zákoníku zcela vyhovovat těmto novým podmínkám. Tak např. v oblasti závazkového práva, které je upraveno jak v občanském právu, tak též v některých dalších zákonech, jako např. v obchodním zákoníku či zákoníku práce, způsobuje tato úprava komplikace zejména v oblasti obchodu a podnikání, a to i přesto, že zde máme zásadu smluvní svobody a můžeme si sjednat, co chceme, avšak právní pravidla zařazují naše práva a povinnosti z takto uzavřených smluv do různých právních

⁷⁵ Věcný záměr nového občanského zákoníku, který byl schválen vládou dne 18. dubna 2001.

režimů, takže je pro běžného občana velmi složité zjistit, podle jakých pravidel se určitá situace bude řešit. Nový občanský zákoník by měl sjednotit závazkové právo včetně právní úpravy smluv do jednoho právního režimu. Dále pak, přestože máme smluvní svobodu, je v stávajícím občanském zákoníku zakotvena zásada absolutní neplatnosti, což vede velmi často naprosto zbytečně k rozhodnutím soudu o prohlášení určitého právního úkonu za neplatný, přestože se v soudním sporu jednalo pouze o dílčí spornou otázku tohoto úkonu. Nový občanský zákoník by měl být „*obecným základem pro řešení právních otázek týkajících se soukromého života vůbec – opěrným pilířem pro celou konstrukci soukromého práva. Nový občanský zákoník sleduje především myšlenku, že lidé si dokáží soukromé záležitosti uspořádat sami podle svých zájmů a potřeb zpravidla rozumněji, než to dokáže nadirigovat stát, a že je věcí jejich osobní iniciativy, jak se soukromím naloží. Máme sice smluvní svobodu, ale občanský zákoník z roku 1964 zakotvil také zásadu absolutní neplatnosti. Hlavním cílem prací byl normální občanský zákoník pro normální evropský stát založený na demokratickém zřízení a tržním hospodářství.*“⁷⁶

Hlavní zásady nového občanského zákoníku shrnul spoluautor JUDr.Karel Eliáš, když uvedl: „Vedle svobody člověka bere nový občanský zákoník v ochranu i lidskou důstojnost (§ 3 odst.1). Tato ochrana se nepromítá jen do obecných úprav sledujících ochranu jména, podoby, soukromí, cti nebo duševní a tělesné integrity člověka. Promítá se do zvláštních úprav sledujících rozumnou ochranu slabších.“ Dále pak uvedl: „Stanoví se, že se lze odchýlit od zákona, pokud to není výslovně zakázáno. V případě konkrétního zákazu je srozumitelné, kde se prostor pro projev soukromé vůle uzavírá. Takové zákazy najdeme v jednotlivých ustanoveních, jakkoli s nimi zákon šetří.“ Dále podotkl, že „*§ 1 odst.2 občanského zákoníku zakazuje i ujednání odporující dobrým mravům nebo veřejnému pořádku. To jsou dva krajní limity, které nelze překročit.*“⁷⁷

Stávající občanský zákoník byl doposud již více jak dvacetkrát novelizován a je zřejmé, že již neplní funkci, jakou by podobné kodifikace v právních řádech plnit měly, a to zejména postrádá celkový systém a není sjednocující právní normou pro celou soukromoprávní oblast. Rovněž tak byli odborníci na hmotné právo přesvědčeni, že značné množství větších či menších novel tohoto zákoníku není dostačující pro jednotnou právní úpravu této oblasti práva, občanský zákoník tak postrádá celkovou

⁷⁶ Karel Eliáš – časopis vydavatelství *Economia Právni rádce* č.11/2012

⁷⁷ Karel Eliáš – časopis vydavatelství *Economia Právni rádce* č.12/2012

soudržnost a stále ještě i když nepřímo vykazuje známky pravidel socialistického zřízení. To vše vedlo k dlouholeté práci kolektivu autorů tvořenému patnácti odborníky z různých právnických profesí na vytvoření návrhu nového občanského zákoníku formou jeho úplné rekodifikace, který by měl jak obsahově, tak i systematicky a rovněž volbou odpovídající terminologie lépe vyhovovat potřebám právní úpravy občanského práva moderního doby. Bylo nutné navázat na tradiční pojetí soukromého práva, jaké zde bylo v první polovině 20. století, avšak za důsledného a soustavného přihlížení k novějšímu vývoji moderního civilního zákonodárství, zejména v kontinentální Evropě.

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. má nabýt účinnosti dnem prvního ledna roku dva tisíce čtrnáct. Skládá se z celkem 3081 paragrafů a je rozdělen do pěti částí. Dědické právo je upraveno v Části třetí, týkající se absolutních majetkových práv, Hlavě třetí – dědické právo a lze jej nalézt v paragrafech 1475 až 1720. Z uvedeného vyplývá, že nový občanský zákoník upravuje daleko podrobněji dědické právo, některé instituty zůstaly zachovány, i když nově upraveny a rozšířeny, naopak přibylo několik nových institutů dědického práva dosud neupravených.

Úvodní ustanovení Části třetí, Hlavy třetí, dílu jedna upravují základní zásady a pojmy dědického práva. Následující ustanovení § 1491 vyjmenovává jednotlivá pro tuto mou práci důležitá pořízení pro případ smrti, která jsou dále upravena v následujících ustanoveních, a to zejména § 1494 až 1497 (obecná ustanovení o závěti), § 1532 až 1550 (formy závěti), 1498 (dovětek) a § 1582 až 1593 (dědická smlouva). Posun oproti stávající právní úpravě je jednak v tom, že se mezi dědické tituly nově vrací institut dědické smlouvy a zavádí tzv. dovětek, jednak též v řazení dědických titulů podle jejich právní síly, kdy nová právní úprava upřednostňuje dědění ze závěti či jiných forem pořízení pro případ smrti před děděním ze zákona oproti dosavadní úpravě v § 461 odst. 1.⁷⁸ Nový občanský zákoník se tímto řazením dědických titulů přihlašuje k jedné ze základních zásad demokratické úpravy dědického práva, a to k zásadě volnosti zůstavitele ve volbě dědice.

Hlava třetí o právu dědickém je rozdělena celkem na osm dílů, z nichž některé mají další oddíly a pododdíly.

Díl první upravuje zejména právo na pozůstalost, dědickou nezpůsobilost, zřeknutí se či odmítnutí dědictví a vzdání se dědictví. Zůstává zde zachován princip, že *„dědické právo vzniká smrtí zůstavitele, přičemž ten, kdo zemře před zůstavitelem nebo*

⁷⁸ § 461 odst. 1 o.z.: „Dědí se ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů.“

současně s ním, nedědí.“⁷⁹ Stávající právní pojetí, podle něhož dědic nabývá dědictví již smrtí zůstavitele a soud tomuto dědici nabytí dědictví jen deklaratorně potvrzuje, odpovídá řadě úprav dědického práva v kontinentální Evropě, v praxi se již vžil, osvědčil a jeho uplatňování nepůsobí vážnější obtíže.⁸⁰ Pozůstalost tvoří jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, resp. ta jeho část, která je způsobilá přejít na dědice jako na právního nástupce, zatímco dědictví je to z pozůstalosti, co skutečně připadá osobě, která je dědicem, tj. osobě, které náleží dědické právo.

Druhý díl je rozdělen na tři oddíly, které upravují všeobecná ustanovení o pořízeních pro případ smrti, obecná ustanovení o závěti, dovětku, svěřenském nástupnictví, jakož i jednotlivé formy závěti, příkaz, pořízení nové či odvolání závěti, dědickou smlouvu, jakožto opětovně zavedený dědický titul. V § 1491 jsou kogentně vymezeny druhy pořízení pro případ smrti.⁸¹ Jedná se o závěť, dále pak o dědickou smlouvu a dovětek, o nichž bude podrobněji pojednáno v navazující části této mé diplomové práce.

Třetí díl upravuje institut odkazu⁸² v § 1594 až 1632. Odkazem zůstavitel v pořízení pro případ smrti přikáže dědici, aby odkazovníku, tj. osobě, v jejíž prospěch je odkaz zřízen, vydala určitou věc buď z pozůstalosti nebo z vlastního majetku, přičemž odkazovník nebude povinen jakkoliv odpovídat za dluhy zůstavitele oproti samotným dědicům. O tomto institutu pojednám podrobněji v samostatné kapitole.

Čtvrtý díl upravuje zákonnou dědickou posloupnost, a to v § 1633 až 1641. I v tomto novém občanském zákoníku zůstává zachováno pravidlo, že v případech, kdy nedědí dědic povoláný pořízením pro případ smrti, nastupují dědici podle zákonné posloupnosti. § 1634 upravuje pak situaci, kdy nedědí žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti a dědictví tak případně státní jako tzv. odúmrtí. Na rozdíl od stávající právní úpravy, podle které jsou stanoveny čtyři skupiny dědiců ze zákona, nový občanský zákoník tyto skupiny, resp. třídy rozšiřuje na šest, kdy v § 1639 je upravena pátá třída dědiců, a to prarodiče rodičů zůstavitele a v § 1640 je vymezena

⁷⁹ § 1479 nového občanského zákoníku.

⁸⁰ Z pojetí, že dědici vzniká smrtí zůstavitele „pouze“ dědické právo, vychází německé (§ 1922 BGB), švýcarské (čl. 560 ZGB), polské (čl. 922 KC), ruské právo (čl. 1110 GK), oproti pojetí, dle kterého dědictví na dědice přechází již smrtí zůstavitele, jež uplatňuje např. italský (čl. 459) nebo nizozemský (čl. 1093) občanský zákoník a rovněž tak právo francouzské (čl. 774 CC) atd. Naše historické (jakož i soudobé rakouské) právo znalo tzv. dědickou přihlášku (§ 800 ABGB).

⁸¹ § 1491 nového občanského zákoníku: „Pořízení pro případ smrti jsou závěť, dědická smlouva nebo dovětek.“

⁸² odkaz byl, poté co se v 50. letech 20. století změnilo jeho tradiční pojetí, z našeho práva zcela odebrán přijetím zákona č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník

šestá třída dědiců, a to děti dětí sourozenců zůstavitele a děti prarodičů zůstavitele (tito byli dle stávající úpravy zařazeni do čtvrté dědické skupiny).

Díl pátý upravuje práva neopominutelných dědiců, kterým dle § 1642 náleží povinný díl. Oproti dosavadní úpravě byl změněn povinný díl nezletilého potomka, který byl zkrácen z celého dědického podílu na tři čtvrtiny a povinný díl zletilých potomků na čtvrtinu jejich zákonného dědického podílu, což umožňuje větší pořizovací volnost zůstavitele. Neopominutelný potomek může obdržet tento svůj povinný díl na základě závěti nebo formou odkazu.⁸³ Přestože jsou práva neopominutelných dědiců podrobně upravena v § 1642 až 1645, již v § 1492 je zdůrazněno omezení volnosti zůstavitele.⁸⁴ Na rozdíl od stávající úpravy však již nedodržení ustanovení chránících práva neopominutelných dědiců není sankcionováno neplatností, ale takovéto nedodržení zakládá právo tohoto dědice na povinný díl. Mezi neopominutelné dědice není, stejně tak jako dnes, zařazen manžel. Tento má dle § 1666 odst.1 právo na slušnou výživu z pozůstalosti, dle odst.2 pak právo na nutné zaopatření. Dalším významná ustanovení dílu pátého, a to §1646 až 1649 pojednávají o vydědění a jeho důvodech, které zůstávají shodné se stávající právní úpravou.

Díl šestý upravuje právo některých osob na zaopatření. Patří mezi ně zejména ti, kteří by jinak byli neopominutelnými dědici a dále manželé.

Sedmý díl pak upravuje ve svých ustanoveních § 1670 až 1713 přechod pozůstalosti na dědice, a to nabytí dědictví, správu pozůstalosti, závěru a soupis pozůstalosti, potvrzení dědictví, rozdělení pozůstalosti, jakož i ustanovení týkající se dluhů zůstavitele a práva věřitelů.

Osmý a zároveň poslední díl hlavy třetí pak pojednává o zcizení dědictví a je ukončen § 1720.

⁸³ § 1644 nového občanského zákoníku: „ odst. 1: Povinný díl může být zůstaven v podobě dědického podílu nebo odkazu, ale musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen. odst. 2: K nařízení zůstavitele, která omezují povinný díl se nepřihlíží. Zůstaví-li se nepominutelnému dědici více než povinný díl, vztahuje se takové nařízení, učinil-li je zůstavitel v pořízení pro případ smrti, jen na část, která přesahuje hodnotu povinného dílu. To neplatí, zemře-li nepominutelný dědic před zůstavitelem, nebo nedědí-li z jiného důvodu. odst. 3: Zůstavitel může také nepominutelnému dědici uložit, aby se rozhodl pro to, co se mu zůstavuje s omezením, nebo pro povinný díl.“

⁸⁴ § 1492 nového občanského zákoníku: „Pořízením pro případ smrti nelze zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl a nedošlo-li ani k vydědění. Pokud tomu pořízení pro případ smrti odporuje, náleží nepominutelnému dědici povinný díl.“

4.2. Závěť dle nového občanského zákoníku

Závěť je dle nového občanského zákoníku jedním dědických titulů, na jejichž základě může způsobilý dědic dědit. Jedná se o pořízení pro případ smrti a vedle závěti jsou v § 1491 jakožto dědická pořízení pro případ smrti uvedena dále dědická smlouva a dovětek. Závěť je upravena v § 1494 až 1581 nového občanského zákoníku a je jí věnována značná pozornost. Obecná ustanovení o závěti jsou upravena v § 1494 odst.1, v němž je definována závěť jako odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Odstavec druhý § 1494 pak obsahuje ustanovení týkající se výkladu závěti, podle něhož je potřeba závěť vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Důraz je kladen na to, jak se uvádí v § 1496 a § 1497, aby závěť byla pouze osobním právem jejího pořizovatele, resp. zůstavitele a z tohoto důvodu nemůže ustavení dědice svěřit někomu jinému ani jej pořídit s jinou osobou, musí svou vůli projevit určitě a nemůže učinit závěť jen tím, že přisvědčí návrhu, který mu předloží někdo jiný. Pro pořízení závěti platí rovněž obecné náležitosti, které je nutno dodržet při jakémkoliv právním jednání, tj musí tu být projevem pravé a vážné vůle prosté omylu, projevené určitě a srozumitelně. Nový občanský zákoník s ohledem na dosavadní právní úpravu a praxi, ve které se tato úprava bez větších problémů osvědčila, současnou právní úpravu týkající se závěti v podstatě zachovává. Zejména zůstávají zachovány stávající formy závětí, avšak nově je upravena též možnost pořízení závěti s tzv. úlevami, a to s ohledem na převažující kontinentální právní úpravu např. u našich sousedních států, jakými jsou Rakousko, Německo či Polsko. Tato nová forma závěti, tzv. privilegovaná závěť umožňuje osobám, které se díky nenadálé události ocitly v situaci ohrožení života a nemohou tedy pořídit závěť některou ze stávajících forem, využít zákonné možnosti a pořídit svou závěť ve smyslu § 1542 až 1549. Hlavním rozdílem z obecného hlediska je v novém občanském zákoníku oproti stávajícímu úprava absolutní přednosti závětních dědiců před zákonnými. Nově je pak v § 1498 upraven dovětek, kterým může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. O dovětku platí obdobně to, co o závěti.

Stávající občanský zákoník přináší ve vztahu k závěti pouze stručnou právní úpravu, neboť dědění ze závěti věnuje pouze 11 paragrafů, a to § 476 až § 480. Z toho plyne i skutečnost, že značné množství sporných momentů je možno vyložit teprve na základě judikatury, což nevnáší právě velkou právní jistotu zůstavitele, který se

s ohledem na vyřizování svého dědického řízení po své smrti již nemůže zúčastnit a rozhodování soudu tak s ohledem na svou nepřítomnost nikterak ovlivnit.

Příkladem může být spor o způsob datování závěti. Dle stávajícího výkladu právní úpravy musí být v závěti datum uvedeno přesným označením dne, měsíce a roku. Není tedy možné, aby pořizovatel této závěti uvedl datum jiným způsobem, např. v den mých narozenin roku 2012, jinak by takováto závěť byla dle stávající úpravy neplatná, což určitě není v souladu s vůlí pořizovatele. Právní úprava ohledně náležitostí datování závěti zůstala v novém znění zákona sice zachována, není však již tak zcela striktně vymezena na uvedení přesného dne, měsíce a roku, ale dle této nové úpravy již postačí, že lze ze závěti nepochybně zjistit, kterého dne, měsíce a roku byla závěť pořízena. Z uvedeného tedy vyplývá, že za splnění zákonné náležitosti týkající se data pořízení závěti lze považovat i uvedení data obecnými skutečnostmi, jako např. na Silvestra roku 2012, tak též skutečnostmi známými zůstavitelovým dědicům, jako např. v den narozenin mé dcery.

Nový občanský zákoník rovněž oproti stávající právní úpravě upravuje konkrétněji případnutí pozůstalosti dědicům, a to v § 1499 až 1503, která se zabývají pravidly pro rozdělení pozůstalosti mezi dědice a možnosti dědění z různých dědických důvodů, které se mohou uplatnit i vedle sebe. V § 1499 je upraveno případnutí celé pozůstalosti dědici, je-li tento povolán jako jediný dědic. V témže ustanovení je dále upraveno případnutí zbylé části pozůstalosti zákonným dědicům, je-li povolán dědici zůstaven jen podíl a o zbývající části pozůstalosti závěť pořízena není. V § 1500 je upraveno právo na pozůstalost více dědiců. V případě, že závětních dědiců bude několik a nejsou-li jejich podíly zůstavitelem určeny, pak každému z nich připadne stejný podíl na pozůstalosti tak, aby celá pozůstalost byla ve prospěch závětních dědiců zcela vyčerpána. V případě, že však zůstavitel povolá několik závětních dědiců určením jejich podílů ovšem ne k celé pozůstalosti, pak zbylá část pozůstalosti připadne dědicům ze zákona, neboť se vychází z předpokladu, že zůstavitel závětním dědicům více zanechat nehodlal. Toto právo zákonných dědiců se neuplatní v případě, že zůstavitel při výčtu podílů nebo věcí nevědomky něco přehlédl, přestože měl v úmyslu zůstavit celou pozůstalost závětním dědicům a těmto dědicům se jejich podíly přiměřeně zvýší. Podíly závětních dědiců se určí poměrem cen přikázaných věcí.

Pokud zůstavitel vyměří některým ze závětních dědiců konkrétní podíly a jiným toto neučiní, pak těmto dědicům připadne zbylá část pozůstalosti rovným dílem.

Ustanovení § 1504 až 1506⁸⁵ nového občanského zákoníku pak upravuje nakládání s uvolněným podílem některého z dědiců. Přirůstání uvolněného dědického podílu dědice, který nedědí a nemá náhradníka, je možné pouze v případě, pokud zůstavitel povolá všechny dědice k dědictví rovným dílem nebo je povolá jiným výrazem znamenajícím rovné dělení jeho pozůstalosti.

Stávající platná právní úprava v § 477 odst. 1 vymezuje velmi obecně problematiku ustanovování závětních dědiců, určení velikosti jejich podílů, případně věcí nebo práv, která jim mají připadnout. Oproti tomu úprava v novém občanském zákoníku pojednává o těchto otázkách velmi široce, a to v § 1507 až § 1511 upravujících náhradnictví. Podle současné právní úpravy je možno ustanovit náhradního dědice pro případ, že by závěti povolaný dědic z jakéhokoliv důvodu dědictví nenabyl. Dle judikatorního výkladu se nejedná o podmínku v závěti ve smyslu § 478 o.z., jak by se mohlo na první pohled zdát a jak již bylo vysvětleno v dřívější kapitole mé práce. Zůstavitel tak tedy může povolat v případě, že dědictví nenabude jím povolaný dědic, namísto této osoby jím povolaný náhradník. Může taktéž povolat náhradníkům postupně další náhradníky, v tomto případě dědí ten z náhradníků, který je v řadě nejbližší osobě, která měla nabýt dědictví a nenabyla jej. Nový občanský zákoník rovněž umožňuje na rozdíl od stávající právní úpravy i přirůstání dědického podílu toho dědice, který svůj dědický podíl nenabyl, ostatním dědicům ze závěti za splnění shora uvedených předpokladů.⁸⁶

Nový občanský zákoník opět zavádí do naší právní úpravy dědického práva institut tzv. svěřenského nástupnictví, který se u nás neuplatňoval již od 1. ledna 1951 a snaží se tak o přiblížení naší právní úpravy úpravám občanských zákoníků většiny evropských států jako např. Rakouska, Německa, Švýcarska a dalších zemí. Svěřenské nástupnictví (fideikomisární substituce) je upraveno v § 1512 až 1524 a představuje nařízení zůstavitele, aby po smrti jeho dědice přešlo jeho dědictví na tzv. svěřenského nástupce jakožto dalšího (následného) dědice. Takovéto nařízení se však může vztahovat pouze k tomu, co zůstavitel sám přednímu dědici zanechal. Zůstavitel tedy

⁸⁵ § 1504 nového občanského zákoníku: „Podíl dědice, který nedědí a nemá náhradníka, se uvolní a přiroste poměrně k podílům ostatních povolaných dědiců jen tehdy, jsou-li všichni dědicové povoláni k dědictví buď rovným dílem, nebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení.“

⁸⁶ Oproti tomu § 461 odst. 2 platné právní úpravy o.z. – Nenabude-li dědictví dědic ze závěti, nastupují místo něho dědici ze zákona. Nabude-li se ze závěti jen část dědictví, nabývají zbývající části dědici ze zákona.

svému dědici uložil povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici.⁸⁷

Již v důvodové zprávě k návrhu nového občanského zákoníku bylo uvedeno, že se jedná o institut praktický pro případ, že přední dědic není způsobilý o svém majetku pořizovat. Zejména se bude jednat o případy předních nezletilých či nespolečných dědiců, kdy se v prvním případě vyloučí nařízením svěřenského nástupnictví zájem jeho případných zákonných dědiců na jeho úmrtí a v druhém případě pak zajistí toto nařízení za situace, kdy takto postižená osoba např. jakožto neopominutelný dědic nemá zákonné dědice a sama není schopna o svém majetku pořídit závěť, přechod tohoto majetku určité takto povolané osobě namísto případnutí státu - tzv. odúmrti. § 1513 stanovuje, v jakých případech se jedná též o svěřenské nástupnictví. Může se tak stát např. zákazem směřujícím k dědici, aby tento o zanechaném majetku pořizoval, dále pak povoláním osoby, která ještě není nebo např. povoláním dědice na určitou dobu. Velmi zajímavé je též ustanovení týkající se zániku svěřenského nástupnictví, a to § 1515 odst.2. Zákon v nové právní úpravě pak ve svých ustanoveních § 1525 až 1528 řeší pořizovací nezpůsobilost a velmi podrobně se zabývá touto nezpůsobilostí u osob omezených ve svéprávnosti.

Nově je též upraven omyl zůstavitele při pořizování závěti. Dle § 1529 způsobuje podstatný omyl neplatnost závěti či její části, podle toho, kterého ustanovení se týká. V §1530 je vymezen podstatný omyl. Za podstatný omyl považuje zákon takový omyl týkající se osoby, které se něco zůstavuje nebo podílu či věci, které se zůstavují anebo podstatných vlastností věci. Vlastnosti jsou podstatné, je-li zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdyby se v nich nebyl zmýlil. V odstavci druhém se pak uvádí, že ustanovení závěti je platné, ukáže-li se, že osoba nebo věc byla jen nesprávně popsána. Z uvedeného vyplývá, že se omyl posuzuje za daných okolností vždy z hlediska pořizovatele. Rovněž z těchto ustanovení nové právní úpravy je možno dovodit snahu maximálně vyhovět vůli zůstavitele.

4.2.1. Formy závěti

Stávající občanský zákoník upravuje závěť jakožto dědický titul a rovněž tak celou část dědického práva velmi stručně, a to celkem ve třiceti šesti paragrafech, z toho dědění ze závěti pouze v jedenácti paragrafech, jak již bylo zmíněno shora. Tento

⁸⁷ § 608 zákona č. 141/1950 Sb.

občanský zákoník ve svém § 476 odst. 1 připouští tři formy závěti, a to jednak závěť napsanou vlastní rukou zůstavitele, dále závěť zřízenou v jiné písemné formě za účasti svědků, tj. jinak než vlastní rukou zůstavitele a závěť ve formě notářského zápisu.

Nový občanský zákoník rozlišuje závěti pořizené soukromě (formou soukromé listiny) a pořizené veřejně (formou veřejné listiny). Z tohoto rozlišení pak vychází další systematika právní úpravy závětí. Nově je však zaveden institut tzv. závěti s úlevami, tzn., že ve všech případech závěť vyžaduje dle § 1532 písemnou formu, ledaže byla pořizena s úlevami, jak bude popsáno v mé práci dále.

Za soukromé listiny se považují listiny pořizené soukromými osobami a každý, kdo se takovéto listiny dovolává, musí dokázat její pravost a správnost, jak je podrobněji upraveno v § 565 až 566. Veřejná listina je listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon. To znamená, že je-li nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, o době pořizení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak. Zachycuje-li veřejná listina projev vůle osoby při právním jednání a je-li jednajícím podepsána, zakládá to vůči každému plný důkaz o takovém projevu vůle. To platí i v případě, že byl podpis jednajícího nahrazen způsobem, který stanoví zákon.⁸⁸

4.2.2. Závěť pořizená soukromou listinou

Pro pořizení závěti ve formě soukromé listiny platí obdobná pravidla jako ve stávající právní úpravě. Nový právní předpis tuto formu závěti upravuje v § 1533 až 1536. Jedná se o závěti psané vlastní rukou zůstavitele (holografické) a závěti nenapsané vlastní rukou zůstavitele (alografické) a tato úprava byla v podstatě přejata z § 476a a 476b platného občanského zákoníku. Rovněž zde platí, že holografní závěť nemůže pořídít zejména osoba, která je nevidomá, neumí číst či psát či je z jiných zdravotních důvodů natolik omezena, že není schopna takovou závěť sepsat. Též zde bude nutné posoudit, o jaké zdravotní postižení se jedná, neboť pouze některé dočasné zdravotní obtíže ještě nemusejí mít za následek znemožnění sepsání takovéto listiny. Pokud jde o projevy poslední vůle osob nevidomých a osob neslyšících, které nemohou číst nebo psát, vychází nový občanský zákoník ze stávající úpravy uvedené v § 476d

⁸⁸ Úprava veřejných listin je obsažena v § 567 až §569 nového občanského zákoníku

odst. 3, 4 a 5. Ve vztahu k závětem osob se smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát, se však opouští dosavadní pojem znakové řeči, protože při dorozumívání s hluchoslepými osobami nelze znakovou řeč použít. Nová úprava v § 1535 odst.2 upravuje proto použití nového pojmu „zvláštní způsob dorozumívání“, kterým se rozumí dorozumívací prostředky neslyšících a hluchoslepých osob.

4.2.3. Závěť pořízená veřejnou listinou

Ust. § 1537 upravuje pořízení závěti formou veřejné listiny a v zásadě nemění stávající § 476d odst. 1 platného občanského zákoníku. Veřejná závěť je taková závěť, která je sepsána ve formě veřejné listiny. Základní formou veřejné listiny zůstává závěť sepsaná formou notářského zápisu. S ohledem na nově zavedená ustanovení týkající se úlev při pořizování závětí upravených v § 1542 a násl. však nelze v této kapitole hovořit pouze o notářských zápisech. Forma veřejné listiny zůstává povinná u osob starších patnácti let věku, které dosud nenabýly svéprávnosti a u dále pak u osob, které byly omezeny ve svéprávnosti.⁸⁹

4.2.4. Svědci závěti

Nová úprava upřesňuje vlastnosti či postavení osob, které se mají zúčastnit pořizování závěti jakožto svědci v § 1539 až 1541. Svědkem tak může být jen osoba, která na pořízení a jeho obsahu nemá zájem ani jakožto osoba dědice nebo odkazovníka či osoba těmto blízká, dále pak osoba, která není nevidomá, neslyšící, nemá nebo nezná jazyka, v němž je úkon činěn. Hlavním úlohou svědka je potvrdit totožnost osoby zůstavitele jakožto osoby, která závěť pořídila a prohlášení zůstavitele, kterým projevil, že závěť obsahuje jeho poslední vůli. Svědek se musí na takovou listinu podepsat a připojí doložku poukazující na jeho vlastnost svědka a dále své údaje. Tato povinnost svědků připojit ke svému podpisu na listinu obsahující závěť také doložku o jejich vlastnostech jako svědka a údaje, podle nichž je lze zjistit je též nově upravena v § 1539 odst.1.⁹⁰

⁸⁹ § 1525 až 1528 nového občanského zákoníku

⁹⁰ Srov. § 476e § 476f občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

4.2.5. Náležitosti závěti

Jednou z nejpodstatnějších náležitostí je kromě všech shora uvedených náležitostí požadovaných právní úpravou pro jednotlivé formy závěti, zejména náležitost uvedení data pořízení závěti, která se však týká pouze závětí pořízených písemnou formou a je výslovně upraven v § 1494, ze kterého vyplývá, že pokud není zřejmý den, měsíc a rok pořízení závěti a zůstavitel pořídil závětí více a tyto jsou v rozporu nebo pokud je určení doby jejího pořízení jinak důležité pro právní účinky závěti, je takováto závěť neplatná. Z uvedeného je tedy zřejmé, že musí být zcela nepochybné, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena. Ze schváleného znění však jasně nevyplývá, zda je nezbytné výslovné uvedení dne, měsíce a roku pořízení závěti obvyklým číselným označením či zda je možno považovat za dostačující uvedení data pořízení závěti v souvislosti s jinou skutečností (např. v den mých 60. narozenin). Jelikož v odstavci 2 § 1494 je upraven způsob výkladu závěti v souladu s co možná největším vyhověním vůli zůstavitele a slova použitá v závěti mají být vykládána podle jejich obvyklého významu či s ohledem na výrazy používané zůstavitelem, je možné dovodit, že shora uvedený způsob datování v souvislosti s jinou skutečností lze považovat za dostačující. Jako další ne zcela jednoznačné vymezení pojmu se zdá být označení "pořízena". Ze zákonných ustanovení totiž jasně nevyplývá, zda se tímto pojmem zamýšlí okamžik, kdy byl text závěti zůstavitelem napsán nebo až okamžik splnění i další podstatné náležitosti, tj. jejího podepsání. To však ukáže až praxe, kde bude dán rozhodně velký prostor judikatuře k výkladu shora uvedeného či jistě mnoha dalších ustanovení nové právní úpravy.

4.2.6. Úlevy při pořizování závěti

Nový občanský zákoník opětovně zavádí nová ustanovení o způsobech, jakými je možno pořídit poslední vůli s určitými úlevami vzhledem k okolnostem, a to ve svých ustanoveních § 1542 až 1549. V životě člověka mohou nastat mimořádné situace, způsobené neovlivnitelnými a nečekanými příčinami a může se tak stát, že člověk nemůže pořídit svou poslední vůli s veškerými náležitostmi, vyžadovanými právním předpisem za normálních okolností. Proto byla do nového občanského zákoníku pojmuta, rovněž tak, jak je tomu i v mnoha dalších evropských zemích, ustanovení o způsobech, jakými může zůstavitel pořídit své poslední pořízení s určitými úlevami. Úpravu těchto tzv. privilegovaných testamentů odstranil z naší právní úpravy dědického

práva občanský zákoník č. 141/1950 Sb. s poukazem na skutečnost, že by mělo být preferováno dědění ze zákona a tím tedy současně omezena v co největší možné míře vůle zůstavitele a dále pak, že nový občanský zákoník je tvořen pro období mírového budování socialismu.

„Navržená úprava privilegovaných závětí se inspiruje jak předválečnou osnovou, tak zvláště občanskými zákoníky rakouským, polským, německým, švýcarským, francouzským, italským a nizozemským. Rovněž bere v úvahu, že i nové civilní kodifikace přijaté v postkomunistických zemích po r. 1990 stejný institut uchovávají obnovují. Poukázat lze na nové občanské zákoníky Albánie, Ruska, Litvy nebo Moldávie.“⁹¹ Rovněž podle právních řádů některých těchto států jakož i dalších, například Německa, Itálie, či Nizozemska, je možno pořídit zvláštní formu privilegovaných závětí před starostou obce, před velitelem námořní lodi nebo letadla.⁹²

V § 1547 odst.1 zákona č.89/2012 Sb. se uvádí, že závěť pořízená v souladu s příslušnými ustanoveními o úlevách při pořizování závětí, se považuje za veřejnou listinu. Za veřejnou listinu se však nepovažuje dle odst.2 § 1547 taková závěť, při jejímž vyhotovování došlo k porušení předepsaných formalit, a to zejména pokud chybí na listině podpisy nutných přítomných svědků. Pokud však je jisté, že předmětná listina zaznamenává poslední vůli zůstavitele, nezpůsobuje to neplatnost závěti.

Nový občanský zákoník rozlišuje čtyři druhy tzv. privilegovaných závětí, a to zejména podle situace, místa a dále podle toho, před kterou osobou je poslední vůle pořizována.

4.2.6.1. Závěť s úlevami v případech nenadálých a mimořádných událostí

Ustanovení § 1542 odst. 1 upravuje způsob pořízení závěti v případě nenadálé události, v bezprostředním ohrožení života nebo v místě kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události. Za takovýchto okolností může zůstavitel pořídit závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. V případě, že svědci nepořídí záznam o takovéto poslední vůli zůstavitele, může jej v soudním řízení nahradit protokol o výslechu těchto svědků, jak uvádí § 1542 v odst.2.

⁹¹ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku – výklad původních § 1368 až § 1375

⁹² Pořízení závěti před velitelem námořní lodi nebo letadla, popřípadě před jejich zástupci, upravují občanské zákoníky Itálie (čl. 611 a 616), Polska (čl. 953), Portugalska (čl. 2214, 2219), Nizozemí (4:944), Litvy (čl. 5.28), Moldavska (čl. 1459) a jiné.

4.2.6.2. Závěť s úlevami pořízená před starostou obce

Pořízení závěti před starostou obce upravuje § 1543, v němž se uvádí, V případě důvodné obavy, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě veřejné listiny, může zaznamenat jeho poslední vůli starosta obce, případně ten, kdo je podle právního předpisu oprávněn zastupovat starostu obce, v níž se zůstavitel nalézá, a to za přítomnosti dvou svědků. Následně v souladu s ustanovením § 1546 zařídí obec bez zbytečného odkladu úschovu takto pořízené závěti u notáře.

4.2.6.3. Závěť s úlevami pořízená před velitelem námořního plavidla nebo letadla

Zůstavitel, který pro to má vážný důvod, může nechat na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice zaznamenat svou poslední vůli za přítomnosti dvou svědků velitelem námořního plavidla nebo letadla či jejich zástupce. Tyto osoby však mohou takto učinit v případě, že jim v tom nebrání péče o bezpečnost plavby či letu. Způsob, jakým se má takový právní úkon provést je upraven v § 1544. Úřad, kterému byla takováto závěť předána, má pak stejnou povinnost uložení této listiny u notáře, jako tomu bylo v případě pořízení závěti před starostou obce a jako je tomu rovněž v následujícím případě pořízení závěti před velitelem vojenské jednotky.

4.2.6.4. Závěť s úlevami pořízená před velitelem vojenské jednotky

Podle ustanovení § 1545 může při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích zaznamenat poslední vůli vojáka nebo jiné osoby náležející k armádě velitel vojenské jednotky České republiky nebo jiný voják v hodnosti důstojníka nebo vyšší, a to rovněž za přítomnosti dvou svědků. Platnost závěti pořízené takovýmto způsobem nelze popřít a to i přes to, že se zůstavitel mohl obrátit na sepis u notáře. Takto pořízenou závěť předá velitel bez zbytečného odkladu veliteli nadřízeného velitelství, odkud se bez zbytečného odkladu předá Ministerstvu obrany. Tato schválená úprava má zvláště praktický význam v souvislosti s českými vojenskými misemi v zahraničí.

4.2.6.5. Náležitosti závětí s úlevami

Z výše uvedeného a rovněž tak z citovaných ustanovení nového občanského zákoníku vyplývá, že závěti s úlevami musí být pořízeny před osobami pro konkrétní typ závěti stanovenými a dále též za přítomnosti předepsaného počtu svědků. Ustanovení § 1547 vyžaduje, aby osoba, která záznam v případě poslední vůle pořízené, zejména pak závěti dle § 1543, § 1544 a § 1545 pořídila, jej také se svědky podepsala, obsah listiny zůstaviteli za přítomnosti obou svědků přečetla. Zůstavitel musí potvrdit, že jde o projev jeho poslední vůle. Po splnění těchto náležitostí zákon takto pořízenou závěť považuje za veřejnou listinu. § 1547 odst.2 upravuje případy, kdy nedošlo ke splnění všech zákonem předepsaných formalit, zejména chybí-li na listině podpisy přítomných svědků, ale přesto je jisté, že listina spolehlivě zaznamenává zůstavitelovu poslední vůli, nepůsobí to neplatnost závěti, avšak takováto listina se nepovažuje za veřejnou listinu. Svědky při pořizování privilegované závěti mohou být i osoby, které dosáhly patnáctého roku věku a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny, pokud jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti důležité pro platnost závěti. Při pořízení závěti s úlevami soukromou listinou je vyžadována současná přítomnost tří svědků, v ostatních případech postačí svědci dva. Současná přítomnost všech svědků se vyžaduje jen u soukromé závěti pořízené ve stavu nouze ústně ve smyslu § 1542 odst.1. Dále nová právní úprava výslovně uvádí, že závěť pořízená s úlevami je platná i v případě, že ji zůstavitel nebo kterýkoliv ze svědků nepodepsal proto, že nemohl psát, nebo pro jinou závažnou překážku. Tato skutečnost musí být v listině výslovně uvedena.

Zvláštní povaha těchto závětí s úlevami vyžaduje, aby jejich platnost byla časově omezena, pokud překážka pomine a zůstavitel bude schopen pořídit závěť obvyklým způsobem. Platnost privilegované závěti není tedy neomezená a je upraven v § 1549 tak, že závěť pořízená v případě nenadálých a mimořádných událostí dle § 1542, pozbývá tato platnosti uplynutím dvou týdnů a privilegovaná závěť pořízená před úřední osobou dle § 1543, 1544 a 1545 pozbývá platnosti uplynutím tří měsíců ode dne pořízení. Okamžik počátku běhu lhůty je stanoven objektivní okolností, od níž může zůstavitel pořídit závěť ve formě veřejné listiny.⁹³

⁹³ § 1549 nového občanského zákoníku

4.2.7. Vedlejší doložky v závěti

V rámci této kapitoly bych se rád zmínil o úpravě týkající se vedlejších ustanovení v závěti a vykonavatele závěti tak, jak jsou upravena v novém občanském zákoníku. Již v důvodové zprávě v návrhu nového občanského zákoníku v souvislosti se znovuzavedením těchto institutů bylo uvedeno: „Osnova se tedy přiklání k obvyklému modelu, při němž rozhoduje, že to je zůstavitelův majetek, o němž je pořizováno a že to je i jeho respektabilní vůle, kterou projevuje, jak má být s jeho majetkem po jeho smrti naloženo. Předpokládáme-li hospodářský a právní pořádek založený na institutu soukromého vlastnictví a mezigenerační kontinuitu cílů, a tím i motivaci k produktivní činnosti, spořivosti a vůbec ke spořádanému životu, jeví se jako nejvýš účelné dát zůstaviteli možnost, aby dal pokyny, jak uspořádat majetkové poměry vzešlé z jeho celoživotní činnosti pro dobu po jeho smrti.“⁹⁴

V nově schváleném občanském zákoníku je tedy již s ohledem na výše uvedené umožněno zůstaviteli, aby mohl svou závěť opatřit vedlejšími doložkami. Tyto vedlejší doložky jsou dvojího druhu.

Jednak je to možnost zůstavitele uvést v závěti jinou podmínku, doložení času nebo příkaz, na rozdíl od současné platné právní úpravy uvedené v § 478 o.z.⁹⁵, kdy podmínky připojené k závěti nemají právní důsledky. Nový zákoník upravuje přesná pravidla a omezení jejich využívání tak, aby dědicové či odkazovníci nebyli obtěžováni ze zjevné zůstavitelovy svévole tím, že určuje, že k takovéto vedlejší doložce se nepřihlíží, rovněž tak se nepřihlíží k vedlejší doložce, která odporuje veřejnému pořádku či je nesrozumitelná, jakož i k vedlejší doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel, setrval či zrušil manželství.⁹⁶

Dále je to možnost zůstavitele povolati vykonavatele závěti, který by měl dbát na řádné splnění poslední vůle zůstavitele a splnění všech zůstavitelových pokynů. Z uvedeného se dá dovodit, že by se mělo jednat o osobu, ke které má zůstavitel důvěru. V případě, že zůstavitel nepovolal správce dědictví, spravuje vykonavatel závěti též pozůstalost, dokud soud nerozhodne o jiném opatření.

⁹⁴ Důvodová zpráva k osnově nového občanského zákoníku str. 327 a 328

⁹⁵ § 478 o.z. : „Jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky, ustanovení § 484 odst. 1 věty druhé tím není dotčeno.“ Ustanovení § 484 odst. 1 věty druhé se týká započtení na dědický podíl.

⁹⁶ § 1551 a 1552 nového občanského zákoníku

4.2.8. Zrušení, odvolání a pořízení nové závěti

Na rozdíl od stávající právní úpravy této problematiky, které je věnováno pouze jedno ustanovení, nový obchodní zákoník zrušení, odvolání a pořízení nové závěti upravuje podrobněji, avšak v zásadě ze stávající úpravy vychází.⁹⁷

V § 1575 je uvedeno, že závěť nebo její jednotlivá ustanovení je možno kdykoli zrušit, a to buď odvoláním nebo pořízením nové závěti.

Pořízením novější závěti se předchozí závěť ruší, pokud nemůže vedle závěti novější obstát, a to v takovém rozsahu, v jakém vedle ni nemůže obstát.

K výslovnému odvolání závěti je zapotřebí stejné formy projevu vůle jako pro pořízení závěti. § 1578 upravuje odvolání závěti mlčky, a to zničením listiny, obsahující poslední vůli zůstavitele. Pokud však zůstavitel zničí pouze jeden z více stejnopisů závěti, nejedná se o odvolání. V případě porušení závěti jiným způsobem či její neobnovení v případě zničení, znamená zrušení závěti, je-li zřejmý úmysl zůstavitele závěť zrušit. V případě pořízení závěti formou veřejné listiny, může zůstavitel kdykoli žádat o vydání závěti. Vydáním závěti se považuje za odvolanou. Byla-li závěť uložena v úřední úschově a je-li na žádost vydána pořizovateli, nemá její vydání právní následky odvolání.

Nejvýznamnější rozdíl oproti stávající úpravě lze nalézt v § 1580, podle kterého nepozbývá platnosti dřívější závěť, pokud si ji zůstavitel uschová a zruší závěť novější. Současná právní úprava a výklady ustanovení § 480 odst. 1 o.z. toto obnovení dřívější již zrušené závěti závěti pozdější nepřipouští.

4.3. Dědická smlouva

Institut dědické smlouvy byl u nás definitivně zrušen přijetím zákoníku z roku 1950. Nový občanský zákoník ustanovení o dědické smlouvě opět vrací do právní úpravy dědického práva po více než půl století. Tento institut je přitom upraven v právních řádech řady evropských zemích, jako například v Rakousku, Německu, Francii nebo Švýcarsku.

Dědická smlouva je dvoustranný právní úkon, kterým zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka své pozůstalosti nebo její části a druhá strana to přijímá. Pro uzavření dědické smlouvy se vyžaduje

⁹⁷ Srov. § 480 o.z.

forma veřejné listiny (notářského zápisu), zletilost a svéprávnost zůstavitele. Se souhlasem opatrovníka může dědickou smlouvu uzavřít nebo závazek z ní změnit též zůstavitel, jehož svéprávnost byla omezena. Stejně jako u závěti je vyloučeno, aby dědická smlouva byla uzavřena prostřednictvím zástupce, lze ji uzavřít jen osobním jednáním. Strany smlouvy musí mít nejen pořizovací způsobilost, ale i způsobilost smluvně se zavázat. Platí pro tuto způsobilost jak ustanovení o smlouvě, tak i ustanovení o závěti. Právní úprava dědické smlouvy a její zařazení do občanskoprávního kodexu je odlišná v různých evropských právních řádech, tak např. rakouský právní řád ji zařazuje mezi smlouvy, švýcarský právní řád ji upravuje v rámci práva dědického. Rovněž tak náš nový občanský zákoník ji zařadil do ustanovení týkajících se dědického práva, a to s poukazem na její zásadní význam pro tuto oblast.

Dědickou smlouvou nelze pořídit dle § 1585 o celé pozůstalosti. Čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná. Tímto ustanovením zákonodárce sleduje ponechání možnosti zůstaviteli pořídit o této části pozůstalosti podle své jinak projevené vůle, např. závěti. Tato jedna čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná tak, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle, nesmí být jeho pořizovací volnost omezena právem na povinný díl či jiným omezením.⁹⁸

V případě, že zůstavitel má zákonných, resp. neopominutelných dědiců, může s nimi uzavřít smlouvu, kterou se tito dědicové zřeknou a pozůstalost tak případně jiné smluvně stanovené osobě. Takové zřeknutí pozbývá účinnosti pro případ, že nedědí dědic povoláný v dědické smlouvě.

Zůstavitel, přestože má uzavřenu dědickou smlouvu, může se svým majetkem za života jakkoliv nakládat, neboť dědici případně pouze to, co po zůstavitelově smrti z jeho majetku zbude. Pokud však zůstavitel pořídí pro případ smrti či uzavře darovací smlouvu tak, že to je neslučitelné s dědickou smlouvou, mohou se smluvní dědicové dovolat neúčinnosti takového právního jednání. „*Oprávnění smluvního dědice dovolat se neúčinnosti darovací smlouvy v důsledku neslučitelnosti s dědickou smlouvou může mít také vážný dopad na právní jistotu při nakládání s majetkem zůstavitele za dobu jeho života, pokud obdarovaný nebude dárce o obsahu dědické smlouvy informován.*“⁹⁹ Povinnosti, které pro zůstavitele vyplývají z dědické smlouvy, může tento zrušit porízením závěti. Aby takovéto zrušení bylo účinné, je zapotřebí souhlasu

⁹⁸ § 1585 občanského zákoníku

⁹⁹ Elšík Petr, Několik úvah k dědické smlouvě, Ad Notam, č. 5/2011, s.8

smluvního dědice ve formě veřejné listiny. Zvláštní ujednání o neplatnosti dědické smlouvy, která může mít však platnost závěti, je uvedeno v § 1591.

V § 1592 a 1593 je upraveno zvláštní ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manželi. Touto smlouvou jedna strana povolává za dědice či odkazovníka druhou stranu, která toto přijímá nebo se mohou za dědice nebo odkazovníky povolávat navzájem. Takovouto smlouvu mohou uzavřít též snoubenci s tím, že tato se stane účinnou až vznikem manželství. § 1593 odst.1 upravuje situaci, která by mohla vzniknout po uzavření dědické smlouvy následným rozvodem manželství. Pro takový případ stanovuje, že práva a povinnosti z této smlouvy se neruší, ledaže dědická smlouva určí něco jiného. Každá strana se však může domáhat zrušení smlouvy soudem. Soud ale návrhu nevyhoví, pokud směřuje proti osobě, která zapříčinila rozvrat manželství nebo která s rozvodem nesouhlasila. V odst.2 je pak upraveno zrušení práv a povinností z dědické smlouvy prohlášením manželství za neplatné, ledaže takové manželství již dříve zaniklo smrtí jednoho z manželů.

4.4. Odkaz

Odkaz jakožto institut je do našeho právního řádu opětovně zařazen a upraven novým občanským zákoníkem poté, co byl z něho i když nepřímo odebrán, a to jednak po roce 1950, kdy byl sice ještě v tehdejší právní úpravě zachován, ale de facto došlo k narušení pojmu dědění jakožto univerzálnímu právnímu nástupnictví po zůstaviteli, jenž do té doby stanovoval, kdo se stane jeho dědicem a případně též jaký podíl z dědictví má obdržet, neboť zůstavitel měl možnost určit, že dědictvím bude i pouze jen jednotlivá věc či právo. Občanský zákoník č.40/1964 Sb. již institut odkazu zrušil zcela, a proto jej v dosud platné právní úpravě vůbec nenalezneme, na rozdíl od právních úprav některých evropských zemí, kde je institut odkazu zcela běžný.¹⁰⁰

Odkaz je v novém občanském zákoníku upraven velmi podrobně, a to v ustanoveních § 1594 až 1631, a to zřejmě též z toho důvodu, že se jedná o pro většinu z nás zcela nový a neznámý institut. Na rozdíl od dědictví, jež představuje podíl na pozůstalosti, odkaz v nově schválené právní úpravě, která odpovídá též úpravě právní

¹⁰⁰ např. občanský zákoník francouzský (čl. 1014 an.), belgický a lucemburský, švýcarský (čl. 484 an.), nizozemský (čl. 4:928 an.); portugalský (čl. 2249 an.), španělský (čl. 862 an.); italský (čl. 649 an.), německý (§ 2147 an.); rakouský (§ 647 an.); polský (čl. 968 an.), rumunský (čl. 899 an.) nebo lotyšský (čl. 500 an.); rovněž tak estonský zákon o dědickém právu (čl. 54 an.) nebo nový ruský občanský zákoník.

řádů evropských, umožňuje zůstaviteli, aby v pořízení pro případ smrti nařídil určité osobě, aby vydala předmět odkazu (určitou věc, právo či peníze) odkazovníku. Tímto odkazovníkem může být jen taková osoba, která je způsobilá dědit a odkaz může zřít zase pouze osoba, která je způsobilá pořídit závět', nejde-li o předměty malé hodnoty. Podmínkou platnosti odkazu je tedy platné pořízení pro případ smrti, učiněné tudíž zůstavitelem s pořizovací způsobilostí, dále způsobilý odkazovník a způsobilý odkaz. Za zřízení odkazu zákonným dědicům se považuje takové ustanovení v závěti, podle kterého povolávaný dědic nemá dědit určitou věc. Odkazy zatěžují všechny dědice podle poměru jejich podílů i v případě, odkázal-li zůstavitel věc náležející pouze jednomu z dědiců, ledaže by zůstavitel přikázal splnění odkazu jen určitému dědici či odkazovníku. Pro dědice je důležité ustanovení § 1598, podle něhož každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina nezatížená odkazem, jinak má dědic právo odkaz poměrně zkrátit. Toto ustanovení se jeví jako spravedlivé s ohledem na osobu, která dědictví nabývá a aby jí tak zůstala určitá část dědictví takto nezatížená.

§ 1599 upravuje příkaz zůstavitele odkazovníku splnit další odkaz, neboli tzv. pododkaz, a to i přesto, je-li hodnota dalšího odkazu vyšší než hodnota odkazu původního. V případě, že odkazovník odkaz nenabude, je povinen splnit pododkaz ten, komu připadl odkaz nebo musí přenechat svůj odkaz tomu, kdo měl nabýt pododkaz. Výhodou odkazovníka oproti závětnímu dědici je to, že odkazovník neodpovídá za dluhy zůstavitele. Zůstavitel může zřít též odkaz pohledávky, která mu náleží za někým jiným, odkazovníku. V takovémto případě postoupí osoba obtížená odkazem tuto pohledávku zůstavitele odkazovníku a vydá mu potřebné doklady pro její uplatnění proti dlužníku. V případě odkazu pohledávky, kterou má zůstavitel za odkazovníkem, zavazuje osobu obtíženou odkazem k tomu, aby vydala odkazovníku kvitanci nebo vrátila dlužní úpis.

Přestože právo na odkaz vzniká smrtí zůstavitele, je toto právo právem odkazovníka vůči dědici na vydání odkazu. Předmětem odkazu mohou být věci určitého druhu, je-li takovýchto věcí více, rozhodne osoba obtížená odkazem, kterou věc odkazovníku vydá, a to s ohledem na možnosti využití této věci odkazovníkem nebo si může odkazovník věc sám vybrat. Při odkazu věci určitého druhu, která však v pozůstalosti není, to má za následek neplatnost odkazu. Předmětem odkazu může být věc ve vlastnictví zůstavitele, ale může to být i věc jiná. Ustanovení § 1610 odst.2 uvádí, že pokud nařídí zůstavitel, že má být koupena cizí věc a tato poskytnuta odkazovníku, ale její vlastník ji nechce prodat, vyplatí se odkazovníku její obvyklá cena.

Předpokladem pro nabytí práva na odkaz je, že odkazovník přežije zůstavitele. Obdobná ustanovení jako u náhradnictví a svěřenského nástupnictví se použijí též na náhradnictví při odkazech, které je upraveno v § 1601. Nenabude-li odkaz z jakéhokoliv důvodu odkazovník, tj. nepřijme-li ho či odmítne přijmout, případně odkaz náhradníkovi. Před smrtí zůstavitele nemůže odkazovník právo na odkaz převést na jinou osobu ani o něm pořídit. Odkazovník pak musí mít stejnou způsobilost, jakou má dědic a odkaz neodmítnout. Prohlásí-li odkazovník způsobem stanoveným pro odmítnutí dědictví, že odkaz nechce, je to jakoby odkaz vůbec nenabyl. Zemře-li odkazovník až po smrti zůstavitele, odkaz se tímto nezruší. Hodnota přikázaná takovému odkazovníku odkazem případně do pozůstalosti odkazovníka.

Odvolání odkazu je upraveno v § 1602 a 1603. Zejména se jedná způsob odvolání, jaký se použije při odvolání závěti a dále pak se jedná o takové naložení s odkázanou věcí, které její odkázání vylučuje, resp. znemožňuje, jako je např. zničení, zcizení a znovu nenabytí nebo změnu v jinou věc či vymožení odkázané pohledávky a její vybrání. Nový občanský zákoník pak podrobně upravuje jednotlivé druhy odkazů podle typu odkávané věci nebo pohledávky a stanoví u těchto odkazů zvláštní pravidla.

4.5. Neopominutelní dědicové

V nové právní úpravě je zachován institut nepominutelných dědiců, který se co do rozsahu těchto oprávněných osob neliší od stávající úpravy. § 1643 odst.1 stanoví, že nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a v případě, že tyto děti nedědí, pak jsou jimi jejich potomci. Manžel či rodiče nejsou jak ve stávající, tak též v nové právní úpravě mezi neopominutelné dědice zařazeni, jak tomu bylo v naší úpravě před rokem 1950 a jak je tomu v některých evropských státech (Německo, Rakousko, Švýcarsko, Polsko).

Oproti stávající úpravě velikosti tzv. zákonného dědického podílu došlo v ustanovení § 1643 odst.2 ke změně, kdy nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jejich zákonného dědického podílu a zletilým potomkům alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jejich zákonného dědického podílu.¹⁰¹ Je zde zřejmý posun k posílení vůle zůstavitele v případě jeho pořízení pro případ smrti a tudíž zmenšení velikosti uvedených podílů nepominutelných dědiců.

¹⁰¹ Srov. § 479 o.z. a § 1643 odst.1 nového občanského zákoníku

Zákon v § 1644 nerozlišuje mezi tím, jestli zákonný dědický podíl bude zůstaven nepominutelným dědicům v podobě dědického podílu nebo odkazu, musí však zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen.

Nepamatuje-li zůstavitel v závěti na svého nepominutelného dědice vůbec, nezakládá to na rozdíl od stávající úpravy tzv. relativní neplatnost závěti v této její části. Pozůstalost připadne závětním dědicům podle závěti a nepominutelnému dědici pak náleží právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu vůči závětním dědicům. Nepominutelný dědic se však může se závětními dědici či s dědici z dědické smlouvy dohodnout i jinak. Toto právo nepominutelného dědice je upraveno v § 1654 až 1657, ve kterých je též stanoveno, jakým způsobem se povinný díl určuje. V případě, že byl nepominutelný dědic zkrácen nebo opominut, přispějí dědici či odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně. Na povinný díl se však započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyt zůstavitelovým opatřením. Rovněž tak se na tento díl započte, co nepominutelný dědic nebo jeho předek od zůstavitele bezplatně obdržel za poslední tři roky před smrtí zůstavitele. Zůstavitel však může přikázat započtení za delší dobu než tři let. Úpravu započtení na povinný díl lze nalézt v § 1660 a 1661. V § 1665 je upraveno právo osob, které by jinak byli nepominutelnými dědici, na nutnou výživu ve výši jejich povinného dílu případě, že nemají právo na povinný díl, nutné výživu se jim nedostává a nejsou schopny se sami živit.

4.6. Vydědění

Vydědění nepominutelného dědice je upraveno v novém občanském zákoníku v § 1646 až § 1649. Pro učinění prohlášení o vydědění, případně jeho změnu či zrušení, platí stejná pravidla jako pro pořízení nebo zrušení závěti. Oproti stávající úpravě však ke změnám v úpravě důvodů vydědění. Zatímco stávající důvody, týkající se neposkytnutí pomoci v nemoci a ve stáří a neprojevení opravdového zájmu uvedené v § 469a odst. 1 písm. a) a b) jsou v nové právní úpravě pouze zestručněny, u důvodu vydědění týkajícího se spáchání trestného činu byl text pozměněn a v nové právní úpravě se již nehovoří o odsouzení pro úmyslný trestný čin na dobu delší než jeden rok, nýbrž se zde uvádí trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Nově tedy není brán zřetel na délku odsouzení nepominutelného potomka, což nebylo v praxi složitě prokazatelné, ale naopak je vázán na druh činu, který nepominutelný potomek spáchal. Nově by tak mohl být vyděděn nepominutelný dědic, který byl

odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Důvodová zpráva k návrhu již schváleného občanského zákoníku považovala tuto stávající úpravu za nevyhovující a uvádí se v ní: „Odsouzení nepominutelného dědice pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, na jedné straně neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamných a svádí zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákonem bezvýznamným motivem.“¹⁰² Na toto se mohou názory lišit a rozhodně ukáže až praxe, která právní formulace je vyhovující, ale nemohu se zbavit dojmu, že stávající právní úprava byla oproti té nové jednoznačnější. Prokazování zvrhlé povahy a jejích hranic bude dle mého názoru velmi obtížné na rozdíl od dnešního zcela přesného a prokazatelného důvodu vydědění uvedeného v § 469a odst. 1 písm. c), který je ze všech čtyř zákonných důvodů nejpřesněji specifikován a je tudíž možno jej objektivně prokázat.

K další změně v úpravě vydědění dochází v § 1646 odst.2 zavedením možnosti vydědění nepominutelného dědice s odkazem na jeho nezpůsobilost být dědicem. § 1647 pak rozšiřuje důvody vydědění o nový důvod vydědění, jímž je takové zadlužení nepominutelného dědice nebo jeho marnotratné počínání vyvolávající obavu, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Na rozdíl od předchozích důvodů vydědění však tento nelze rozšířit na potomky vyděděného, naopak zákon přímo uvádí, že zůstavitel může toto vydědění učinit pouze tak, že tento povinný díl zůstaví dětem, resp. jejich potomkům vyděděného nepominutelného dědice.

4.7. Závěr

Občanský zákoník byl vždy právním předpisem upravujícím velice rozsáhlou oblast právních vztahů, dotýkajících se každodenně většiny občanů. Nový občanský zákoník však ještě daleko podrobněji než tomu je dosud, upravuje s ohledem na vývoj naší společnosti a mezilidských vztahů, tuto oblast práva, která je zřejmě občanům nejbližší a je tak velice rozsáhlým občanskoprávním kodexem. Jeho rozsáhlost lze spatřovat téměř ve všech ustanoveních celé této právní úpravy soukromoprávních vztahů, oblast dědického práva nevyjímaje. Tuto podrobnější úpravu si vzhledem k značnému množství novel občanského zákoníku č.40/1964 Sb. rozhodně zaslouhuje, a to nejen v oblasti dědického práva. Je však otázkou, zda tento poměrně velký rozsah a

¹⁰² Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, strana 347

v některých případech značně složitá interpretace zákonných ustanovení, jakož i snaha právně upravit veškeré možné situace v občanskoprávních vztazích, nebude naopak působit problémy v orientaci tohoto právní předpisu a aplikaci práva samotného, jak by tomu rozhodně býti nemělo.

Novým občanským zákoníkem byly do našeho právního řádu navraceny některé instituty dědického práva, jež byly z něho vyjmuty před více než padesáti lety a o jejichž existenci, natož právním významu nemá již naše současná společnost právní povědomí. Mezi nejvýznamnější tyto instituty patří zejména dědická smlouva jakožto dědický titul, odkazu aj. O tyto staronové instituty bude touto úpravou dědické právo rozšířeno, avšak dá se předpokládat, že její výklad a použitelnost v praxi bude zejména v počátcích činit nemalé problémy. *„Bude nutno vyčkat až na interpretaci v právní praxi a než se však takovýto výklad, zejména judikaturou ustálí, lze očekávat dlouhodobou a značnou právní nejistotu.“*¹⁰³ Lze tedy předpokládat, že jedině až praxe důkladně prověří, zda se tento zásadní právní předpis v oblasti občanského práva osvědčí a dokáže tak navázat na po dlouhou dobu platný obecný zákoník občanský, kterým se právě tvůrci tohoto zákoníku inspirovali a snažili se z něho převzít ta nejvíce vyhovující a praxí prověřená ustanovení. Dále pak zajisté ovlivnilo tento nový právní předpis porovnání se zákonnou úpravou některých evropských států, jejichž právní řád nebyl ovlivněn socialistickou ideologií, a v nichž již tyto některé instituty dědického práva existují delší dobu a tudíž se v praxi osvědčily.

Věřím, že tento kodex se stane na dlouhou dobu kvalitním právním předpisem v oblasti občanského práva a bude srovnatelný s právní úpravou této oblasti ve vyspělých evropských zemích.

¹⁰³ Elšík Petr, Několik úvah k dědické smlouvě, Ad Notam, č. 5/2011, s.8

5. Závěr

Cílem mé práce bylo pojednat a přinést ucelený pohled na institut závěti jakožto dědického titulu a jiných pořízení pro případ smrti, jak z hlediska dávné minulosti, tak aktuálních právních předpisů a v neposlední řadě v úpravě nového kodexu občanského práva.

V úvodu práce pojednávám o institutu dědických titulů jako takovém, svému čtenáři se snažím objasnit pojem dědických titulů vůbec a rovněž tak zde zmiňuji právní předpisy, které s touto částí občanského práva nedílně souvisejí, ať už se jedná o ústavu, občanský zákoník či jiné zákony a právní předpisy této problematiky se dotýkající.

Druhou část své práce věnuji pohledu do dávné minulosti, kde se snažím najít jednotlivé teze a myšlenky, které položili základ pro vývoj dědického práva po následujících několik stovek až tisíců let. Větší prostor zde věnuji právu římskému, které jistě dalo vzniknout mnohým právním institutům, které mohou být ještě dnes vnímány jako velice nadčasové a větší či menší modifikace některých z nich můžeme stále najít v mnoha nejen evropských právních řádech. Římské právo tak, dle jistě nejen mého názoru, dalo prapůvodní základ takovému právu, jaké ho vnímáme dodnes.

V části třetí mé diplomové práce jsem se obsáhleji zaměřil na dosud stále platný občanský zákoník č.40/1964 v aktuálním znění. Zde jsem se věnoval jedinému v současné době platnou legislativou upravenému dědickému titulu, kterým je závěť.

Podrobně jsem se zaměřil jak na náležitosti testamentu, tak na její jednotlivé formy. Náležitosti závěti jsem rozdělil na náležitosti obecné, týkající se obecně všech právních úkonů a na náležitosti zvláštní vztahující se výhradně k pořízení testamentu. V rámci pojednání o formách závěti jsem se snažil nastínit možnosti, které má ten který pořizovatel při sepisu konkrétního typu závěti. Rovněž zde popisuji možné výhody či nevýhody, resp. rizika spojená s dvěma nejčastěji využívanými formami závěti, kterými je vlastnoručně psaná závěť a závěť sepsaná notářem ve formě notářského zápisu. Dále popisuji význam osob, které mohou být u konkrétních forem závěti účastní a zejména pak jejich funkci, stejně tak jako právními nároky na ně kladené. V neposlední řadě se věnuji právům neopomenutelných dědiců a s tím souvisejícímu institutu vydědění. Ke konci této části ještě krátce objasňuji funkci Centrální evidence závětí, vedené Notářskou komorou České republiky, stejně tak jako přínosem této evidence pro pořizovatele, když její hlavní přínos bych spatřoval v tom, že soudní komisař je vázán

právními předpisy k obligatorní lustraci v této evidenci, čímž je pak umožněno snadné prokázání existence či neexistence závěti vyhledávaného zůstavitele.

V závěrečné části mé práce se zabírám úpravou de lege ferenda obsaženou v již zákonodárci přijatém novém občanském zákoníku, který nabude účinnosti k 1. 1. 2014. V první kapitole jsem se zaměřil na zařazení dědického práva v kontextu celého občanského zákoníku a zejména pak na značné rozšíření jak úpravy samotné, tak zejména volnosti pořizovatele s nakládáním se svým majetkem. Zde popisuji možné formy a pořízení pro případ smrti a největší rozdíly mezi současným právním předpisem a jeho novou právní úpravou. Popisuji zde jak novou úpravu týkající se dědického titulu závěti, tak i jednotlivých dědických titulů a institutů, které v současnosti nejsou upraveny, i když jejich obdoby se již na našem území historicky vyskytovaly. V rámci těchto „nových“ institutů se věnuji dědické smlouvě, dále pak funkci tzv. odkazu a úpravou neopomenutelných dědiců a vyděděním.

Poznatky pro svou práci jsem čerpal z nejrůznějších zdrojů, ať již to byly vysokoškolské učebnice občanského práva, výkladové komentáře k občanskému zákoníku, publikace věnované dědickému právu či texty souvisejících zákonů, podzákoných předpisů, soudní judikatury a rovněž tak z absolvovaných vysokoškolských přednášek na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni či z mých zkušeností získaných působením v notářské kanceláři.

Doufám, že nově navrhovaná právní úprava nejen dědického práva, ale občanského práva jako celku, přispěje v budoucnu ke zlepšení, zkvalitnění a dosažení větší důvěry občanů v právo a rovněž tak má práce bude nápomocna dalším studentům a též široké veřejnosti k tomu, aby lépe porozuměli této problematice a dokázali se s ní tak lépe seznámit a v ní lépe orientovat ve svém běžném životě.

6. Shrnutí v anglickém jazyce

The aim of my work was to interpret and bring a compact view of the institute of last will as a heritage title and other procurements for the case of death both from the historical point of view and topical legal regulations and also in the regulation in The Codex of Civil Law.

In the introduction of my work I am concerned with institution of heritage title itself and I am trying to explain to a reader the concept of heritage title in general and I also mention legal regulations integrally related to this part of civil law presenting The Constitution, The Civil Code or other laws and legal regulation concerning these issues.

The second section of my work I deal with the view in the past times to find particular principles and thoughts which laid the foundation of development of heirship for following hundreds or thousands years. I give a larger space to The Roman Law which came into being for many institutes nowadays seen as very timeless and we can still find bigger or smaller modifications in many, not only European law codes.

The Roman Law, surely not only in my opinion, brought its original base to such a law which we see up to the present time.

In the third section of my thesis I extensively focused on still valid Civil Code, No 40/1964 in its current version. I concentrated on the only valid legislation provided heritage title which is a testament.

I specialized in detail both in requirements of a testament and in its particular forms. Required features of a testament I divided into general requirements concerning general legal acts and those related to entirely get a testament. Within exposition of a testament form I tried to sketch possibilities for a testator to draw up the concrete type of a testament. I also describe advantages and disadvantages or risks related to two the most used forms of a testament which are one written in own hand and the other one written by a notary in the form of a notarial record.

Then I describe the role of persons who can participate in concrete forms of a testament, mainly their post as well as legal claims.

Last but not least I pay attention to laws of forced heirs and related institute of disinheritance.

At the end of this part I briefly clarify the function of The Central Testament Record administrated by The Notarial Council of the Czech Republic as well as the benefit of this record for customers and I consider its main benefit that the court commissioner is bound by legal regulations to obligatory screening in this rekord keeping and then it is enable easily prove the existence or non-existence of a testament of a desired testator.

In the conclusion of my work I deal with editing de lege ferenda included in the New Civil Code approved by lawmakers which will come into operation by January 1st, 2014. In the first charter I concentrated on integration of heirship into the context of all the Civil Code and above all considerable extension of both modification itself and mainly having free hand to handle with own property.

Here I qualify possible forms and procurement in case of death and the biggest differences among contemporary legal regulation and its new law arrangement.

I describe both new ways concerning testament heritage title and particular heritage titles and institutes which have not been arranged at present even if their parallels have already ocured in our region.I focus as well on a heritage contract and a function of so-called heritage adjustment fo forced heirs and disinheritance.

I gathered knowledge for my thesis from various sources, university textbooks for the Civil Law, interpretive commentary for the Civil Code, heirship publications and connected texts, court judicature and also from the lectures at the Faculty of Law or from my own experience during my draughtman practice in the notary office.

I hope newly suggested legal regulation, not only of the right of heritage but also of the civil law on the whole, will contribute to improving in the future. I hope it will upgrate and reach the biggest trust of citizens in law and my thesis could assist other students and the general public to understand better the issues in their own common lives .

7. Seznam použité literatury

7.1. knihy, učebnice, komentovaná znění zákonů a práce studentů

Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. vydání. Praha: C. H. Beck, 1990

Kincl, J., Urfus, V., Škrejpek, M. Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995

Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008

Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008

Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008

Věcný záměr nového občanského zákoníku, který byl schválen vládou dne 18. dubna 2001.

Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

7.2. zákony, vyhlášky a jiné podzákonné předpisy

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 509/1991 Sb., novelizace zákona č. 40/1964 Sb

§ 3 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb, o nadacích a nadačních fondech

§ 476c o.z. a § 476d odst. 1 o.z. v souvislosti s ustanovením § 40 odst. 5 o.z., § 476d odst. 3 o.z. či § 476d odst. 4 o.z

zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

§ 71 a násl. a § 90 a násl zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky o odměnách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb.

předpis Notářské komory České republiky, kde je stanoven postup při vedení, správě a provozu Centrální evidenci závětí (předpis o CEZ) s platností od 3.1.2005

§ 461 odst. 1 o.z.: „Dědí se ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů.“

§ 608 zákona č. 141/1950 Sb.

Zákon č.89/2012 Sb., nový občanský zákoník

7.3. články a judikáty

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12.2. 2001 sp. zn. 12 Co 248/2000

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 27. 1. 1983, 4 Cz 82/82 publikovaného pod č. 51/1984 Sb.rozh

usnesení Nejvyšší soudu ČR, sp. Zn. 21 Cdo 51/2008 ze dne 31.3.2009

usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 297/2002-127 ze dne 30. 12. 2002

rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 19. 11. 1982, 4 Cz 64/82 publikovaného pod č. 50/1984 sb.rozh

usnesení Krajského soudu v Ústí n. L. z 31. 1. 1974, 5 Co 15/74 publikované pod č. 33/1976 sb.rozh

usnesení Městského soudu v Praze z 2. 1. 1985, 11 Co 454/84 publikovaného po č. 43/1986 sb.rozh.

SRNS 884/2002

rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 21. 7. 1977, 4 Cz 22/77 publikovaného pod č. 44/1979 sb.rozh. a SRNS 1182/2002

rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 2. 1990, 4 Cz 8/90 publikovaného pod č. 54/1991 sb.rozh.

rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 30. 3. 1983, 4 Cz 73/82 publikovaného pod č. 49/1984 sb.rozh.

rozhodnutí publikovaného pod č. 202/1949 ve sb.rozh.

SRNS 927/2002

usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 181/97 – 35 ze dne 30.6. 1997

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96
publikované ve Sb. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 28/2000
usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. 18 Co 397/1998
rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006
rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 30. 4. 1976, 4 Cz 34/76 publikovaného ve Sb.
rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 61/1977
R 88/2005
rozsudek Nejvyššího soudu SSR z 23. 7. 1983, 2 Cz 56/83 publikovaného pod č.
15/1985 sb.rozh.
usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98
usnesení městského soudu v Praze z 30. 5. 1980, 11 Co 127/80 publikovaného pod
č. 30/1982 sb.rozh.
rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 3. 1991, 4 Cz 15/91
publikovaný pod č. 27/1992 sb.rozh.
rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 30. 6. 1988, 4 Cz 43/88,
publikovaný pod č. 45/1990 sb.rozh.
stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSFR z 27. 6. 1990, Cpjf
90/89 publikovaného pod č. R 31/90 sb.rozh.
rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9. 8. 1996, 6 Co 10/96
publikovaném pod č. 23/1998 sb.rozh.
SJ 21/1998
R 45/1986
R 6/2005
SJ 67/1997
Karel Eliáš – časopis vydavatelství Economica Právní rádce č.11/2012
Karel Eliáš – časopis vydavatelství Economica Právní rádce č.12/2012
Elšík Petr, Několik úvah k dědické smlouvě, Ad Notam, č. 5/2011